

et os istos sex dies, etc., usque ad servio legi peccati. A
(Isid. in Gen., cap. 1 et 2, et initio tertii.) Quarto die, quo jam in illo firmitate disciplinæ spirituales intelligentias operatur atque distinguit, etc., usque ad et jucundo otio perfruatur.

(Isid. ibid., cap. 1.) *Mystice.* « In principio creavit Deus cœlum et terram. » Spirituales, scilicet qui cœlestia meditantur, etc., usque ad « magnum est si carnalia vestra metamus. »

(Asc. de Gen. ad litt. lib. VIII, c. 1, tom. III.)

In narratione rerum gestarum, etc., usque ad in quo solo formatur et illuminatur, ne sit tenebræ vel abyssus.

(GREG., lib. XXXII *Moral.*, c. 12, tom. II.) Quærendum est quomodo Deus cuncta simul condidit, dum idem Moyses ex dierum mutatione variante, distincte creata describit? Sed rerum materia simul creata est, etc., usque ad quæ non simul prodeunt per temporis incrementa.

WALAFRIDI STRABI

FULDENSIS MONACHI

OPERUM OMNIUM PARS PRIMA

SIVE

OPERA THEOLOGICA.

GLOSSA ORDINARIA.

LIBER GENESIS.

Hebraice dictus בְּרֵאשִׁית, BERESIT, id est IN PRINCIPIO; Græce ΓΕΝΕΣΙΣ, id est GENERATIO.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — « In principio creavit, » etc. Non dicit: In principio dicit Deus, Fiat cœlum et terra. Sed dicit: « Fiat lux, et facta est lux, » quoniam universaliter nomine cœli et terræ comprehendendum erat quidquid fecit Deus, deinde per partes explicandum quomodo fecit. Unde sequitur: « Dixit Deus, Fiat, » id est, per verbum suum fecit. Vel quia cum primum fiebat informis materia spiritualis, vel corporalis, non erat dicendum: « Dixit Deus, Fiat; » incongruum enim erat a Deo dici, « fiat, » quia formam verbi non imitatur imperfectio, nisi cum generis sui conversione ad creatorem sit perfecta creatura; ut cum dicitur: « Dixit Deus, Fiat, » intelligamus eum ad se imperfectionem creaturæ revocare. Cum ergo dicitur: « In principio fecit Deus cœlum et terram, » commemoratio Filii fit, quia principium est; sed cum dicitur: « Dixit Deus, Fiat, » commemoratur quia Verbum est. Per principium notat exordium creaturæ existentis ab illo; per Verbum, perfectionem creaturæ ab illo ad ipsum revocatæ, ut formetur imitando formam Verbi incommutabilem. Non enim habet vitam informem Verbum Dei, cui est idem esse quod vivere; imo idem vivere quod beate vivere. Creatura vero spiri-

Btualis habet informem vitam, cui non est hoc esse quod vivere; nec vivere quod beate vivere: quia, aversa a sapientia Dei, stulte et misere vivit.

« In principio, » etc. (BEDA, *Hexaem.* lib. I, tom. II, col. 13 *.) Creationem mundi insinuans Scriptura, primo verbo æternitatem et omnipotentiam Dei ostendit: quem enim in principio temporum mundum creasse perhibet, eundem ante tempora æternaliter significat existisse. Et quem in conditionis initio cœlum et terram creasse narrat, tanta celeritate operationis omnipotentem esse declarat, cui voluisse, facere est. Bene ergo dicitur: « In principio creavit, » etc. Utrumque scilicet, simul, quamvis utrumque simul ab homine non dicatur. Unde propheta terram in initio factam ostendit dicens,

psal. CI: « Initio tu, Domine, terram fundasti, » etc.

« In principio, » etc. Cœlum non visibile firmamentum, sed empyreum, id est, igneum vel intellectuale, quod non ab ardore, sed a splendore dicitur, quod statim repletum est angelis. Unde in Job xxxviii: « Ubi eras cum me laudarent astra matutina, » etc. Et nota tria hic commemorari elementa. Nomine cœli, aerem intelligimus. Nomine terræ, ipsam et igneum qui in ea latet. Quarti, id est, aquæ in sequentibus fit mentio.

* Revocatur lector ad tomos Patrologiæ nostræ. EDIT.

(ALCUM. in *Gen.* tom. I.) « In principio. » Filio, A quo humanato patuit qui essent cœlestes, qui terreni. Cœlum, creatura spiritualis, ab exordio perfecta et beata. Terra, corporalis materies adhuc imperfecta. Cœlum, informem materiam spiritualis vitæ, sicut in se potest existere non conversa ad Creatorem in quo formatur. Terram, corporalem, sine omni qualitate quæ apparet in materia formata.

(BEDA in *Gen.*, tom. II, col. 191.) Scriptura ait : « Qui fecisti mundum de materia informi (*Sap.* xi.) » Materia facta est de nihilo. Species mundi de materia informi. Proinde duas res fecit Deus ante omne tempus, angelicam creaturam et materiam informem. Quamvis enim Salomon dicat : « Qui vivit in æternum, creavit omnia simul (*Eccli.* xviii), secundum originem tamen informis materies antecedit formatam speciem. Itaque mundum, et angelos, et animam de nihilo fecit Deus : hominem et creaturas cæteras de aliquo.

(*Ibid.*, col. 192.) Septem sunt cœli, quorum hæc sunt nomina, aer, æther, olympus, spatium vel igneum, firmamentum, cœlum angelorum, et Trinitatis. Hieronymus autem dicit cœlum Trinitatis primum, secundum angelorum, tertium firmamentum.

Mystice. « In principio creavit Deus cœlum. » Eos scilicet qui cœlestis imaginem portaverunt. « Et terram, » id est eos qui postea superbiendo, terram, id est terreni hominis imaginem, portantes, se recerunt deformes. « Terra autem erat inanis, » quia deposuerat formam bonam. « Et vacua, » boni operis fructu. « Et tenebræ erant, » veri scilicet luminis privatio; « super faciem abyssi, » corda scilicet superbiorum.

VERS. 2. — « Terra autem erat inanis, » etc. (BEDA, *Hexaem.* tom. II.) Quod vel quale cœlum in principio cum terra factum est, ostendit. Hoc enim de terra subdit, quod de cœlo intelligi noluit. Hoc enim superius cœlum quod a volubilitate mundi secretum est, mox ut creatum est, sanctis angelis est impletum : quos in principio cum cœlo et terra conditos testatur Dominus dicens Job xxxviii : « Ubi eras cum me laudarent astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei? » Astra matutina eosdem angelos et filios Dei vocat. De cœlo enim in quo posita sunt luminaria, quomodo vel quando factum sit postea dicit.

(STRAB.) « Inanis et vacua. » Inutilis scilicet, et infructuosa, et incomposita. Omnia enim elementa commixta, confusa, et totum hoc aeris spatium aquis plenum; non quales nunc sunt, sed sicut nebulae tenues erant, quales adhuc supercœlestes sunt.

(BEDA *ubi supra.*) « Tenebræ erant, » etc. Non sunt audiendi qui reprehendendo dicunt Deum prius creasse tenebras quam lucem : quia nullas in aqua, vel aere fecit tenebras; sed distincto ordine providentiæ prius aquas cum cœlo creavit, et terra, et has cum voluit lucis gratia venustavit. Et notandum quod cum cœlo duo elementa mundi creata sunt,

quibus alia duo inserta sunt, aqua, scilicet, et terra, quibus insunt ignis et aer. Aquæ autem totam superficiem terræ tanta altitudine tegebant, ut ad illos usque locos pertingerent, ubi nunc usque super firmamentum partim resident. Ipsa autem terra et aqua informis dicuntur materia, quia omnia quæ videmus, vel ex istis sumpserunt exordium, vel ex nihilo : et priusquam in lucem venirent, non erat unde formam haberent.

« Et Spiritus Domini ferebatur super aquas. » (AUG., lib. I *de Gen. ad lit.*, c. 5, tom. III.) Sive totam corporalem materiam aquam appellavit, ut insinuaret unde facta et formata sunt omnia quæ ex humida natura per species varias in terra formari videmus; sive spiritualement vitam ante conversionis formam quasi fluitantem. Spiritus Dei superferebatur, quia subjacebat bonæ voluntati Creatoris, quod formandum et perficiendum inchoaverat. Dictum est etiam « Spiritus Domini ferebatur super aquas. » Ne faciendo opera potius per necessitatem indigentiam quam per abundantiam beneficentiæ Deus amare putaretur. Commode enim prius insinuat aliquid inchoatum, cui superferretur : non loco, sed omnia superante potentia.

« Et Spiritus Domini ferebatur, » etc. (HIERON. in *Gen.* t. III, col. 939.) In Hebræo habet מְרַחֵם *merahephet*, id est, incubabat, vel fovebat, more volucris ova calore animantis. Intelligimus ergo non de spiritu mundi dici, ut putant multi; sed de Spiritu sancto, qui et ipse est omnium vivificator : si autem vivificator, et conditor; si conditor, et Deus. Psal. ciii : « Emitte, ait, Spiritum tuum et creabuntur. »

« Et Spiritus, » etc. In quo subsistentes requiesceremus flatu ejus vivificati, et unda baptismi abluti. « Et Spiritus Domini ferebatur super aquas, » etc. Sicut Deus, scilicet et conditor, præerat fluitanti et confusæ materiei, ut distingueret quando vellet. Tota ergo Trinitas hic operata intelligitur, Deus, Pater scilicet; principium, Filius; Spiritus Dei, Spiritus sanctus.

« Et Spiritus, » etc. (ISID., in *Gen.* ?) Corda scilicet fluctuantia, quæ mentis quietem amiserant, quia eis spiritus non innitebatur, sed superferebatur : quasi potens naturam a confusione in melius revocare. Deinde per totum hujus Scripturæ textum sex quasdam operosas ætates videmus, licet quasi proximis limitibus distinctas, ut in septima quis speretur; et eas habere similitudinem sex dierum, quibus ea facta sunt, quæ Deum fecisse Scriptura commemorat. Primordium enim generis humani, quo ista luce frui cœpit, comparatur primo diei quo lucem Deus fecit. Hæc ætas tanquam infantia est totius sæculi, quod tanquam unum hominem proportionem magnitudinis suæ cogitamus. Homo enim cum primo nascitur in lucem, infantiam agit primam ætatem, quæ tendit ab Adam usque ad Noë generationibus decem : diluvium quasi vespere hujus

diei est, quia infantia nostra oblivionis diluvio de- A
letur.

VERS. 3. — « Dixitque Deus : Fiat lux. » (Aug., *de Gen. ad litt.*, lib. 1, c. 47, tom. III.) Lux primo die facta spiritualis vel corporalis intelligitur, etc., usque ad mane futuri inchoatio. (BEDA, *Hexaem.*) Si autem primo die corporalis lux facta est, congrue mundi ornatus a luce inchoatur, unde cætera, quæ creanda erant, videbantur. Si autem quæritur, ubi est facta, cum abyssus omnem terræ altitudinem tegeter? patet quod in illis partibus, quas nunc illustrat solis diurna lux. Nec mirum lucem in aquis posse lucere, cum etiam nautarum operatione sapius illustrentur, qui in profundo mersi, misso ex ore oleo, aquas sibi illustrent : quæ tunc multo rariores quam sint modo, fuere in principio, quia nondum B
congregatæ in uno loco.

« Dixitque Deus : Fiat lux. » (Aug. *ibid.*, c. 2.) Non temporaliter : si enim temporaliter, et mutabiliter ; si mutabiliter, et per subjectam creaturam, non est lux prima creatura. Sed forsitan, etc., usque ad ut sit et ut maneat.

« Fiat lux. » (Aug. *ibid.*, c. 4, 5, 9.) Ea conditione scilicet qua cuncta subsistunt intemporaliter in Dei sapientia, priusquam in seipsis. « Et facta est lux, » id est angelica et cœlestis substantia, in se temporaliter ; sicut erat in sapientia, quantum ad ejus incommutabilitatem, æternaliter. Vel notatur hujus creaturæ informitas scilicet et imperfectio antequam formaretur in amore Conditoris : formatur enim cum convertitur ad incommutabile lumen Verbi.

« Fiat lux. » (Aug. *ibid.*, c. 10, 11, 16.) Si corporaliter lux facta est, etc., usque ad nondum enim erant animalia quibus hæc vicissitudo exhiberetur.

VERS. 4. — « Et vidit Deus lucem, » etc. (STRAB.) Lucem et tenebras fecit Deus, unde DAN. III. « Benedicite, lux et tenebræ, Domino, » cum omnis creatura ad benedicendum invitatur.

(ISTD., in *Gen.*, c. 2.) Habet quisque in operibus et recta vita, distinctos sex dies, post quos requiem speret : primo die, lucem fidei, quoniam primo invisibilibus credit propter quam fidem Dominus apparere dignatus est.

« Factumque est vespere. » (Aug., *de Gen. contra Manich.*, l. 1, c. 4 ; BEDA, in *Hexaem.*) Occidente luce paulatim, et post spatium divinæ longitudinis inferiores partes subeunte, factum est vespere, sicut nunc usitato circumit solis solet fieri.] Factum est autem mane eadem super terram redeunte, et alium diem inchoante, et dies expletus est unus viginti quatuor horarum. Notandum vero quod nox in illo triduo omnino tenebrosa fuit, quæ post creata sidera aliqua luce claruit : decebat etiam ut dies a luce inciperent, et in mane sequentis diei tenderent, ut opera Dei a luce inchoata et in lucem completa esse significarentur.

VERS. 5. — . . . « Factumque est vespere, » etc. (GREG., l. VIII *Moral.*, c. 6, tom. I.) Nequaquam in hæc vita per exercitationem justitiæ peccatum dese-

ritur, ut in ipsa inconcusse maneat : quia si culpam rectitudo eliminat, cogitationis nostræ foribus assidens, ut sibi aperiatur, pulsat. Unde ait Moyses : « Facta est lux ; » et paulo post : « Factum est vespere. » Creator enim, humanæ culpæ præsciens, tunc expressit in tempore quod nunc versatur in mente. Lumen namque rectitudinis sequitur umbratationis. Sed quia electorum lux tentatione non extinguitur, non nox, sed vespera facta memoratur, quia tentatio lumen justitiæ abscondit, non interimit.

(Aug., *de Gen. ad litt.*, l. IV, c. 22, 23, tom. III, col. 311, 312.) Notandum, quod cæteræ creaturæ, etc., usque ad ut illud scilicet ad diem pertineat, hoc ad vesperam.

VERS. 6. — . . . « Fiat firmamentum, » etc. (GREG., l. XVII *Moral.*, c. 24.) Angelicæ virtutes, quæ in Dei amore perstiterunt, hoc in retributione acceperunt, ut in contemplatione Conditoris perenni felicitate maneant, et in hoc quod conditæ sunt æternaliter subsistant. Unde apud Moysen cœlum factum dicitur, et idem postea firmamentum vocatur, quia angelica natura prius subtilis est in superioribus condita, et post, ne unquam cadere possit, mirabilius confirmata.

« Fiat firmamentum, » etc. (Aug., l. II *de Gen. ad litt.*, c. 2, col. 264.) Quæritur utrum illud cœlum nunc fiat quod excedit aeris spatia, etc., usque ad quia intervallum ejus dividit inter quosdam vapores aquarum et aquas quæ sunt in terris.

« Fiat firmamentum, » etc. (Aug., *ibid.*, c. 4.) Notandum quod firmamentum non propter stationem, etc., usque ad sed quoquomodo ibi sint, ibi esse non dubitamus.

« Fiat firmamentum in medio. » (BEDA, in *Hexaem.*, t. II.) Cœli, in quo fixa sunt sidera, etc., usque ad Quales autem, et ad quid utiles, novit qui condidit.

VERS. 7. — « Et fecit Deus firmamentum, » etc. (Aug., l. II *de Gen. ad litt.*, c. 8, col. 269.) Quæritur quare cum dixisset : « Fiat firmamentum et factum est ita, » postea addit : « Et fecit Deus firmamentum, » etc., usque ad dicens : « Dixitque Deus fiat, » etc.

(*Ibid.*, c. 1, 3, 5.) Super aerem purus ignis, etc., usque ad Facit ergo frigidam aquarum supercœlestium vicinitas.

(*Ibid.*) Notandum vero quod prima die cum facta est lux, dictum est tantum : « Fiat lux, » et hoc in verbo, et « facta est lux, » in opere, statimque ad hæsit increatæ luci lux creata, ut vicinior et omni creatura capacior. In secunda die quædam mora est, et verborum multiplicatio, « fiat, » et « fecit Deus, » et « factum est ita » : ut intelligamus istas naturas ad deficiendum pronas, et ad obediendum minus aptas.

(HIERON., l. I *contra Jovin.*, t. II, col. 211.) Notandum etiam quod hujus diei secundi opera secundum Hebræos non dicuntur bona, cum bona sint sicut cætera : quod sit propter binarium principem alter-

nitatis, qui primus ab unitate discedit : et in figura **A** bigamiæ ponitur et multorum reprehensibilium ; unde quæ bina ingrediuntur in arcam immunda sunt, impar numerus mundus. Vel ideo bona non dicuntur, quia in hoc opere distinctio aquæ non fit perfecta, quæ in proximo fit, ubi dicit : « Congregentur aquæ, » ut ibi dicitur.

(*Aug., ubi supra*, c. 9.) Quæri solet cujus figuræ sit cælum : sed Spiritus sanctus, quamvis auctores nostri scierint, per eos docere noluit, nisi quod prosit saluti. Quæritur etiam si stet an moveatur cælum ? Si moveatur, inquit, quomodo est firmamentum ? Si stat, quomodo sidera in eo fixa circumeunt ? Sed firmamentum non propter stationem, sed propter firmitatem, aut terminum aquarum intransgressibilem dici potest. Si autem stat, nihil impedit moveri et circumire sidera. Secundo die factum est tanquam firmamentum disciplinæ, quod discernit inter carnalia et spiritualia, sicut inter inferiores et superiores aquas.

(*Istid., in Gen. c. 2, tom. V, col. 213.*) Die secunda posuit firmamentum, sanctas scilicet Scripturas in Ecclesia. De quibus dicitur Isa. xxxiv : « Cælum sicut liber plicabitur. » Hoc firmamento discernit aquas superiores, id est populum angelorum, quibus non est necesse ut in lectione audiant Dei verbum. Sed illud firmamentum posuit super infirmitatem inferiorum populorum, ut suspicientes in eo cognoscant qualiter discernat inter carnalia et spiritualia, quasi inter aquas superiores et inferiores.

« Divisitque aquas quæ erant, » etc. (*Ambr., l. II C* *Hexaem.*, c. 3, tom. I, col. 148.) Cum hæc audis, quid miraris si supra firmamentum potuit unda suspendi ? etc., usque ad Jordanis quoque reflexo amne in suum fontem revertitur.

VERS. 8. — . . . « Et factum est vespere, » etc. (*Istid., ubi supra.*) Incipit mane secundæ diei a Noe, etc., usque ad quia nec pueritia apta est generationi.

VERS. 9. — « Dixit vero Deus, » etc. (*Aug., lib. II de Gen. ad litt.*, c. 11, tom. III.) In hoc die factum videtur, etc., usque ad Unde aqua congregatur, terra apparet ; aqua enim labilis et fluxa, terra stabilis et fixa.

« Congregentur aquæ ? » (*Beda, in Hexaem.*) Quæ inter cælum et terram universa compleverant, in unum locum congregantur, ut lux, quæ præterito biduo aquas clara luce lustraverat, in puro aere clarior fulgeat ; et appareat terra, quæ latebat ; et quæ aquis limosa erat, fiat arida et germinibus apta. Si quæretur ubi congregatæ sunt aquæ, quæ omnes partes terræ usque ad cælum texerant, potuit fieri ut terra subsidens concavas partes præberet, quibus fluitantes aquas reciperet : potest etiam credi, primarias aquas rariores fuisse, quæ sicut nebula tegeant terras, sed congregatione esse spissatas.

VERS. 10. — « Et vocavit Deus aridam terram. » (*Beda, ibid.*) Prius ad distinctionem aquarum totam solidiorem mundi partem terram appellavit dicens : « In principio creavit Deus cælum et terram. » Post-

PATROL. CXIII.

quam mundus jam formari incipit, et terræ facies apparet, recedentibus aquis, ad distinctionem partis quæ adhuc premebatur aquis, portio quam aridam esse licebat, terræ nomen accepit, eo quod pedibus teratur. « Congregationesque aquarum appellavit maria. » Sic enim appellantur apud Hebræos omnes congregationes aquarum, sive salsæ, sive dulces. Et quia per continuationem omnium aquarum, quæ in terris sunt, dixit eas congregatas in unum locum, nunc vocat pluraliter congregationes aquarum, propter multifidos sinus earum. Cum multa constat esse maria, in unum tamen locum dicit aquas congregatas, quia cuncta magno mari junguntur. Si qui lacus in semetipsis stricti videntur, occultis tamen meatibus in mare revolvuntur : fossores quoque puteorum **B** hoc præbant, quia omnis tellus per invisibiles venas aquis repleta est, quibus ex mari principium est.

VERS. 11. — « Et ait : Germinet terra, » etc. (*Aug., l. II de Gen. ad litt.*, c. 12.) Advertendum est moderamen ordinatoris : quamvis distincta est creatura herbarum atque lignorum a specie terrarum et aquarum, ut in elementis numerari non possint : quia tamen fixa radicibus terræ nectuntur, ad eundem diem voluit pertinere.

(*Beda, ubi supra.*) Patet in his verbis quod verno tempore mundus perfectus est et ornatus, in quo solent herbæ virentes apparere, et ligna pomis onusta. Simulque notandum quod non prima herbarum germina vel arborum genera de semine prodierunt, sed de terra : quia ad unam jussionem Conditoris apparuit arida herbis compta nemoribusque vestita, quæ sui generis ex se poma produxerunt et semina. Oportebat enim ut forma rerum Dei imperio primo perfecta prodiret : quomodo homo, propter quem omnia, juvenili ætate plasmatus est.

(*Aug., ibid. l. III, c. 18.*) Quæritur etiam de spinis, et tribulis, et quibusdam lignis infructuosis, cur vel quando creata sint ? cum Deus dixerit : « Germinet terra herbam, » etc. Sed fructus nomine quædam utilitas signatur : multæ autem utilitates sunt manifestæ, vel occultæ, omnium quæ terra radicitus alit. Possumus autem absolute respondere spinas et tribulos post peccatum terram homini ad laborem peperisse : non quod alibi antea nascerentur, et post in agris quos homo coleret : sed prius et postea in eisdem locis, prius tamen non homini, sed post. Unde « pariet tibi, » id est, ut tibi nasci incipiant ad laborem, quæ ad pastum tantummodo aliis animalibus ante nascebantur.

« Facientem semen. » (*Beda, ibid.*) Omnia creata sunt perfecta, et homo perfectus ætate erat, et arbores cum foliis et fructu : unde dicitur hoc « lignum pomiferum. »

VERS. 12. — « Et protulit terra herbam, » etc. (*Græc., l. XIX Moral.*, c. 12 ; *l. VI, c. 16, tom. I.*) Quod testatur historia, sic est veraciter factum, ut significaret aliud faciendum. Terra enim est Ecclesia, quæ verbi pabulo nos reficit, et patrocinii unbraculo custodit : loquendo pascit, opitulando pro-

tegit; ut non solum herbam refectionis proferat, sed etiam arborem protectionis. — « Lignumque. » Lignum secundum speciem suam semen produxit, cum mens nostra ex sui consideratione quod in alterum faciat colligit, et recti operis germen parit. Hinc quidam sapiens ait: « Quod tibi non vis fieri, alii non feceris (Tob. iv). » Et alibi: « Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos eadem illis facite (Matth. vii). » Quasi speciem vestram alterutrum respicite, et ex vobismetipsis cognoscite quid oporteat vos aliis exhibere.

Sementem. » (STRAB., RAB.) Sementis, frugum et arborum; semen, hominum, et animalium. Seminum vel sementum, cujusque rei exordium. Tertio die, quo mentem suam ad serendos bonorum operum fructus præparat homo: separata labe, ac fluctibus carnalium tentationum, tanquam aridam habet terram tentationibus separatis, ut dicere possit: « Mente servio legi Dei, » etc. (Rom. vii).

VERS. 13. — « Et factum est vespere et mane. » (ISID. in Gen., tom. V, col. 207.) Mane tertii diei incipit ab Abraham, etc., usque ad Vespera in peccatis populi quibus divina mandata præteribant usque ad Saulis malitiam.

(ISID., *ibid.*) Die tertia congregavit aquas inferiores et salsas, infideles scilicet, concupiscentiarum et tentationum fluctibus sese quatientes: et segregavit ab eis aridam, id est, fideles fontem fidei sitientes. Infideles vero coercuit, ne iniquitatis suæ fluctibus aridam, id est animam sitientem Deum, conturbent, sed liceat ei germinare fructus bonorum operum, et diligere proximum, ut habeat in se semen secundum similitudinem suam; ut scilicet ex sua infirmitate compatiatur alii indigenti, et producat lignum forte fructiferum, id est, beneficium, eripiendo oppressum, et præbendo ei protectionis umbraculum.

VERS. 14. — « Dixit autem Deus: Fiant luminaria, » etc. (AUG., *de Gen. ad litt.*, lib. II, c. 13, 14.) Quia visibili mundo constituendo duo dies sunt attributi, supremæ scilicet et infimæ parti mundi: visibilibus, et mobilibus mundi partibus, quæ intra mundum creantur, tres reliqui deputati sunt, etc., usque ad inchoationem, seu principatum noctis, quod fit cum plena est.

Et dividant diem. » (BEDA, in *Hexaem.*) Ea scilicet divisione, ut sol diem, luna noctem illuminet. Hoc enim factis sideribus ad augmentum primariæ lucis accessit, ut etiam nox prodiret luminosa, lunæ vel stellarum splendore radiata, quæ hactenus tantum tenebras noverat. Et si enim nox tenebrosa videtur obscurato aere, qui terris proximus est, superiora tamen aeris spatia semper siderum fulgore sunt lucida.

(AUG., lib. II *de Gen. ad litt.*, c. 18.) Solet quæri utrum hæc luminaria corpora sola sint, aut habeant rectores spiritus, et ab eis vitaliter inspirentur, sicut per animas animalium carnes animantur. Sed de tam obscura re nihil temere credendum.

« Et sint in signa, » etc. (BEDA, *ibid.*) Quia prius-

quam sidera fierent, ordo temporum nullis notabatur indicibus, vel meridiana hora, vel quælibet alia. Sunt ergo luminaria « in signa, » etc.; non quod a conditione horum tempora cœperint, vel dies vel anni; sed quia per ortus eorum, vel transitus, temporum, dierum annorumque signatur ordo.

VERS. 15. — « Ut luceant, » etc. (BEDA, *ibid.*) Semper luminaria in firmamento lucent, sed opportunis temporibus terram illuminant. Aliquoties enim nebulosus aer obsistit: ortus etiam sol majori lumine lunam stellasque ne terram illuminent, impedit. Unde sic vocatur, quia solus obtusa luna, stellisque cæteris, per diem fulgeat terris.

VERS. 16. — « Fecit Deus duo luminaria. » (BEDA, *ibid.*) Luminaria magna possumus accipere, non tam altorum comparatione quam per se; ut cœlum dicitur magnum, et magnum mare. Sol enim magnus dicitur, quia complet orbem terræ suo calore: sicut luna suo lumine, quæ in quacunque parte cœli fuerint, totam terram illuminant, et a cunctis videntur. Magnitudinis eorum magnum est argumentum, quod omnibus hominibus idem orbis eorum videtur: nam si longe positus minor et prope major, exiguitatis indicium esset.

« Luminare majus, » etc. (BEDA, *ibid.*) Solem, scilicet non solum corporis forma, sed luminis magnitudine, quia luminare minus et stellas illustrat. Major est etiam in calore, quia mundum calefacit, cum præteritis ante ejus creationem diebus nihil caloris habuisset. Quod autem æqualis uniusque magnitudinis luna cum sole cernitur, hinc esse videtur quod multo longinquior a terris atque altior quam luna incedit, ideoque magnitudo ejus a nobis non posset dignosci. Omnia enim longius posita videntur breviora.

« Et luminare minus, » etc. Et si lunam et stellas majores in die aliquando videri contingat, non tamen diei, sed nocti lucis solatium eas afferre constat.

(AUG., *de Gen. ad litt.* lib. II, c. 15, tom. III.) Tunc enim in noctis exordio videtur luna, cum plena est, alias non: et per diem incipit videri ante plenitudinem, et in progressu noctis.

VERS. 17, 18 — . . . « Ut luceant, » etc. Hæc de magnis luminariis intelligi possunt et stellis; ut quod dictum est, « ut præessent diei, » ad solem specialiter; quod subjunctum est, « et nocti, » ad lunam et stellas pertinet; quod vero additur, « dividerent lucem ac tenebras, » omnibus æque conveniat; quæ quocunque incedant, lucem circumferunt; unde cum absunt, tenebrosa cuncta relinquunt. Si quæerator quale potuit esse lumen diurnum ante creationem siderum, respondemus quale videmus solis ortu proximante, necdum apparente: quando scilicet lucet obtusis radiis stellarum dies, sed minime sol ortus refalget.

(ISID., in Gen., tom. V, col. 207.) Die quarta incuerunt luminaria in firmamento cœli, etc., usque ad quia post bona opera venit illuminatio, quæ videtur species supernæ veritatis.

(Aug., *de Gen. contra Manich.*, lib. 1, c. 24, tom. A (THEOD. q. 18 in *Gen.*) Quarto die, quo in illo firmamento disciplinæ mens spirituales intelligentias operatur atque distinguit, videt quæ sit incommutabilis veritas, quæ sicut sol fulgeat in anima; et quomodo anima ipsius particeps fiat, et corpori ordinem et pulchritudinem tribuat, tanquam luna illuminans noctem. Et quomodo stellæ omnes, id est intelligentiæ spirituales, in hujus vitæ obscuritate tanquam in nocte fulgeant.

VERS. 19. — « Et factum est vespere et mane, » etc. (BEDA, in *Hexaem.*, tom. II, col. 13.) In hæc vespere populus Dei in *Ægypto* agnum obtulit, etc., usque ad spem atque fidem donaret.

« Et factum est vespere, » etc. (ISID., *ubi supra.*) Mane quartæ diei regnum David. Hæc ætas similis est juventuti, quæ inter omnes regnat ætates, et firmum est omnium ætatum firmamentum: unde comparatur quarto diei, quo facta sunt sidera in firmamento cæli. Splendor siquidem solis regni figurat excellentiam, plebem obtemperantem regi lunæ splendor ostendit, tanquam Synagogam. Stellæ vero principes ejus sunt, et omnia fundata in regni stabilitate, tanquam in firmamento.

VERS. 20. — « Dixit etiam Deus, » etc. (BEDA, *ubi supra.*) Post ornatam quarto die cæli faciem luminaribus, ornantur suis animalibus die quinto inferioris mundi partes, aqua scilicet et aer.

« Dixit etiam Deus: Producat aquæ reptile, » etc. (Aug., lib. II *de Gen. ad litt.*, ex c. 1, 2, 3, 4, 5 et 6, tom. III.) Oportebat in creandis habitatoribus inferioris partis, etc., usque ad Quod intelligendum non est nisi in aquarum naturam pinguioris aeris qualitate conversos.

« Animæ viventis. » (Aug., *ibid.*, c. 8.) Id est, quæ sunt in animabus vivis, sicut dicitur: Ignobilia hominum, id est, qui sunt in hominibus ignobiles. Quod quidam propter tarditatem sensus putant dictum esse vel quia pisces nullius sint memoriæ; sed certissimum est eos habere memoriam.

(Aug., *ubi supra.*, c. 3, 4.) De conversione elementorum questio est. Alii dicunt omnia posse converti in omnia, etc., usque ad quod enim tactu aquas, ventosque sentimus; hinc est quod solida terra omnibus elementis miscetur, sed in his crassioribus sentitur amplius.

« Sub firmamento, » etc. Etsi immenso interjacente spatio, volant tamen aves sub sidereo cælo, quæ super terram volant: sicut homines qui in terra sunt, sub cælo esse dicuntur. Alia translatio: « Secus firmamentum cæli, » quia vicina sunt ætheri spatia hujus aeris qui aves subvelit.

(Aug., *de Gen. ad litt.*, l. III, c. 9, 10, tom. III, col. 284.) Notandum quosdam philosophos ita sua cuilibet elemento distribuisse animalia, etc., usque ad caliginosa tamen aeris loca tenere tantum permissi sunt, qui eis quasi carcer sit usque ad tempus judicii.

VERS. 21. — « Creavitque Deus cete grandia, » etc.

tum loris etiam et virgis indigent: per illa ipsos terremus, per hæc autem erudimus: Cum igitur animadvertit et nos Deus ad ignaviam proclives, bestias condidit, veluti lora quædam et terriculamenta, ut per ea nos terrens ad se traheret, atque ejus auxilium imploraremus. At sicut qui perfecti sunt terriculamenta hujusmodi, et lora continent; sic qui in virtute educati sunt, bestiarum incursus non formidant. Siquidem Adæ, priusquam peccasset, assistebant bestiæ, obsequium profitentes. Et rursus ipsum Noe ingredientem arcam, leo, pardus et bestiarum atrocissimæ quæque, ovium more, sequebantur. Et Danieli aderant leones, qui alioqui famelici, accedere tamen ad eum non audebant, eo quod in illo characteres divinam imaginem præseferentes conspicerent. Itidem vipera, quæ dentes injecerat in manum Apostoli, cum nihil peccato tenerum aut molle in eo reperisset, mox resiliit, et in ignem se conjecit, supplicium de seipsa quodammodo sumens, quod corpus sibi nullatenus conveniens adorta esset. Nos autem ideo bestias formidamus, quia virtutem negligimus. Præterea et ad alia bestiæ non sunt nobis inutiles: nam ex eis medici pharmaca non pauca componunt ad morbos pellendos: ne quis igitur bestias considerans de Creatore conquatur, sed utilitatem investiget.

« Et omnem animam, » etc. Ad differentiam hominis, qui faciendus ad imaginem Dei, et, si præcepta servaret, perpetua immutabilitate maneret. Cætera vero animalia sic facta sunt, ut alia aliis in alimoniam cederent vel senio deficerent.

VERS. 22. — « Benedixitque illis, » etc. (Aug., *lib. de Gen. imp.*, c. 15, tom. III.) Benedictionem ad fecunditatem valere voluit, quæ in successione prolis apparet, ut ea benedictione qua infirma et mortalia creata sunt, genus suum nascendo custodiant.

(CHRYSOST., *hom. 7 in Gen.*, tom. IV, col. 66.) Ipsa ergo benedictio est, in magno numero, et multitudine augeri, et multiplicari. Nam quia animatæ creaturæ erant animalia, volebantque perpetuo esse, ideo subdidit: « Crescite. » Verbum enim illud usque in præsentem diem illa conservat. « Crescite et multiplicamini, » etc. (BEDA, in *Hexaem.*) Ad utrumque genus animantium de aquis factorum, id est pisces et aves, pertinet. Quia sicut omnes pisces non nisi aquis vivere possunt, ita plurimæ aves; quæ si in terris aliquando requiescunt, fetusque faciunt, non tamen de terra, sed de mari vivunt, et libentius mari quam terra utuntur.

Mystice. (ISID. et AUG., *ubi supra.*) Die quinta facta sunt in aquis reptilia animarum vivarum, id est, homines in vitam renovati per sacramentum baptismi. Facta sunt volatilia, id est, animæ volantes ad superna. Incipit propecta mens quinto die in actionibus turbulenti sæculi, tanquam in aquis maris operari, propter utilitatem fraternæ societatis, et de corporalibus agnitionibus, quæ ad mare, id est

hauc vitam, pertinent, producere animarum vivarum A reptilia, id est opera quæ prosunt animis vivis; et cetos magnos, id est fortissimas agnitiones, quibus fluctus sæculi dirumpuntur et contemnuntur; et volatilia cœli, id est, voces cœlestia prædicantes.

VERS. 23. — « Et factum est vespere et mane, etc. (AUG., de Gen. contra Manich., lib. II, c. 23, tom. III.) Mystice, mane transmigratio in Babylo- niam, cum ea captivitate populus leviter in peregrino otio est collocatus, etc., usque ad quia sic excæcati sunt ut nec possent Christum cognoscere.

VERS. 24. — « Dixit quoque Deus : Producat terra, » etc. (BEDA, in Hexaem., tom. III, col. 13.) Post cœlum repletum sideribus et aerem volatilibus qui propter viciniam cœlum nominatur, etc., usque ad nomine quadrupedum omnia comprehensa B sunt præter bestias et reptilia, sive domita, sive fera et agrestia.

« Producat terra, » etc. (AUG., lib. III in Gen., c. 11, tom. III.) Consequens erat ut terram jam ornaret suis animalibus. Ter dicendo, juxta genus suum, etc., usque ad Et nomine pecorum et bestiarum omne irrationale animal solet comprehendii. « In genere suo. » (AUG., ibid. c. 12.) Hæc forsitan secundum genus dicuntur, quia ita orta ut ex eis nascentur alia, et originis formam successione conservent. De homine autem hoc dictum non est, quia unus fiebat, de quo et femina facta. Non enim multa genera hominum facta sunt, sicut herbarum et lignorum; ut dicatur, secundum genus suum, ac si diceretur generatim, ut inter se similia, atque in unam originem seminis pertinentia distinguerentur a cæteris.

(AUG., ibid. c. 14.) De quibusdam minutis animalibus quæstio est, etc., usque ad nisi quod potentialiter in ipsis, et materialiter erant præseminata.

(AUG., ibid. c. 15, 16.) De venenosis et perniciosis quæritur, etc., usque ad quæ cuncta merito considerata laudantur.

(AUG., ibid., c. 17.) Illud etiam movet, etc., usque ad sed piæ fortitudinis numeros ad omnia præparare non dubitent.

(THEOD., quest. 18 in Gen.) Ne bestias, velut ab his, prorsus illæsi, contemnamus, quasi nullarum sint virium. Nonnunquam permittit Deus duos aut tres e multis millibus vel a scorpionibus pungi, vel a serpentibus morderi; ut nos veriti ne quid simile patiamur, Deum creatorem in auxilium invocemus.

(AUG. in Gen., l. III, c. 13.) Quæritur quare hic non sit additum, quod dictum est de animalibus aquarum : « Benedixitque eis Deus dicens : Crescite et multiplicamini, » etc. Forte quod de prima creatura animæ viventis dictum erat, de secunda subintelligendum reliquit, maxime quia in hujus diei operibus alia plura dicitur. Herbas autem atque ligna quia non habent generandi affectum, hujus benedictionis forsitan indigna judicavit. Quod necessario repetitum est in homine, ne quis putet

in officio gignendi filios esse peccatum, sicut in fornicatione sine conjugio.

VERS. 25. — « Et fecit Deus bestias terræ, » etc. (BEDA in Hexaem.) Ordinis est mutatio. Nec curandum in nostra loquela quid prius creaturarum ordine nominemus, cum Deus creaverit omnia simul.

(ISID., in Gen., tom. V, col. 207.) Sexta die producit terra animam vivam, quando caro nostra ab operibus mortuis abstinens, viva virtutum germina parit, secundum genus suum, id est, vitam imitando sanctorum. Unde I Cor. IV : « Imitatores mei estote, » etc. Secundum genus nostrum vivimus, quando sanctos quasi proximos imitamur. Producit terra bestias, id est, homines ferocitate superbientes. Et pecora, id est, simpliciter viventes. Et serpentes, astutos scilicet et bonum a malo discernentes, et quasi reptando scrutantes terrena, per quæ intelligant cœlestia.

VERS. 26. — « Faciamus hominem. » (AUG., ibid., c. 19.) Insinuat pluralitas personarum Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et statim unitas deitatis, cum dicitur : « Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei, » non Pater ad imaginem tantum Filii. Non enim vere diceretur ad imaginem nostram; sed ita dictum est : « Fecit Deus hominem ad imaginem Dei, » ac si diceretur « ad imaginem suam. » Cum autem dicitur « ad imaginem Dei, » cum superius dictum sit, « ad imaginem nostram, » significatur quod non agit pluralitas personarum, ut plures deos credamus, sed ut Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unum Deum accipiamus.

« Faciamus hominem. » (BEDA, in Hexaem.) Apparet quare dictum sit ut cætera fierent, etc., usque ad sed ut veram post mortem se carnem recepisse monstraret.

« Et præsit, » etc. (AUG., lib. III de Gen. c. 20.) Notandum etiam quia cum dixisset « ad imaginem nostram, » continuo subjunxit : « Et præsit piscibus maris et volatilibus cœli. » Ut scilicet intelligamus in hoc factum hominem ad imaginem Dei, in quo irrationabilibus antecellit. Id autem est ratio, vel mens, vel intelligentia, vel si alio nomine commodius vocetur, in quo scilicet contemplandæ veritati inhæret.

VERS. 27. — « Et creavit Deus hominem ad imaginem, » etc. (BEDA, in Gen., c. 1.) Qui non quolibet sanctorum imitando, sed ipsam veritatem intuendo, operatur justitiam, ut ipsam veritatem intelligat et sequatur : hic accepit potestatem super omnia, quia spiritualis quisque effectus, et Deo similis, omnia judicat, et ipse a nemine judicatur.

« Et creavit Deus, » etc. (AUG., ubi supra, cap. 20, 21, 22.) Notandum quod sicut in creanda luce dicitur : « Fiat lux, » et statim sequitur, « et facta est lux; » sic cum dicitur : « Faciamus hominem, » infertur, « et fecit Deus hominem ad imaginem Dei : » quia ista natura intellectualis est, sicut illa lux : et hoc est ei fieri, quod

agnoscere Verbum, per quod sit, etc., usque ad sed materialiter præseminata.

« Masculum et feminam creavit eos, » etc. (BEDA, in *Hexaem.*) Postea plenius et unde et quomodo homines facti sunt exponitur, etc., usque ad etsi virginitas præferatur.

(BEDA, *Isid.*, ut *supra.*) Post hæc « fecit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam, » virum scilicet perfectum, etc., usque ad unde Paulus: « Seminavimus spiritualia vobis, magnum est si carnalia vestra metamus (I Cor. IX). »

VERS. 28. — « Et dominamini piscibus, » etc. Quod prius quasi consulendo dixerat de eis, nunc dicit imperans, ut habet scilicet dominium omnium creaturarum in inferiore parte mundi. Quod per singula exsequitur.

« Et dominamini piscibus maris. » (BEDA, in *Hexaem.*) Quæritur qua utilitate homo dominatum inter cætera animantia percepit, etc., usque ad et victus bestiarum et serpentum venenum cessisse.

VERS. 29. — « Dixitque Deus: Ecce dedi, » etc. (BED., *ibid.*) Patet quod ante peccatum hominis terra nihil noxium protulit, non herbam venenatam, non arborem sterilem. Omnis enim herba et ligna data sunt hominibus, et volatilibus, et animantibus terræ in escam. Unde patet quod tunc animalia animalium esu non vivebant, sed concorditer herbis et fructibus vescabantur.

VERS. 30. — « Et factum est ita. » (Aug., *de Gen. ad lit.* lib. III, c. 13.) Notandum quod ubi datur potestas homini herbas et fructus edendi, subinfertur, « et factum est ita: » in quo significatur quod hoc dicente Deo, hæc sibi in esum concessa cognovit homo, non quod statim ederit. Si enim ad omnia supradicta referimus quod ait « et factum est ita, » consequens erit ut dicamus eos jam multiplicatos sexta die, quod post multos factum est annos.

VERS. 31. — « Viditque Deus, » etc. (Aug., *ibid.*) Quæritur, cum singillatim cætera bona dicantur, cur homo ad imaginem Dei factus cum cæteris hoc dicatur? Sed forte præsciebat Deus eum peccaturum, nec in perfectione imaginis mansurum. Qui enim singillatim bonus est, magis cum omnibus, sed non convertitur. Cautum est ergo ut diceretur, quod in præsentem verum esset, et præsentiam futuri significaret. Deus autem omnia ordinavit, ut si qua singillatim fuerint delinquendo deformia, semper tamen cum eis universitas sit formosa.

« Et factum est vespere et mane, » etc. (*Isid.*, in *Gen.*, tom. V, col. 207.) Mane sexti diei fit prædicatione Evangelii per Christum, etc., usque ad qui vespere non habet.

Moraliter. (Aug., *de Gen. contra Manich.*, lib. I in *fine.*) Sexto die producit terra animam vivam, id est, homo de stabilitate suæ mentis, ubi habet fructus spirituales, id est, bonas cogitationes; omnes motus animi sui regit, ut sit in illo anima viva, id est, rationi et justitiæ serviens, non terrenitati et peccato. Ita fit homo ad imaginem et similitudinem

A Dei, masculus et femina; id est, intellectus et actio: quorum copulatione spiritualis fetus terram impleat, id est, carnem subiciat, et cætera quæ jam in hominis perfectione dicta sunt. In istis namque diebus vespera est ipsa perfectio singulorum operum, et mane inchoatio sequentium.

CAPUT II.

VERS. 1. — « Igitur perfecti sunt cæli et terra, » etc. (ALCUIN., in *Gen.* tom. I, col. 517.) Nullo modo dici potest quomodo fecit Deus cælum et terram. Sed hæc expositio per ordinem dierum indicat tanquam historiam factarum rerum, sed maxime observat prædicationem futurorum, etc., usque ad quem Dominus utiliter latere monstravit.

B « Igitur perfecti sunt cæli, et terra, et omnis ornatus eorum. » (Aug., *de Gen. contra Manich.*, lib. I, c. ult.) *Allegorice.* Post illorum quasi sex dierum opera valde bona speret homo requiem perpetuam, et intelligat quid sit, » et requievit Deus die septimo ab operibus suis: » quia et ipse in nobis hæc bona operatur, qui jubet ut operemur. Et recte quiescere dicitur: quia post hæc omnia opera requiem nobis præstabit, quomodo paterfamilias domum ædificat, cum servientibus facere imperat; et post ab operibus requiescere, cum, perfecta fabrica, jubet quiescere.

(Aug., *ibid.*) Habet unusquisque nostrum in suis operibus et recta vita tanquam distinctos istos sex dies, post quos debeat quietem sperare: primo die lucem fidei, quando primum visibilibus credit, propter quam fidem Dominus visibiliter apparere dignatus est. Secundo die factum est tanquam firmamentum disciplinæ, quod discernit inter carnalia et spiritualia opera, sicut firmamentum inter inferiores aquas et superiores. Tertio die quo mentem suam ad proferendos honorum operum fructus præparat, et erigit, separata labe et fluctibus tentationum carnalium, tanquam aridam habet mentem a perturbationibus maris, ut jam possit dicere: « Mente servo legi Dei (Rom. VII), » etc.

VERS. 2, 3. — « Complevitque Deus, » etc. (BEDA, in *Hexaem.*) Alia translatio: « Consummavit Deus die sexto opera quæ fecit, » quæ nihil quæstionis affert, quia manifesta sunt quæ in eo facta sunt, etc., usque ad aliquid enim operis fecit Salomon cum templum dedicavit.

(HIER., *Quæst. Hebr. in Gen.*, tom. III, col. 935.) In Hebræo habetur « die septima. » Arctabimus ergo Judæos, qui de otio sabbati gloriantur, quia jam tunc in principio sabbatum solutum est, dum Deus operatur in sabbato, complens opera sua in eo.

« Complevitque Deus, » etc. (Aug., lib. IV *de Gen. ad litt.*, c. 4, tom. III.) Quæritur utrum, etc., usque ad secundum eum perfecta non fierent.

« Et requievit Deus, etc. (BEDA, in *Hexaem.*) Non quasi operando lassus, sed ab universo opere quievit, quia novam creaturam facere cessavit. Requiescere enim cessare dicitur, ut in *Apocalypsis IV*:

« Requiem non habebant, dicentia : Sanctus, sanctus, sanctus, » id est, dicere non cessabant.

(BEDA, *ibid.*) Altius quoque intelligitur requievisse ab universo opere suo, etc., *usque ad* sed creaturis rationalibus in se requiem dedit.

« Et requievit Deus, » etc. (Aug., *ubi supra*, c. 8.) Non laboravit Deus in operando qui solo verbo fecit, dicendo : « Fiat. » Nec homo dicendo, « Fiat, » laborat. Sed forte dicitur laborasse cogitando quid fieret. A qua cura, perfectis rebus, quievisse dicitur. Sed hoc sapere desipere est. Deum ergo requievisse, est creaturæ rationali in se requiem præstitisse; ut illuc scilicet desiderio feramur, quo requiescamus, id est nihil amplius requiramus. Sicut enim facere dicitur, quod ipso in nobis operante facimus, et cognoscere cum cognoscimus, sic requiescere, cum ejus munere requiescimus.

(*Ibid.*, c. 11.) Non est mirum si diem quo Christus erat in sepulcro quieturus hoc modo prænuntians dixit : « Die septimo requievit, » deinceps operaturus ordines sæculorum.

(*Ibid.*, c. 12.) Potest autem intelligi Deum requievisse a faciendis generibus creaturæ, etc., *usque ad* et gubernare non cesset.

(*Ibid.*, c. 14.) Deus autem nec creando defessus, nec cessando refectus est : sed per Scripturam suam ad quietis desiderium nos hortatur, dicendo se diem sanctificasse in quo requievit. Cæteros enim dies operis sui non legitur sanctificasse, tanquam apud ipsum plus quies quam operatio valeat.

(*Ibid.*, c. 15.) Vitium quoque animæ est ipsa suis operibus delectari, etc., *usque ad* ea requie a qua nunquam recessit.

(*Ibid.*) Si autem diceretur requievisse a faciendis, etc., *usque ad* sed ipso benedicti sumus.

(*Ibid.*) In se autem requievit Deus semper : in diebus vero quibus rerum consummatio narratur, in septimo tantum requievit, qui rerum sequitur perfectionem; a perfectis enim requiescit, qui perfectis non eget ut beator sit.

(*Ibid.*, c. 17.) Opera ejus videmus bona : quietem vero ejus post bona opera nostra videbimus. Ob quam significandam, unam diem sabbati præceptum observari : quod in tempore gratiæ sublatum est, in qua perpetuum observat sabbatum, qui spe futuri omnia bona operatur, nec in bonis operibus suis, quasi non acceperit, gloriatur.

(*Ibid.*, c. 18.) Apud illum quieti ejus nec mane nec vespera est, quia nec aperitur initio, nec clauditur fine. In perfectis autem operibus mane habet, et non vesperam; quia perfecta creatura incipit converti ad quietem Creatoris, sed illa non habet finem suæ perfectionis, et sic requies Dei non ipsi Deo, sed rerum perfectioni inchoatur, et habet in eo mane quod ab ipso perficitur : sed in suo genere tanquam vespera terminatur, quod in Deo vesperam non habet, quia nihil erit perfectius ipsa perfectione.

(*Ibid.*) In illis autem diebus, etc., *usque ad* qui conditi ante luminaria memorantur.

(*Ibid.*, c. 20.) Quæritur quomodo dicatur in septimo, etc., *usque ad* nisi illa quæ prius condita et dies vocata.

(*Ibid.*, c. 21.) Sed quomodo circumire poterat lux, etc., *usque ad* et reliqua.

(*Ibid.*) Sed facilius est ut nos ignorare fateamur, etc., *usque ad* falsumque erit eum sexta die consummasse omnia opera sua.

(*Ibid.*, c. 22.) Sed quoniam lux corporalis, etc., *usque ad* et illa quæ creatura in seipsa noscitur recte vespera dicitur.

(*Ibid.*, c. 25.) Quia vero angeli creaturam in seipsa sic sciunt, etc., *usque ad* Ideo septima die nulla vespera accessit.

(*Ibid.*, c. 28.) Nec putet quis, etc., *usque ad* et verius mane?

(*Ibid.*, c. 35.) Dies ergo ille primus, etc., *usque ad* et sanctificari ob hoc meruit.

(BEDA, in *Hexaem.*, tom. II, col. 13.) *Allegorice.* Unde dicitur Exod. xx : « Memento ut diem sabbati sanctifices. » Hæc autem benedictio et sanctificatio majorem benedictionem et sanctificationem significat, etc., *usque ad* Ideo hæc dies vesperam habere non scribitur.

VERS. 4. — « Istæ sunt generationes. » (RAB.) Eos tangit qui mundum sine initio dicunt semper fuisse, vel qui a Deo factum putant, sed ex materia quam non fecerit, sed coæterna ei.

« In die quo fecit, » etc. Diem ponit pro omni tempore, quo primordialis creatura formata est, etc., *usque ad* sine pluvia et opere humano.

« Istæ sunt generationes cœli, » etc. (ISID., in *Gen.*, t. V.) Numerati sunt sex dies quibus universitas sæculi a capite usque ad finem, etc., *usque ad* si non peccasset.

« Antequam oriretur in terrâ, » id est, priusquam peccaret, id est terrenis cupiditatibus se subderet. Unde sequitur : « Non enim pluerat Deus super terram, » hoc est, nondum propheticis vel evangelicis nubibus, imbre verbi emisso, animam vivere fecerat, et « homo non erat qui operaretur terram, » quia post peccatum homo laborare cepit in terra, necessarias habuit nubes illas, unde virgultum, id est anima virebat. Irrigabat eam fons vitæ, id est, inundatio veritatis, loquens in intellectu ejus, ut pluvia de nubibus non egeret antequam peccaret. Hic erat status hominis ante peccatum.

(Aug., l. v, de *Genes. ad lit.*, c. 1, tom. III.) Alia translatio habet : « Hic est liber creaturæ cœli et terræ, » etc., *usque ad* magnas veritate, parvulos nutrit affabilitate.

(Aug., *ibid.*, l. vi, c. 10.) In prima mundi conditione, etc., *usque ad* semen ex herba.

VERS. 5. — « Et omne virgultum, » etc. (Aug., *ibid.*, l. v, c. 4.) Intelligitur terra causaliter produxisse herbam et lignum, id est producendi virtutem accepisse. In ea enim tanquam in radicibus fa-

cta erant quæ per tempora futura erant. Fecit ergo A antequam essent super terram secundum formabilitatem materiæ, quæ formanda erant verbo ejus, præcedens formationem non tempore sed origine.

« Non enim pluerat Dominus, » etc. (AUG., *ibid.*, c. 5.) Quasi non fecit Deus sic tunc sicut nunc, etc., usque ad nec creatura moveri posset.

VERS. 6. — « Sed fons, » etc. (RAB.) Hujus fontis qualiscunque irrigatione jam terra herbis et lignis vestita supervenit. Fons unus ascendisse dicitur pro aliqua in terræ finibus unitate; vel singularis positus est pro plurali.

« Sed fons, » etc. (BEDA, in *Gen.*, c. 2.) Hic intinmare videtur quæ flant secundum temporum intervalla, etc., usque ad post per hæc quæ nota sunt utcunque noscenda.

VERS. 7. — « Formavit, » etc. (AUG.) *Mystice.* Latior de homine figurate explicatur narratio, etc., usque ad ut nec contemnat quod est, nec arroget quod non est.

« Formavit igitur Dominus Deus hominem, » etc. (AUG., de *Gen.* lib. III, cap. 20 et 25.) Prius de limo terræ formatum est corpus animale, etc., usque ad habet enim necessitatem moriendi.

(*Ibid.* c. 27.) Stola prima aut justitia est, de qua lapsus est: vel si corporalem immortalitatem signat, hanc amisit, cum peccando ad eam pervenire non potuit. Sic ergo Adam corpus animale habuit, non modo ante paradysum, sed et in paradiso (quamvis in interiori homine fuit spirituale) quod amisit peccando, et meruit corporis mortem, qui non peccando C mereret in corpus spirituale mutationem.

« Formavit, » etc. (AUG., l. VI de *Gen.* ad *litt.*, c. 1, tom. III.) Videndum est utrum recapitulatio sit, ut dicatur quomodo homo factus sit, quem sexta die factum legimus. An tunc cum fecit omnia simul, et hominem in his fecit, ut accessu temporis etiam hoc modo fieret, quo in hac perspicua forma vitam gerit? sicut fenum factum antequam exoriretur, accedente tempore, et fontis irrigatione, exortum est, ut super terram esset.

(AUG., *ibid.* c. 2, 3.) Secundum recapitulationem prius videamus, etc., usque ad tunc autem invisibiliter, potentialiter et causaliter quomodo fiunt futura, non facta.

Formavit, » etc. (BEDA, in *Hexaem.*) Factura hominis, etc., usque ad in qua viveret, creavit.

(AUG., de *Gen.* ad *litt.*, l. VI, c. 13 et 17.) Queritur utrum Deus repente hominem in ætate virili fecerit, etc., usque ad et ideo necessario futurum erat.

Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem. » (AUG., *ibid.*, l. VII, c. 3, 5, 7.) Sine dubitatione, « flavit, vel sufflavit, » dicendum est, etc., usque ad pœnam si contemneret? (*Ibid.*, c. 26.) Dicendum est, etc., usque ad dubitare fas non est.

(*Ibid.*, c. 27.) Queritur solet utrum, si nolit incorporari, compellatur, etc., usque ad fecit eos.

(*Ibid.*, l. VI, c. 7.) Sed forte animæ sexta die factæ ubi imago Dei relucet, etc., usque ad quæ præponenda est in hujusmodi.

(IRENÆUS.) Aliud est habitus vitæ qui animalem efficit hominem, aliud Spiritus vivificans, qui spiritualement hominem operatur. Unde Isaias: Qui dedit flatum populis super terram, et spiritum calcantibus eam; ut Deus flatuum quidem omni populo qui est super terram dederit; spiritum vero his tantum qui terræ desideria calcant: ut flatus ad tempus sit, spiritus vero æternus, ut pote qui proprie Dei donum sit.

VERS. 8. — « Plantaverat autem, » etc. (BEDA, in *Hexaem.*, tom. III.) Ab illo principio plantavit paradysum, etc., usque ad et quia de ligno vitæ et scientiæ B boni et mali erat specialiter dicturus.

« Plantavit Dominus paradysum in Eden ad Orientem, » etc. (AUG., de *Gen.* ad *litt.*, lib. VIII, c. 1.) Tres generales sententiæ de paradiso sunt. Una eorum qui corporaliter tantum intelligi volunt, alia eorum qui spiritualiter tantum, tertia vero eorum qui utroque modo paradysum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor: ut homo factus ex limo, quod corpus humanum est, in paradiso corporali locatus intelligatur. Adam, etsi aliud significat, quia est forma futuri, in natura propria homo accipitur.

(*Ibid.*) « Plantavit autem Dominus paradysum in Eden. » Id est in deliciis. Deinde hoc recapitulat ut ostendat quomodo paradysum Deus plantavit. « Et ejecit Deus de terra omne lignum, » etc. Jam enim tunc produxerat terra omne lignum, die scilicet tertio. Sed cum ex his generibus sint ligna instituta in paradiso, produxit in manifesto, et in tempore suo, quæ jam causaliter tertio die terra produxerat.

(STRAB.) Quidam codices habent: « Eden ad Ortum. » Ex quo possumus conjicere paradysum in Oriente situm. Ubiunque autem sit, scimus eum terrenum esse, et interjecto Oceano, et montibus oppositis, remotissimum a nostro orbe, in alto situm, pertingentem usque ad lunarem circulum; unde aquæ diluvii illuc minime pervenerunt.

« In quo posuit. » (AUG., *ubi supra*, cap. 5.) Si quis putat animas corpore exutas locis corporalibus contineri, etc., usque ad cujus una collyride Deus hominem a fame quadraginta diebus liberavit.

VERS. 9. — « Produxitque Dominus lignum etiam vitæ. » (AUG., *Ibid.*, c. 4.) De sapientiâ dicitur: « Lignum vitæ his est qui apprehenderint eam. » Sed est Hierusalem æterna in cœlis etc., usque ad quæ res suis temporibus gestas narravit.

« Lignum etiam vitæ, » etc. (BEDA, in *Hexaem.*, tom. III, col. 13.) In altero hominis signum obedientiæ quam debebat: in altero sacramentum vitæ æternæ, quam obediendo mereretur. Lignum vitæ dictum, quia divinitus acceptum, ut qui ex eo manducaret, corpus ejus stabili sanitate firmaretur, nec ulla infirmitate vel ætate in deterius vel in occasum laberetur.

(STRAB.) *Historice.* Lignum vitæ hanc naturaliter

virtutem habebat, ut qui ex ejus fructu comederet, A
perpetua soliditate vestiretur, nulla infirmitate, vel
anxietate, vel senii lassitudine, vel imbecillitate
fatigandus.

« Lignumque scientiæ boni et mali. » (Aug. *ubi
supra*, c. 6.) Erat corporale sicut aliæ arbores, nec
cibo noxium, etc., usque ad quæ transgressionem
secuta est.

« Lignum scientiæ boni et mali. » (Aug., lib. II
de Gen. contra Manich., c. 10.) Animæ mediætas et
ordinata integritas signatur, quod in medio para-
disi plantatum, et scientiæ boni et mali dictum :
quia anima, quæ debet in Deum extendi, si Deo de-
serto ad se conversa fuerit, et potentia sua sine Deo
frui voluerit, pœna sequente experiendo discit quid
sit inter bonum quod deseruit, et malum quo cecidit :
et hoc erit ei gustasse de ligno scientiæ boni et
mali.

VERS. 10, 11, 12, 13, 14. — « Et fluvius egredie-
« batur. » (BEd., *ubi supra*.) Ad irrigandum paradi-
sum, etc., usque ad et paulo post emergentia solitum
agere cursum.

(Aug., *ubi supra*, c. 7.) Alia translatio : « Fons
exiit de Eden, qui irrigat paradisum, » etc. Hæc
flumina gentibus, etc., usque ad ligna scilicet pul-
chra et fructuosa.

(Isid., Aug.) *Mystice*. Fluvius de paradiso egre-
diens, affluentia est æternæ jucunditatis, etc., usque
ad adversa toleranda.

(GREG.) *Moraliter*. Quatuor fluminibus de paradiso
egredientibus terra irrigatur. Solidum rationis nos-
træ ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo,
justitia, continent : quia his quatuor virtutibus tota
boni operis structura consurgit. Quatuor flumina
paradisum irrigant, quia dum his quatuor virtutibus
cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium
æstu temperatur.

« Evilath. » Regio Indiæ quæ post diluvium pos-
sessa est ab Evila filio Jectan, filii Heber, patriarchæ
Hebræorum. Evilath interpretatur *parturiens*, quia
aliquis loquens veritatem, magis parturit quam
pariat. Plinius dicit regiones Indiæ præ cæteris, ven-
nis aureis abundare.

« Bdeillum. » Secundum Plinium arbor est aro-
matica magnitudine oleagina, cujus lacryma lucida,
gustu amara, boni odoris, sed odoratior infusione
vini.

« Onyx. » Est lapis pretiosus, sic dictus quia per-
mistum habet candorem adhumani similitudinem un-
guis, quia unguis Græcæ dicitur ὄνυξ. Antiqua translatio
habet « carbunculum et prasium. » Carbunculus est
ignei coloris, et dicitur illustrare tenebras noctis.
Prasium est viridis, unde Græcæ a porro, quod *πράσον*
dicitur, nomen accepit.

VERS. 15. — « Tulit ergo Dominus Deus, » etc.
(Aug., *ubi supra*, c. 8.) Hominem in paradiso posi-
tum jam dixit. Nunc recapitulat ad quid positus est,
« ut operaretur, » etc. Non est enim credibile quod
Deus eum ante peccatum ad laborem damnaverit,

etc., usque ad unde Eccli. x : « Initium enim super-
biæ hominis est apostatare a Deo. »

« Tulit ergo Dominus Deus hominem, » etc. (GREG.,
lib. XIX *Moral.*, cap. 17, tom. I.) Pensandum est
quia bona prodesse nequeunt, si mala non caventur
quæ subrepunt, etc., usque ad sed sub ipsis super-
biendo succumbunt.

« Et sumpsit Dominus Deus, » etc. (HIERON. *Quæst.*
Hebr. in Gen., tom. III.) Pro « voluptate » in He-
bræo habetur « Eden. » Ipsi ergo LXX nunc « Eden »
interpretati sunt, nunc « voluptatem. » Symmachus
vero, qui « paradisum florentem ante transtulerat,
hic « amœnitatem, » vel « delicias » posuit.

« Et posuit eum, » etc. (Isid.) *Mystice*. Ex eo quod
additum est, « Et custodiret, » innuitur qualis ope-
ratio esset : quia in tranquillitate beatæ vitæ, ubi
mors non est, omnis operatio est custodire quod ten-
nes. Datum est enim præceptum, ut de omni ligno
paradisii sumerent, sed non de ligno scientiæ boni et
mali : id est non sic eo fruerentur, ut integritatem
naturæ suæ usurpando vetitum violarent.

VERS. 16. — « Præcipitque ei, » etc. (Aug., *ubi
supra*, c. 15.) A ligno prohibitus est, etc., usque ad
quid sit inter bonum obedientiæ et malum inobe-
dientiæ.

(Aug., *ubi supra*, c. 17.) Quæritur si viro soli, vel
etiam feminæ, etc., usque ad « domi viros suos in-
terrogent. »

(PROCOPIUS in Gen.) Dicunt aliqui : Si immortalitate
nos amicare voluit, quid opus erat præcepto, propter
quod peccaturi eramus et deinde iudicii ejus sentire
severos aculeos? Respondeo : Cum sit benignus et
mansuetus, et vellet in incorruptibilem et immorta-
lem conditionem asserere humanum genus : ne suæ
vel propriæ virtuti beneficium id accepto ferrent, in
hunc modum egit, voluit ut gratias ei haberent, his
etiam destinavit præsentem vitam, ut palæstram et
quasi doctrinam futuræ vitæ. Deinde inferens mor-
tem ob peccatum, voluit ut agnosceremus nostram
infirmitatem, et deinde nos ipsi magis appeteremus
futurum donum.

« Præcipitque ei dicens : Ex omni, etc. (Aug., de
Gen. ad litt., l. VIII, 28, tom. III.) Si quæritur quomodo
ista locutus sit, non proprie a nobis potest com-
prehendi. Certum est enim aut per suam substantiam
loqui, etc., usque ad sed per subditam sibi creaturam.

Quæritur quomodo loqui potuerunt, vel loquentem
intelligere, qui non didicerant inter loquentes cre-
scendo, vel magisterio? Sed eos Deus tales fecerat
qui possent loqui, et discere ab aliis si essent.

(Aug., *ubi supra*, c. 14.) De Christo dicitur, Isa. VII :
« Priusquam sciat puer bonum aut malum, con-
temnet malitiam, ut eligat bonum. » Quomodo quod
nescit aut contemnit, aut eligit? etc., usque ad
quod amittere non debebat.

VERS. 17. — « De ligno autem, » etc. (Aug., *ubi
supra*, c. 15.) Lignum ex eo, etc., usque ad id est,
quod amabant non amissuri.

(SEVERIANUS.) Tres arborum differentiæ erant in

paradiso. Una quidem data illi erat ut viveret, altera A ut bene viveret, tertia ut semper viveret.

« In quocunque enim die, » etc. Non ait, Si comederis, mortalis eris, sed « morte morieris. » Mortuus est enim homo in anima cum peccavit, quia recessit ab illo Deus, qui est vita animæ: quam secuta est mors corporis, discedente ab illo anima, quæ est vita corporis; quæ Adæ evenit, cum præsentem vitam finivit. Potest ita intelligi quod quando peccaverunt, statim morte illa puniti sunt, de qua dicitur Rom. septimo: « Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus? » et ibidem octavo: « Corpus mortuum est propter peccatum; » non ait mortale, sed « mortuum, » quamvis mortale, quia moriturum. Non credendum est ante peccatum ita fuisse illa corpora, sed animalia nondum spiritualia, B non tamen mortua, quæ scilicet necesse esset mori, quod in die prævaricationis factum est.

« Morte morieris. » Duplex mors significatur: animæ, Domino discedente, qui est ejus vita; vel corporis, quam in fine vitæ accepit. Sed statim necessitatem moriendi incurrit.

VERS. 18. — « Dixit quoque Dominus, » etc. (Aug., l. ix de Gen., c. 8.) Qui sentiunt ad gignendos filios in paradiso misceri non licere, etc., usque ad anima ex anima, sive alio modo fiat anima.

VERS. 19. — « Adduxit ea, » etc. (Aug., l. ix de Gen. ad litt., c. 14, tom. III.) Non sicut venatores, vel aucupes; nec jussionis vox de nube facta est, quam rationales animæ intelligere solent; hanc enim naturaliter non intelligunt bestiæ, vel aves, etc., C usque ad terra esse creata intelliguntur.

(HIERON.) Videtur primam linguam humano generi fuisse Hebræam, quia nomina quæ usque ad divisionem linguarum in Genesi legimus, constat esse illius.

VERS. 20. — « Appellavitque, » etc. (Aug.) Mystice. Significans gentes quæ salvæ fierent in Ecclesia per Christum, nomen Christi accepturas, quod prius non habebant; unde, Isa. LXV: « Vocabo servos meos nomine alio. »

« Adæ vero non inveniebatur, » etc. (Aug., lib. ix de Gen. ad litt., cap. 15 et seq.) Videndum est quomodo facta sit mulieris formatio, quæ mystice dicitur ædificatio, etc., usque ad ut intelligamus per illam extasim Adam divinitus hæc dixisse.

« Adæ vero non inveniebatur adjutor. » Nullus fidelis justus Christo æquari potest. Psalm. XLIV: « Speciosus enim forma præ filiis hominum. » Nemo enim poterat genus humanum liberare nisi ipse. Unde Apocalypsis v: « Nemo inventus est dignus aperire librum et solvere signacula ejus, » etc.

« Adæ vero non inveniebatur, » etc. (Aug., de Gen. contra Manich., l. II, c. 13.) Facta est mulier in adjutorium viri, etc., usque ad et dominio rationis cooperante gratia subjugare.

VERS. 21. — « Immisit ergo Dominus, » etc. (ISID. ex Aug., ut supra, c. 13, 14.) Mystice. Non possunt hæc corporeis oculis videri. Sed quanto quis a visibilibus ad secreta intelligentiæ quasi ob-

dormiendo secesserit, melius et sincerius videt, etc., usque ad et Ecclesiæ referenda.

(Aug., lib. x de Gen. ad litt., c. 1.) Qui putant animam ex anima, etc., usque ad quam de viro fuerat dictum.

(Aug., ibid., c. 19, 20.) Si quæretur unde accepit animam Christus, mallet audire meliores et doctiores; etc., usque ad quibus quid responderi possit, nondum mihi occurrit.

« Immisit ergo Dominus soporem, » etc. (GREG., Moral., l. xxx, tom. II.) Culmen contemplationis non attingimus, si non ab exterioris curæ oppressione cessemus: nec nos ipsos intuemur, ut sciamus in nobis aliud esse rationale quod regit, aliud animale quod regitur, nisi ad secretum silentii recurrentes, ab exteriori perturbatione sopiamur. Quod bene Adam dormiens figuravit, de cujus mox latere mulier processit. Qui enim ad interiora intelligenda rapitur, a rebus visibilibus oculos claudit, et tunc intelligit in seipso aliud esse quod regere debeat, tanquam vir; aliud quod regatur, tanquam femina.

VERS. 22, 24. — « Et ædificavit. . . Quamobrem relinquet, » etc. (ISID., in Gen., t. V.) Quod per historiam completum est in Adam, etc., usque ad Serpens enim hæreticorum venena præsignat.

VERS. 25. — « Erat autem uterque nudus. » (Aug.) Si Dei verbis vel cujuslibet prophetæ aliquid dicitur, quod ad litteram absurdum videtur et ideo figurate dictum, ob significationem tamen dictum esse non est dubitandum. Corpora vero duorum hominum in paradiso nuda erant, nec erubescabant, quia nullam legem in membris senserant legi mentis repugnantem, quæ inobedientiam secuta est. Nihil putabant velandum, quia nihil senserant refrenandum.

(Aug., de Civ. Dei, l. XIV, c. 17, tom. VII, col. 425.) Merito libidinis maxime pudet, etc., usque ad reddiditque confusos.

(RUPERT.) Non erat hoc ignominie, sed honoris, quod nudi erant: non erat insipientie, sed securitatis, quod nuditatem suam non erubescabant. Quid enim? nunquid hoc a factore suo accepit, quod confusibilis et verenda est factura Dei? Aut nunquid confusionem hujusmodi natura, et non potius conscientia facit? Est quidem quasi in naturam versum hoc tormentum confusionis: verumtamen non ex conditione primæva, sed ex juniore culpa origo ejus pullulavit. Etenim idcirco nuditatem nostram erubescimus, quia conciam nobis sumus quantam infirmitatem, imo quantam adversum nos rebellionem carnis nostræ portamus. At vero tunc sana erat cordis conscientia, quippe quam nulla sollicitabat oculorum concupiscentia; siquidem concupiscentia carnis pœna est peccati, qua præcedens punitur superbia mentis. Deus, inquit Scriptura, fecit hominem rectum. Rectitudo autem hominis in eo est ut carni spiritus, ut pote inferiori superiori, præsit et impe-ret: medius namque inter Deum et carnem suam rationalis spiritus hominis positus est, ut Deo pare

ret et carni imperaret. Quem ordinem quia prior ille turbavit et rupit, abjiciendo præceptum Dei : subditus est, qui erat superior, spiritus infimæ carni, ut iusta pœna inferiori subjaceat, qui superiori recte subesse contempsit. Hinc illa confusio faciei de conscientia secretis ad publicos oculos prorumpens, et sub misera velamentorum solatia pœnalem ignominiam ire compellens. Hæc, inquam, infirmitas vel rebellio carnis nondum erat : bene igitur nudus erat uterque et non erubescabant, quia quod erubescerent non habebant. Illa nuditatis securitate perditâ, nos ingemiscimus, eo quod gloria et honore spoliati et panniculis obvoluti simus. Nam ita vestiti vere incedimus nudi, etiamsi, quod impossibile est, sic vestiamur sicut vestiuntur lilia agri. Etenim nec Salomon in omni gloria sua vestitus est sicut unum ex his. Si, inquam, vestiri possumus sicut hæc vestiuntur, sic quoque spoliati et nudi sumus. Unde Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis pœstræ, configuratum corpori claritatis suæ. Nunquid enim quando fulgebunt justi sicut sol in regno Patris sui, tunicis operientur et palliis? Non utique, sed ad gloriam factoris sui, quæcunque illis fuerint vasa misericordiae, mutuis cum gloriae aspectibus patebunt, foris fulgidi, et intus jucundi; corpore integri, et animo læti; corpore, inquam, simul et anima beati.

« Erat autem uterque nudus, » etc. (Isr., in Gen., ex Aug. de Gen. contra Manich., lib. II, c. 15.) Quod nudi erant et erubescerant, etc., usque ad quia in consensu reâ tenetur conscientia.

CAPUT III.

Vers. 1-4. — « Sed et serpens erat callidior cunctis animantibus, » etc. (Aug., lib. II de Gen. ad litt. c. 2, 3, tom. III.) Alii, « prudentissimus, » translativè dictum. Quidam codices habent « sapientissimus, » non proprie, sicut in bono solet accipi sapientia Dei, vel angelorum, vel animæ rationalis, etc., usque ad sed potestas a Deo.

« Sed serpens, » etc. (STRAB.) Sic diabolus loquebatur per serpentem ignorantem, sicut per energumenum vel fanaticos : quemcumque enim arripit, intellectum et rationem tollit. Spiritus vero bonus quoscunque gratia repleverit, videntes et intelligentes facit, unde spiritus prophetarum subjectus est prophetis.

« Qui dixit ad mulierem. » (Aug., lib. II de Gen. ad litt., c. 30, et ex capp. 7, 8, 6, 10, passim.) Inexcusabilis est prævaricatio mulieris, quia memor erat præcepti Dei. Oblivio tamen, etc., usque ad hæc c. 10 : Providet bonos et malos futuros, et creat : seipsum ad fruendum præstans bonis, multa etiam largiens malis.

« Cur præcepit, » etc. (STRAB.) Ideo callidus hostis interrogat hoc, et mandatum Dei memorat, ne cum peccaverit, excusationem habeat quasi oblita.

« Cur præcepit, » etc. (GREG., Moral., l. XXIII, tom. II.) Idem quotidie agit hostis humani generis : verba

A Dei de cordibus hominum molitur evellere, et minas loviare, et ad credendum quod falso promittit, invitat enim ad temporalia, ut leve quod Deus minetur æterna supplicia. Spondens siquidem gloriam præsentis vitæ, dicit : « Gustate, et eritis sicut dii, » et temporalem concupiscentiam tangite, et in hoc mundo sublimes apparete ; et cum timorem divinæ sententiæ conatur amovere, quodammodo dicit : « Cur præcepit vobis Deus ? »

(Aug., lib. II de Gen. ad litt., c. 4, tom. III.) Queritur cur Deus hominem tentari permiserit, etc., usque ad sive terrenum, ut hominis animas.

(Ibid., c. 5.) Nec putandum quod homo dejiceretur, nisi præcessisset in eo quædam elatio comprimenda, ut per humilitatem peccati sciret quod falso de se præsumpserit, et quod non bene se habet facta natura, si a faciente recesserit. Commendatur enim quale bonum Deus sit, quando nulli bene est ab ipso recedere.

(Ibid., c. 18.) Hæc quæstio de beata vita, etc., usque ad minus quam in vita sanctorum angelorum.

(Ibid., c. 16.) Non frustra putari potest ab initio temporis diabolus cecidisse, etc., usque ad quibus non dedit Deus præscientiam de seipsis ?

(Ibid., c. 14.) Quomodo autem beati esse possint, quibus est incerta sua beatitudo? etc., usque ad mihi autem unde asserant, non occurrit.

(Ibid., c. 31.) Sed non frustra putandum est ab ipso creaturæ exordio, etc., usque ad prævidens quanta de illo sua bonitate esset facturus.

(Ibid., c. 22.) « Initium autem figmenti » dicitur, etc., usque ad ut homines malos.

(Ibid., c. 23.) Quod ergo putatur diabolus nunquam in veritate stetit, etc., usque ad plura in corpus ejus conveniunt.

(GREG., hom. 16, in Evang., tom. II.) Primum parentem diabolus tribus modis tentavit, etc., usque ad delectatione vincimur, consensu ligamur.

Vers. 5. — « Eritis sicut dii, » etc. (STRAB.) Mystice. Artificiali dolo verba componit, ut si per inobedientiæ contemptum subvertere nequiverit, saltem in hoc quod idem corruperit, et idololatriam suaserit, victorem se gloriatur : si autem per inobedientiæ contemptum seduxerit, in utroque victor existat.

(Aug., de Gen. contra Manich., l. II, c. 15, tom. III.) Interrogata mulier respondit, etc., usque ad nullo enim regente per suam potestatem solus Deus beatus est.

Vers. 6, 7. — « Vidit igitur, » etc. (Isr. ex Aug. ubi supra.) Quomodo videbant si clausi erant oculi ? Sed dictum est ut intelligamus eos oculos apertos fuisse, postquam de fructu comederunt, quibus se nudos videbant, et displicebant : id est, oculos astutiæ, quibus simplicitas displicet. Cum quis enim ceciderit ab intima luce veritatis, nihil est unde superbia placere velit, nisi fraudulentis simulationibus. Hinc enim hypocrisis nascitur, in qua multum

videntur cordati, qui decipere potuerunt quem voluerunt.

« Vidit igitur, » etc. (GREG., lib. XXI *Moral.*, cap. 2.) Ne in lubrica cogitatione versemur, non debemus intueri quod non licet concupisci, etc., usque ad exteriorum quoque sensuum disciplina servanda est.

« Deditque viro suo, qui come lit. Et aperti sunt oculi amborum, » etc. (ISID. ex Aug. *ubi supra*, c. 16, 17.) De quibus dictum est : « Tunc viderunt quod nudi essent, » oculis scilicet perversis, quibus nuditas, scilicet simplicitas, erubescenda videbatur, etc., usque ad « Ad me ipsum turbata est anima mea. » (Psal. XLII.)

« Qui comedit, » etc. (AUG., *de Gen.*, lib. XI, c. 3, tom. III, col. 429.) Ad concupiscendum scilicet invicem, etc., usque ad quæ convinceret peccatorem facto, et doceret scripto lectorem.

« Conserunt folia ficus. » (ALCIV., *in Gen.* t. I.) Quia gloriam simplicis castitatis amiserunt, ad duplicem libidinis pruritus confugerunt; unde Joan. 1 : « Cum esses sub ficus vidi te, et descendi, » subaudi & liberare te. »

VERS. 8. — « Et cum audissent, » etc. (AUG., I. II *de Gen. ad litt.*, c. 33.) Ea enim hora tales conveniebat visitari, quia defecerant a luce veritatis, etc., usque ad corporalibus sensibus locali et temporali motu apparuisse credatur.

« Abscondit se, » etc. (AUG., *ibid.*) Cum Deus avertit intrinsecus faciem et homo turbatur, fiunt similia amentiae, nimio timore ac pudore, occulto quoque instinctu non quiescente : ut nescientes facerent quæ aliquid posteris significarent, propter quos hæc scripta sunt.

« Ad auram post meridiem. » Unde hora nona Christus spiritum emisit (*Matth.* XXVII). Qui sexta hora fuit crucifixus, ut eadem hora restitueretur homo qua de paradiso est ejectus.

« In medio ligni paradisi. » Abscondit se, qui aversus a præcepto Creatoris, erroris sui et arbitrii voluntate vivit.

VERS. 9. — « Vocavitque Dominus Deus Adam. » (AUG., *ubi supra*, c. 34.) Increpando, scilicet non ignorando, etc., usque ad nunc autem non significata referimus, sed gesta defendimus.

VERS. 10-11. — « Qui ait : Vocem tuam audivi, » etc. (AUG., *ubi supra*, c. 34.) *Historice.* Probabile est per congruam creaturam solere humanam formam hominibus primis apparere, etc., usque ad et secutum est quod puderet.

« Vocem tuam, » etc. (ISID., *in Gen.* tom. V.) *Mystice.* Respondet, voce ejus audita se occultasse, etc., usque ad et præcepto Dei non obedire.

« Vocavitque Deus Adam, » etc. (GREG.) Quia vidit in culpa lapsum jam sub peccato, velut a veritate oculis absconditum, quia tenebras erroris ejus non approbat, quasi ubi sit peccator ignorat, eumque vocat ac requirit dicens : « Adam, ubi es ? » Dum vocat, significat quia ad poenitentiam revocat; dum requi-

« In Hebræo est *gahon*, quod *ventrem* et *pectus* significat,

rit, insinuat quia peccatores jure damnatos ignorat.

VERS. 12. — « Dixitque Adam : Mulier quam dedi-
« sti, » etc. (AUG.) Non dicit, Peccavi : superbia enim habet confusionis deformitatem, non confessionis humilitatem. Ad hoc autem scriptum est, et interrogationes ad hoc factæ, ut veraciter et utiliter scriberentur, ut sciamus quanto morbo superbiæ laborent hodie conantes malum in Creatorem referre, et ad quid boni faciunt, sibi tribuere.

« Mulier quam dedisti, » etc. Quasi ad hoc data sit, ut non ipsa obediret viro, et ambo Deo.

« Mulier quam dedisti, » etc. (GREG., lib. IV *Mor.*, c. 27, tom. I, col. 661.) Quatuor modis peccatum perpetratur in corde, etc., usque ad ad extremum falsæ spei seductione, vel obstinatione miseræ desperationis nutritur.

VERS. 13. — « Et dixit Dominus Deus ad mulierem, » etc. (AUG.) Nec ista constitetur peccatum, sed refert in alterum, in impari sexu, pari fastu. Ex his tamen natus David dicit usque in finem sæculi : « Ego dixi : Domine, miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi (Psal. XL). » Hoc ab istis dicendum fuit : sed nondum peccatorum cervices considerat Deus : restabant labores et dolores mortis, et contritio sæculi, et gratia Dei, quæ in tempore subvenit, docens afflictos non de se præsumere.

« Serpens decepit, » etc. Quasi cujuslibet persuasio prævaleat Dei præcepto.

« Serpens decepit me, » etc. (AUG., *ibid.*, lib. II, c. 30.) Quomodo his verbis, etc., usque ad cum eo cibo non videret eam mortuam esse.

(AUG., *ibid.*, c. 28.) Notandum quod non diabolus est permissus feminam tentare, etc., usque ad sed ex hac homini invidisse ratio ostendit.

(ALC.) Peccatum angeli tacitum, hominis patefactum quia illud incurabile, hoc curatum.

« Vidit igitur, » etc. (STRAB.) Aperte inexcusabilis ostenditur, cui licuit sub tali deliberatione dolos inimici advertere.

VERS. 14. — « Et ait Dominus Deus, » etc. (AUG., *ubi supra*, c. 36.) Tota hæc sententia figurata est. Ubi credendum tamen omnia dicta esse. Serpens non interrogatus quare fecerit, quia non ipse propria voluntate et natura fecit, sed de illo diabolus, et per illum, et in illo : qui jam pro impietate et superbia æterno igni destinatus fuerat. Ad ipsum ergo refertur quod serpenti dicitur, et qualis humano generi futurus sit ostenditur.

Mystice. « Et ait Dominus Deus ad serpentem, » etc. (AUG., *de Gen. cont. Manich.*, lib. II, c. 17.) Serpens non interrogatus prior excipit poenam, etc., usque ad ut ipsum initium suggestionis malæ excludat.

« Super pectus tuum, » etc. (HEBRON.) « Ventrem » LXX addiderunt, sed in Hebræo habetur « pectus » tantum, ut calliditatem et versutiam cogitationum ejus aperiret, id est quod omnis gressus ejus nequitiae est et fraudis.

« Pectore et ventre repes. » (GREG., lib. XXI *Mor.*, c. 2.) Malum luxuriæ aut cogitatione perpetratur aut opere. Hostis enim cum ab effectu operis expellitur, secreta cogitationis polluere molitur. Ventre repit, dum lubricus per membra humana sibi subdita, luxuriam exercet in opere. Serpit pectore, dum polluit in cogitatione. Sed quia per cogitationem ad opera venit, prius pectore et post ventre describitur repere.

VERS. 15. — « Inimicitias ponam inter te et mulierem... Ipsa conteret caput tuum, » etc. (GREG. I. I *Mor.*, c. 38.) Caput serpentis conterere, est initia suggestionis manu sollicitæ considerationis a cordis aditu extirpare; qui cum ab initio deprehenditur, percutere calcaneo molitur, quia quem prima tentatione non percutit, decipere in fine tendit. Si autem cor in tentatione corrumpitur, sequentis actionis medietas et terminus ab hoste possidetur, quia totam sibi arborem fructus ferre conspiciat, quam veniente dente in radice vitiavit.

(HIERON.) « Ipsa servabit calcaneum tuum, et tu conteres ejus calcaneum. » Melius in Hebræo habetur: « Ipsa conteret caput tuum, et tu conteres calcaneum ejus, » quia et nostri gressus præpediuntur a colubro, et Dominus conteret Satan sub pedibus ejus.

VERS. 16. — « Mulieri quoque, » etc. (AUG., *ubi supra*, c. 37.) Hæc figurate et propheticæ melius intelliguntur, etc., usque ad depravabitur natura, et augebitur culpa.

« Multiplicabo ærumnas, » etc. (AUG., *de Gen. contra Manich.*, l. II, c. 19.) Manifestum est multiplicatos esse dolores mulieris, etc., usque ad sed prius reluctatum est cum dolore consuetudini malæ.

VERS. 17-18. — ... « Maledicta terra, » etc. (AUG. *ibid.*, c. 38.) Hos esse labores humani generis in terra nemo ignorat, et quod non esset, si felicitas quæ erat in paradiso teneretur indubitanter constat.

(STRAB.) Terra maledicitur, non Adam, ut cuncti propter quos hæc scripta sunt terrentur, ne similia facientes, simili poena plecterentur. Ipse vero Cain, quia primæ prævaricationi fratricidium addidit, maledicitur cum dicitur: « Maledictus eris super terram, » etc.

(AUG.) Terræ maledixit, non aquis, quia homo de fructu terræ contra vetitum manducavit, non de aquis bibit, et in aquis erat peccatum abluendum de fructu terræ contractum. Animalia quoque terrestria plus maledictionis habent quam aquatilia, quia plus vivunt de maledicta terra. Inde Christus post resurrectionem de pisce manducavit, non de terrestri animali.

« Maledicta terra in opere tuo. » (GREG., *Moral.* lib. IV, c. 5, 6.) Deus maledicit homini peccanti, etc., usque ad et duos quinquagenarios flamma combussit.

« In laboribus, » etc. (RAB.) Spinæ antea erant, sed non ut laborem homini inferrent: cui post pec-

catum fuerunt ad laborem et afflictionem, sicut serpentes et quæcunque noxia, ante innoxia. Et notandum quod Adæ extrinseca poena imponitur: « Maledicta terra in opere tuo; » mulieri vero intrinseca, cum dicitur: « Multiplicabo ærumnas tuas, » etc., quia seducta seduxit virum.

VERS. 19. — « Pulvis es, » etc. (GREG., *ubi supra*.) Homo ita conditus fuit, etc., usque ad senectus transit ad mortem.

VERS. 20. — « Et vocavit Adam nomen uxoris suæ « Eva, » etc. (AUG., *ubi supra*.) Verba primi hominis hæc fuerunt, quoniam hæc est mater omnium viventium, tanquam reddat causam nominis a se impositi, cur scilicet Evam vocaverit.

Mystice. (AUG., *de Gen. contra Manich.*, l. II, c. 21.) Post peccatum et judicis sententiam vocavit Adam uxorem suam Evam, etc., usque ad in pellibus exprimitur quæ mortuis corporibus detrahuntur.

VERS. 21. — « Fecit quoque, » etc. (AUG., *de Gen.* lib. XI, c. 39.) Hoc quoque significationis causa factum est, et in factis quæritur quid factum sit, et quid significet, et in dictis quid dictum sit, quidve significet.

(STRAB.) Ipsi fecerunt sibi perizomata, ut peccatum suum absconderent: Deus vero tunicas pelliceas, quibus totum eorum corpus induit, quia et in corpore et in anima eos juste damnavit. Stulta vero quæstio est qualiter vel quo operante pelles ab animalibus deductæ sint, quærere: qui enim de nihilo omnia condidit, quomodo et qualiter voluit, hæc fecit.

VERS. 22. — « Et ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis, » etc. (AUG., *ibid.*, c. 41.) Propter trinitatem pluralis numerus ponitur, etc., usque ad sicut in Ecclesia solent homines a sacramentis visibilibus Ecclesiæ disciplina removeri.

(AUG., *ubi supra*, c. 42.) Mirum est si Adam spiritualis erat mente, etc., usque ad quæ falsum verum esse putavit.

« Quasi unus ex nobis. » (AUG., *de Gen. contra Manich.*, lib. II, c. 21.) Dupliciter intelligi potest, « quasi unus ex nobis, » id est Deus, etc., usque ad donec Dei misericordia reviviscat qui mortuus fuerat.

(RUPERT.) Ne comedat de ligno vitæ, et hoc facto talis, tam miser factus Adam, vivat in æternum. Quid enim si cum talis factus sit vivat in æternum? utique nil nisi malum æternum. Jam enim miser factus, si æternus quoque sit, quid nisi miseriam æternam habebit? Parcamus illi, ne hoc modo male sit « quasi unus ex nobis; » ne sicut quisque nostrum æternus est (æternus enim Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus), sic et ille æternus sit, et ob hoc veracem se esse rideat oculus nequam diaboli, qui Dei similitudinem ei repromisit. Etenim malum quidem illi est temporalem esse, sed pessimum esset æternum esse. Mala nimis et falsa est hæc similitudo Dei. Multo melius illi est esse omnino dissimilem Dei. Quomodo? Videlicet, ut, quia miser est, sit etiam temporalis, hoc est esse omnino dissimilem Dei.

Deus enim et æternus est, et felix, et est ejus æterna felicitas, felix æternitas. Horum alterum, id est felicitatem, perdidit diabolus, æternitatem vero non amisit; et est ejus æterna infelicitas, infelix æternitas. Parcamus, inquam, homini; et quia felicitatem perdidit, æternitatem quoque præcipiamus infelici, ut in neutro sit « quasi unus ex nobis; » nobis est æterna felicitas, felix æternitas; sit illi temporalis miseria, vel misera temporalitas; ut tunc illi commodus reformetur æternitas, cum fuerit recuperata felicitas. In magna ergo ira, magnæ misericordiæ Dominus recordatus est, hoc ipso quod lignum vitæ non concessit misero homini: quippe quem voluit sic esse dissimilem sibi, ut non esset utrobique similis diabolo, id est ne viveret homo, æque ut diabolus, usque ad ultimum judicium, et æque ut ille, absque temporali morte, transiret ad æternum incendium.

VERS. 23. — « Et emisit eum, » etc. (Aug., *de Gen. contra Manich.*, l. II, c. 22.) In locum sibi congruum; sicut plerumque malus, cum inter bonos vivere cæperit, si in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur pondere pravæ consuetudinis suæ.

VERS. 24. — « Ejecitque Adam. » (Hieron. *Quæst. Hebr.*, tom. III.) LXX: « Et ejecit, et habitare fecit contra paradisum voluptatis, et statuit cherubin, et flammeam rhompheam, quæ vertitur ad custodiendam ligni vitæ viam. » Alius sensus est in Hebræo; ait enim, « et ejecit Dominus, » Adam scilicet, « et habitare fecit ante paradisum voluptatis cherubin, et flammeum gladium. » Non quod Adam habitare fecerit contra paradisum voluptatis, sed, illo ejecto, ante fores paradisi cherubin et flammeum posuit gladium, ne quis posset intrare.

« Et collocavit, » etc. (Aug., *ut supra.*) Hoc per cœlestes potestates etiam in paradiso visibili factum esse credendum est, ut per angelicum ministerium ibi esset quædam ignea custodia, non tamen frustra, sed quia aliquid de paradiso significat spirituali.

« Collocavit, » etc. (Strab.) Hoc est per ministerium angelorum igneam custodiam constituit. Flammeus gladius tribulationes, dolores et labores hujus vitæ, quibus nos exercemur; vel sententia justæ damnationis, quæ homini est data, qui ita damnatus est ut Christi passione redimi posset. Unde gladius versatilis dicitur, quia potest removeri. Remotus est enim Enoch et Eliæ, et quotidie removetur fidelibus, de hac vita ad supernam beatitudinem transeuntibus. Nec dicit flammam et gladium, sed « flammeum gladium: » qui enim ad paradisum redeunt, necesse est ut igne Spiritus sancti omnes concupiscentias hujus vitæ exurant, et gladio verbi Dei omnia noxia prædicant.

« Et collocavit, » etc. (Isid., *in Gen.*, tom. V.) Cherubin plenitudo scientiæ, hæc est charitas quæ plenitudo legis est divinæ. Gladius flammeus, poenæ temporales, quæ versatiles sunt, quoniam tempora volubilia sunt. Ad arborem igitur vitæ non reditur,

nisi per cherubin, id est plenitudinem scientiæ, id est charitatem: et per gladium versatilem, id est tolerantiam temporalem.

CAPUT IV.

VERS. 1. — « Adam vero, » etc. (Aug., lib. IX *de Gen. ad litt.*, c. 4.) In paradiso virginitas, extra nuptiæ, etc., usque ad sed post in exilio generata.

« Concepit et peperit, » etc. Cain et Abel de una matre geniti, figura sunt omnium hominum qui de radice peccati in hanc vitam propagantur; et alii terrenam civitatem et mortiferas delicias sunt amaturi, et quantum in se est ambitione possessuri; quos significat Cain, qui interpretatur *possessio*. Alii futuram civitatem quæsituri, et de hujus habitationis miseriis lugentes, ad futuram gloriam toto desiderio transituri, quos significat Abel, qui interpretatur *luctus*, et est posterior: quia non prius est quod spirituale est, sed quod animale. Hinc Cain dicitur « agricola, » id est, terrenis operibus incumbens; Abel vero « pastor ovium, » simplicitatem scilicet et innocentiam diligens.

Allegorice. (Isid., *in Gen.*) Duo filii Adæ duos populos expriment, Judaicum scilicet natu majorem, etc., usque ad quasi non permittat ratio motum pravum ad effectum venire, sed studeat subjugare.

VERS. 2. — « Fuit autem Abel, » etc. In quo significatur qui de terrena inhabitatione lugent. Abel namque *luctus* interpretatur, vel *vapor*, quia luctus fuit parentibus vel tanquam vapor cito disparuit.

VERS. 3, 4. — « Factum est autem, » etc. « Abel quoque obtulit, » etc. Quia justus in omnibus quæ agit per fidem et charitatem (de quibus cæteræ virtutes oriuntur, et sine quibus nihil prosunt) Deo placere contendit, quod significatur in adipibus oblati; unde psal. LXXII: « Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea. » Sine charitate macilenta est anima et languida, et in nullo Deo placitura.

« Et respexit Dominus ad Abel, » etc. (Hieron., *Quæst. Hebr. in Gen.*, tom. III.) Unde hoc potuit scire Cain, nisi vera esset interpretatio Theodotionis: « Et inflammavit Dominus super Abel, et super sacrificium ejus, super Cain, et sacrificium suum non inflammavit? » Ignem autem de cœlo venire solitum ad sacrificium devorandum, ut in dedicatione templi sub Salomone, legimus, et quando Elias in monte Carmeli construxit altare.

(Isid., *ut supra.*) Si recte offeras, et non recte divides, peccasti: quia etsi antea Judæi recte illa offerebant, in eo rei sunt quia Novum Testamentum a veteri non distinxerunt.

VERS. 5, 6, 7. — « In foribus. » (Alic.) Id est, intrantem te et exeuntem peccatum comitabitur, nec Dominus custodiet introitum tuum et exitum tuum.

VERS. 8. — « Dixitque Cain, » etc. (Isid., *Quæst. in Gen.*, tom. V.) Non acquiescit Domino dicenti, Quiesce, etc., usque ad occiditur ergo Christus junioris populi caput, a majore natu.

VERS. 9. — « Et ait Dominus ad Cain. » (Isid., *ubi*

supra.) Interrogat Dominus Cain, non ignarus ut discat, sed iudex ut puniat. Usque hodie Judæi, cum per Scripturas eos interrogamus de Christo, respondent se nescire quæ dicimus. Mendax Cain ignoratio, Judæorum est falsa negatio: essent vero Christi custodes, si corde crederent et ore faterentur.

VERS. 10. — « Vox sanguinis, » etc. Magna virtus justitiæ, quæ vindictam expetit pro sanguine innocentis.

VERS. 11. — « Nunc igitur maledictus eris, » etc. (RAB.) Notandum quod in peccato Adæ terra maledicitur. Cain vero maledicitur, quia sciens damnationem primæ prævaricationis, fratricidium addidit.

VERS. 11. — « Nunc igitur maledictus eris, » etc. Per locum quæ in loco sunt significantur; quasi maledictus eris ab his qui sunt super terram, qui aperuerunt os suum in confessione peccatorum, accipere sanguinem, qui effusus in remissionem eorum de manu persecutoris, qui noluit esse sub gratia, sed sub lege, ut esset maledictus ab Ecclesia: quæ intelligit et ostendit esse maledictum: qui enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt.

VERS. 12. — « Cum operatus, » etc. Ad vocem, non ad intellectum fit relatio, quia aliter hic terra, aliter supra accipitur: ibi pro Ecclesia, hic pro operatione terrena quam adhuc Judæus exercet; id est carnalis circumcisio, pascha, sabbatum, et similia quæ habent occultam virtutem intelligendæ gratiæ Dei, sed non dant Judæis fructum nolentibus transire ad Christum. Potest in terra caro Christi intelligi, in qua salutem nostram Judæi crucifigendo sunt operati. « Mortuus est enim propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram: » quem quia negaverunt, iustificati non sunt.

« Vagus et profugus, » etc. (ISID.) Dispersus in gentibus, profugus a Hierusalem. LXX: « gemens et tremens. » Gemens, dolore amissi regni; tremens, multitudine Christiani populi, ne occidaris. « Major est iniquitas mea, » etc. Culpam exaggerat, sed superbe confitetur, nec veniam flagitat.

VERS. 13. — « Major est iniquitas mea. » (ISID.) Peccata peccatis adjiciens desperat, nec credit se veniam posse adipisci, quod est blasphemia in Spiritum sanctum, quæ non remittitur in hoc sæculo nec in futuro: quia putat Deum aut nolle dimittere, aut non posse, tanquam aut omnia non possit, aut invidet saluti. Non Deum sibi iratum grave putat, sed timet ne inveniatur et occidatur.

VERS. 14. — « Omnis igitur qui invenerit me, » etc. (STRAB.) Quia ex tremore corporis et agitatione furiosæ mentis, quicumque invenerit me, cognoscet me reum mortis.

VERS. 15. — « Nequaquam ita fiet. » Id est, non morieris cito sicut tu vis, pro remedio tui cruciatus, sed punietur impersonaliter: id est, punitio fiet de te septuplum, quia vives in cruciatu usque ad septimam generationem, in qua a Lamech occideris; ergo omnis qui occiderit, subaudi, liberabit te ab illo cruciatu malæ conscientiæ. Hic sensus eviden-

tius patet. Secundum LXX. « Omnis qui occiderit Cain septem vindictas exsolvet, » id est, quicumque te in septima generatione occiderit, exsolvet te a cruciatu per mortem, qui usque ad tempus illud reservandus es in vita, tantum ad pœnam, quæ pœna cito finiretur, si cito interfectus esses. Ita qui Judæos visibili morte puniret, septem vindictas ab eis auferret, quibus obligati sunt propter reatum occisi Christi, quia miseras et dispersiones eorum levaret quas patiuntur.

« Omnis qui occiderit Cain, » etc. LXX: « Septem vindictas exsolvet. » Aquila, « septempliciter; » Symmachus, « septuplum; » Theodotion, « per hebdomadam » interpretantur, in quo significatur quia diu et perfecte punietur, ne quis homicidium audeat iterare.

« Qui occiderit Cain, » etc. (HIERON., *epist. ad Damas.*) Si quis te interfecerit « septuplum punietur, » id est, gravissima ultione punietur: non debuit homo occidere eum cui Deus reservavit vitam, vel ad pœnam ipsius, vel ad correctionem aliorum.

« Sed omnis qui occiderit Cain. » (ISID., *ubi supra.*) Per eclipsim legendum, etc., usque ad et impletur illud: « Disperge illos in virtute tua (Psal. LIII). » (HIER., *ubi supra.*) Quod Aquila posuit « septempliciter, » etc., usque ad et absolvi mereretur.

« Posuitque Dominus Cain signum, » etc. (ISID., *Quæst. in Gen.*, tom. V.) Cum omnes gentes a Romanis subjugatæ transierunt in ritus eorum, gens Judæa, sive sub gentibus sive sub Christianis regibus, non reliquit signum circumcisionis, et carnalis observantiæ, etc., usque ad ubi plantatus est paradisus.

« Habitavit in terra ad orientalem plagam Eden. » (HIER., *ubi supra.*) LXX: « Habitavit in terra Naid Naid, in Hebræo נַדַּן (*nod*) dicitur, id est, instabilis et fluctuans, et incertæ sedis. Non est terra Naid, ut vulgus nostrum putat, sed expletur sententia Domini, dum huc atque illic profugus aberrat.

VERS. 17. — « Cognovit autem Cain uxorem suam. » (ISID., *ibid.*) Figurata progenies impiorum, in ipsa mundi origine fundamentum quærens, in hac vita civitatem extruxit quam vocavit Henoch, quod interpretatur *dedicatio*, quia in primordiis dedicant, dum in hac vita quæ ante est, radicem cordis plantant, ut hic ad votum floreat, et a futura gloria arcescant. Abraham vere in casulis habitabat, quia sancti hospites et peregrinos se esse cognoscunt, expectantes civitatem habentem fundamentum cuius artifex Deus est.

« Et ædificavit civitatem, » etc. (AUG., *lib. xv de Civitate*, cap. 8, tom. VII.) Quæritur quibus adjutoribus eam ædificaverit, si plures homines non fuerint quam Scriptura dicit. Sed sciendum est multo plures fuisse tunc, quia diu vivendo plures poterant generare. Nec mirum, cum filii Israel per quadringentos annos sic multiplicati leguntur, ut non possit numerari exercitus.

VERS. 18. — « Porro Enoch, » etc. (HIERON.) Not.

de omnibus his certa mysteria exculpantur, nec invenirentur, nisi prius quaedam radices historię jacerentur; nec de ramis arborum fractus legetes, nisi truncos antea plantasses.

VERS. 19. — « Qui accepit duas uxores, » etc. (IUD., ut supra.) Notandum quod generationes ab Adam per Cain undenario terminantur, in quo transgressio signatur. Lamech namque septimus est, cui tres filii et una filia adduntur, ut undenarius impleatur, per quem peccatum significatur: nam et a femina clauditur generatio, quæ initium peccati fuit, per quod voluptas carnis, quæ resistit spiritali. Unde Noëna vocatur, id est, voluptas. In hac progenie Lamech primus contra morem, contra naturam, per bigamiam adulterium commisit.

VERS. 20. — « Genitrixque Ada Jabel, » etc. (HIER. B in quæst. Hebr.) De bigamia nascitur Jabel habitans in tentoriis, quæ mutabilia instabilitatem eorum figurant, qui circumferuntur omni vento doctrinæ. Nascitur et Tubal, qui inventor musicæ, etc., usque ad sicut Jabel, Tubal et Tubalcain.

VERS. 21. — « Et nomen fratris ejus Jubal. » (RAB.) Hunc scribit Josephus musicam scripsisse in duabus columnis, una lapidea, altera latericia, quarum altera non dissolveretur diluvio, altera quæ non solveretur incendio: quæ duo judicia Adam ventura prædixerat.

VERS. 22. — ... « Tubalcain. (RAB.) Qui secundum Josephum res bellicas exercuit, et decenter artem ferrariam docuit; quædam etiam quæ ad oculorum pertinent concupiscentiam, invenit. »

VERS. 23. — « Dixitque Lamech, » etc. (RAB.) Aiunt Hebræi Lamech diu vivendo caliginem oculorum incurrisse, et adolescentem ducem et rectorem itineris habuisse. Exercens ergo venationem, sagittam direxit quæ adolescens indicavit, eamque Cain inter fruteta latentem interfecit; et hoc est quod dicit: « Occidi virum in vulnibus meis, » id est vulnere quod infixi non bestiam sed hominem occidi; unde et furore accessus occidit adolescentem.

VERS. 23. — ... « Occidi virum, » etc. (STRAB.) Id est Cain: « in vulnere meum, » quia pro ipso vulnerabor, id est, occidat; « et adolescentulum in livorem meum, » quia pro illo quoque damnabor.

VERS. 24. — « Septuplum ultio dabitur, » etc. (ALC.) Allegorice. Peccatum Lamech (qui interpretatur humiliatus) significat dejectionem humani generis quod prævaricante Adam corrumpit, nec per legem, vel per circumcisionem, nec per suam justitiam surgere potuit, donec post septuaginta septem generationes secundum Lucam Christus in mundum veniens, effusione sanguinis peccatum delevit; unde Matth. XVIII:

« Non dico tibi septies, sed usque septuagies septies, » hoc est, Judæum recipiendum esse post septuaginta septem vindictas, si respuerit, et Christi indulgentiam quæsierit. Septenarius universitatem significat: per quem ducto undenario fit septuagenarius septimus. in quo omnimoda transgressio si-

gnatur; quæ tamen in Evangelio penitenti dimitti præcipitur.

(HIERON., *epist. ad Damas.*) Aiunt ab Adam usque ad Christum generationes esse septuaginta septem secundum Lucam. Sicut ergo septima generatione peccatum Cain solutum est: « Non enim judicabit Deus bis in idipsum, » et qui semel recepit in vita sua, non eosdem cruciatus patietur in morte quæ passus est in vita sua: ita et Lamech, id est, totius mundi peccatum, Christi solvetur adventu. Refererat mihi quidam Hebræus septuaginta septem animas exisse de Lamech, quæ omnes interiere diluvio.

VERS. 25. — « Cognovit quoque adhuc, » etc. Per Seth, qui interpretatur resurrectio, signatur vita Christi ex mortuis: quod in verbis matris significatur: « Posuit mihi Dominus semen aliud, » quasi dicat Ecclesia: Quæ luctum pertuli de mortuo, gaudeo de resuscitato.

VERS. 26. — « Quem vocavit Enos, » etc. Enos interpretatur homo: qui « cœpit invocare nomen Domini, » quia per mortem Christi, quam significavit Abel, et per resurrectionem, quam significat Seth, fit homo confitens Dominum conditorem, et vitæ perditæ reparatorem.

(HIERON.) « Quem vocavit Enos. » Enos interpretatur homo, qui « cœpit invocare nomen Domini: » sicut Adam homo interpretatur, ita etiam Enos juxta Hebraicam veritatem homo, vel vir; et pulchre, quia hoc vocabulum habuit, dictum est quia initium fuit tunc invocandi nomen Domini: licet plerique Hebræorum arbitrantur quod tunc primum in nomine Domini et in similitudine ejus fabricata sunt idola.

CAPUT V.

VERS. 1, 2. — « Hic est liber generationis Adam. » Ad similitudinem Dei factus est. Alii, ad similitudinem Adæ. Est quasi conclusio a superioribus cum recapitulatione. « In die qua creavit Deus hominem. » In die etenim creatus est, quia in claritate divinæ contemplationis constitutus: « Ad similitudinem Dei. » Quia rationem ei dedit, qua intelligendo bona et mala discerneret, intellecta diligeret, et dilecta oblivioni non traderet, et in hoc Dei similitudinem retineret. Sed postquam per inobedientiam hanc similitudinem delevit, factus terrenus terrenos generavit. Unde qualis terrenus, tales et terreni.

(CHRYSOST., *hom. 21 in Gen., tom. IV.*) Considera quomodo iisdem verbis usus fuerit quibus et initio, ut doceret nos quod generationes illas, quasi reprobas factas, neque memoria post hac dignetur; sed ex Seth, qui nunc illis natus est, genealogiam orditur, ut ex hoc discas quantum Deus humani generis rationem habeat, et quomodo illos aversetur quibus sanguinaria mens est.

VERS. 3-23. — « Vixit autem Adam, » etc. (HIERON., in *Quæst. Hebr.*). Sciendum quod usque ad diluvium, ubi in nostris codicibus « ducentorum » et quod excurrit annorum genuisse quis dicitur, in He-

bræo habeat « centum annos » et reliquos qui sequuntur.

« Et genuit, » etc. Quasi et iste portavit imaginem terreni qui pro Abel justo repositus est, et interpretatione nominis *Christum* significat. Sed omnes prius portant imaginem terreni hominis quam cœlestis, licet multi ad adventum Christi per fidem eandem gratiam habuerunt qua salvantur Christiani.

(STRAB.) Ferunt post mortem Abel vovisse Adam se uxorem non ultra cogniturum nec filium generaturum. Sed Deo jubente fregit votum, ut Dei Filius de eo nasceretur, et homo redimeretur; stirpe enim Cain nasci non debuit. Unde ante Seth nullum legitur genuisse, post eum vero dicitur, quia « genuit filios et filias. » Hæc computatio genealogiarum, quasi ramos spargit historiarum, de quibus suis locis colliguntur fructus mysteriorum. Et notandum quia in generatione Seth nulla femina ponitur nominatim, sicut in generatione Cain: justorum enim est omnia viriliter agere, nihil femineum, nihil fragile usurpare. Procedit etiam hæc generatio per denarium usque ad Noe, in quo præceptorum signatur impletio, sicut per undenarium in generatione Cain transgressio. In generatione injustorum primus Enoch ponitur, qui *dedicatio* interpretatur, quia reprobi in præsentis vite spei suæ radicem figunt, et ab amore immarcescibilis hæreditatis arescunt. De quibus dicitur Joan. v: « Vidit stultum firma radice, et maledixit pulchritudini ejus statim. » In generatione justorum Enoch ab Adam septimus ponitur, quia hic manentem civitatem non quæerunt, sed expectationem usque in finem temporis extendunt, quod septennaria revolutione terminatur, cum æternitas octava successerit. Unde iste Enoch qui ponitur septimus, et translatus est quia Deo placuit, septimam requiem significat, ad quam post hanc vitam, qui Deo perseveranter adhæret, sine dilatione transfertur. Interpretatio quoque nominum hujus generationis idem signat: Adam interpretatur *homo* vel *rubra terra*; Seth, *positio* vel *resurrectio*; Enos, *homo*; Cainan, *lamentatio*; Malalehel, *laudans Deum*; Jared, *roboratus*; Enoch, *dedicatio*; Mathusalam, *mortis emissio*; Lamech, *humiliatus*; Noe, *requies*. Procedens ergo homo de terra, resurgens a peccatis, erit homo invocans Deum et deflens peccata pristina: sicque laudans Deum, roboratus Spiritu Dei, dedicatur in vitam æternam. Atque victor mortis Deo subjectus, requiem possidet sempiternam, quam significat Noe qui *requies* interpretatur, et decimo loco numeratur, quia per impletionem mandatorum possidetur regnum cœlorum.

VERS. 24. — « Ambulavitque cum Deo, » etc. (ISID., in *Gen.*) Enoch septimus ab Adam placens Deo, etc., usque ad nam ter quaterni ipsum faciunt.

(ALCUIN.) Enoch tanto tempore servatur a morte, in quo ostenditur quia homo semper viveret si non peccasset.

VERS. 25-30. — « Vixit quoque Mathusala, » etc. (AUG.) Quæritur quomodo Mathusala secundum an-

norum computationem post diluvium vivere potuerit, cum omnes, præter eos qui in arcam ingressi sunt, perierunt. Sed hanc quæstionem codicum mendositas peperit: non solum enim in Hebræis aliter invenitur, verum etiam in LXX interpretatione, paucis codicibus septem annis ante diluvium Mathusala defunctus reperitur. Quod Mathusala juxta LXX ultra diluvium numerantur anni, inde est quia significat Christum, cujus vita nullam sentit ætatem, ut in majoribus quoque non sensisse diluvium videretur.

VERS. 31. — « Et facti sunt omnes dies, » etc. (HIERON., in *Quæst. Hebr.*, tom. III.) « Et fuerunt omnes dies Mathusalæ quos vixit anni nongenti sexaginta novem, et mortuus est. » Juxta diligentem supputationem quatuordecim annis post diluvium vixisse refertur, etc., usque ad eo anno scilicet quo cœpit esse diluvium.

« Noe vero cum quingentorum esset annorum, » etc. (*Ibid.*)

Noe interpretatur *requies*, quia sub illo omnia retro opera per diluvium quieverunt.

CAPUT VI.

VERS. 1. — « Cumque cœpissent homines multiplicari super terram. » (HIER., in *Quæst. Hebr.*) Verbum Hebraicum אֱלֹהִים (*Elohim*) utriusque numeri est: *Deum* enim et *deos* significat: ideo Aquila « filios deorum » dicere ausus est, deos sanctos vel angelos intelligens, quem sequens Symmachus ait: « Videntes filii potentum filias hominum. »

C VERS. 2. — « Videntes filii Dei, » etc. (STRAB.) Filii Seth religiosi intelliguntur per filios Dei, qui victi concupiscentia, ex filiabus hominum, id est ex stirpe Cain, uxores acceperunt, et viros potentes genuerunt, immensos scilicet corporibus, superbos viribus, inconditos moribus, qui gigantes appellantur. Non est incredibile ab hominibus, non ab angelis, vel quibusdam dæmonibus qui mulieribus sunt improbi, ejusmodi homines esse procreatos, quia et post diluvium corpora non solum virorum, sed et mulierum incredibili magnitudine existerunt.

VERS. 3, 4. — « Dixitque Deus: Non permanebit Spiritus meus, » etc. (HIER., *ibid.*) Hebr. לֹא יִדְוֹן (*loiadon*). « Non judicabit spiritus meus homines in sempiternum, quoniam caro sunt. » Hoc est, quia fragilis est hominum conditio, etc., usque ad sed eorum quos erat diluvio deleturus.

« Eruntque dies illius, » etc. (STRAB.) Ante diluvium, scilicet ad agenda poenitentiam. Sed quia in malitia perseveraverunt ante præfixum terminum, centesimo anno deleti sunt.

VERS. 5. — « Videns autem Dominus, » etc. Non in Deum poenitentia cadit, aut dolor cordis, cui est de omnibus tam fixa sententia quam certa præscientia: sed utitur Scriptura usitatis verbis, coaptans se nostræ parvitati, ut ex cognitis incognita cognoscamus. Nam ira Dei non est perturbatio animi, sed iudicium quod irrogatur peccatori: cogitatio vero cordis ejus, mutandarum rerum immutabilis ratio.

VERS. 6-8. — « Pœnituit eum quia, » etc. (GREG., A in latitudine, triginta in altitudine, etc., usque ad *Moral.* lib. v.) Plerumque in sacro eloquio sapientes et per quem omnes proficiunt qui se peccatores noverunt. Dei consilium trahunt a sapientibus sæculi. Sic nunc, pro utilitate hominis, vocem in se passionis humanæ ipse conditor hominum sumit, cum constet quia qui cuncta, priusquam venerint, conspicit, nihil fecerit quod pœnitendo respiscat. Ut ergo mirum non est, si spirituales plerumque utantur verbis carnalium, sic neque mirandum si ipse creator omnium, ut carnem pertrabat ad intellectum suum, in seipso carnis sermonem servet vel sumat.

VERS. 9-12. — « Noe vir justus. » Hic per actus suos significat Christum, qui ait Matth. xi : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde. » Solus justus invenitur, cui propter justitiam suam septem homines donantur. Justus quoque Christus et perfectus, cui septem Ecclesiæ septiformi Spiritu illuminatæ in unam Ecclesia condonantur. Noe per aquam et lignum liberatur, et familia ejus; sic familia Christi per baptismum et crucem.

« In generationibus suis. » Quasi non consummatae justitiæ, sed juxta generationem suam.

VERS. 13. — « Disperdam eos cum, » etc. Tradunt doctores terræ virorem et fecunditatem longe esse inferiorem post diluvium; et ideo hominibus esum carniū concessum, cum antea tantum terræ fructibus victitarent.

VERS. 14. — « Fac tibi arcam de lignis. » Scilicet fortibus et insolubilibus, et bene coarctatis; quæ alia translatio dicit « quadrata, » ut nec vi ventorum nec inundatione solvetur.

« Mansiunculas, » etc. (STRAB.) LXX : « Bicamerata et tricamerata in arca facies : bicamerata in inferioribus, tricamerata in superioribus. » Quinque ergo mansionibus distincta sunt : prima, id est inferior, fuit stercoraria, quo stercora defluebant, ne qui erant in arca fetore læderentur; secunda, apothecaria; tertia, immitium animalium et serpentium; quarta, mansuetorum; quinta, id est suprema, hominum et avium. Ostium, ubi bicamerata et tricamerata jungebantur, id est, inter apothecariam et bestiarum habitationem. (AUG.) In prima habitatione in inferioribus semel camerata erat arca, in secunda super inferiorem habitationem bicamerata. In tertia vero super secundam tricamerata. Dicunt alii in inferioribus duas fuisse mansiunculas, et sic arcam fuisse bicameratam. Harum inferior stercora suscipiebat, secunda escas, quæ apothecaria dicebatur; in superioribus tricamerata erat, ubi homines et animalia congrua distinctione continebantur.

(ISID. in *Gen.*, tom. V.) Arcam construxit Noe de lignis imputribilibus, etc., usque ad in quinque prophetizatus, in sexta evangelizatus.

VERS. 15. « Trecentorum cubitorum, » etc. (ISID., *ibid.*) Potest in trecentis cubitis lignum crucis ostendi, etc., usque ad quia unus Deus ex quo omnia, et una fides, et unum baptisma.

(GREG. *hom.* xvi in *Ezech.*) Arca quæ trecentis cubitis fieri in longitudine jussa est, quinquaginta

PATROL. CXIII.

et per quem omnes proficiunt qui se peccatores noverunt.

VERS. 16-18. — « In cubito consummabis summam ejus. » Sic Ecclesia in unitate collecta sublimatur atque perficitur; unde Matth. xi : « Qui non colligit mecum, dispergit. »

Ostium autem arcæ, » etc. Nemo enim intrat in Ecclesiam, nisi per sacramentum remissionis peccatorum, quod de latere aperto emanavit.

« Coenacula et tristega, » etc. LXX : « Bicamerata et tricamerata. » Ex omnibus enim gentibus vel bipartitam multitudinem congregat Ecclesia, ex circumcissione et præputio; vel tripartitam, ex tribus filiis Noe, quorum progenie repletur orbis. Inferiora autem arcæ distincta sunt, quia in hac vita terrena est diversitas gentium : in summo autem omnes consummantur in unam, quia omnia et in omnibus Christus.

(ALCUIN.) Congruæ arca in summo, velut tecto quodam angusto, cacuminata est, ut imbrium minas diffunderet, et ima in aquis stabilitate quadrata consistens, nec impulsu ventorum, nec impetu fluctuum, nec inquietudine animalium quæ intus erant inclinari posset aut mergi.

(GREG. in *Moral.*) Arca in inferioribus ampla, in superioribus angusta, etc., usque ad grandes acervi palearum, quæ ignibus comburuntur.

(GREG.) Moraliter autem, qui se ab amore mundi convertit, in corde ædificat arcam salutis, habens in se longitudinem, id est, Trinitatis fidem, ac longitudinem vitæ et immortalitatis; latitudinem in charitate, qua potest bene facere etiam inimicis; altitudinem in spe, qua se erigat ad cœlestia et summam actuum suorum ad unum referat.

VERS. 19-20. — « Et ex cunctis, » etc. (AUG. l. xv de *Civit. Dei*, c. ult., t. VII.) Quæritur de minutissimis, sic in Ecclesiæ sacramentis versantur boni et mali.

VERS. 21, 22. — « Tolles igitur, » etc. Solet quæri de animalibus quæ tantum putantur vesci carnis, utrum præter numerum ibi fuerint sine transgressione mandati, quæ aliorum alendorum necessitas coegisset includi; vel, quod magis credendum est, præter carnes alimenta esse potuerunt quæ omnibus convenirent. Multa enim animalia, quibus caro cibus, fructibus pomisque vescuntur, maxime fico et castaneis. Potuit ergo vir justus et sapiens, et divinitus admonitus, quæ cuique congrueret, alimoniam præter carnes reperire et condere. Et omnibus vesci cogit famas, et nihil est quod Deus suave et salubre facere non possit, qui etiam ut sine cibo viverent divina facultate donaret.

CAPUT VII.

VERS. 1-3. — « Dixitque Dominus, » etc. « Ex omnibus animantibus mundis tolles septena et septena, » etc. (RAB.) Non geminatum septenarium, id est quatuordecim, sed tantum septem debemus

k

accipere. Similiter duo et duo, non quatuor, sed tantum duo, masculinum et feminam. Et notandum quod munda animalia impari numero, id est septenario introducuntur, immunda vero pari; quia impar numerus virtutis speciem portendit, par vero infirmitatem. Plura sunt munda, ut egressus Noe de arca haberet quid immolaret et manducaret.

(*Isid. in Gen.*) « Ex omnibus animantibus, » etc. Non quod plures sint boni quam mali, etc., usque ad qui dies a passione tertius in numero dierum qui per omne tempus voluntur, et primus, et octavus.

(*Aug. in Gen.*) Queritur utrum tam magna arca centum annis potuit fabricari a quatuor hominibus, id est, Noe et filii eius tribus? Sed si non potuit, non erat magnum alios fabros adhibere, quamvis, operis sui mercede adepti, non curaverunt utrum Noe sapienter an inaniter faceret, et in eam non intraverunt, quia non crediderunt quod ille credidit.

VERS. 4. — « Ego pluam, » etc. (*Isid. Quest. in Gen.*, c. 7.) Quia omnis reatus contra decalogum committitur per universum orbem, qui partibus quatuor dividitur: quater vero decem quadraginta sunt; sive reatus contrahatur ex prosperitate, quod pertinet ad dies; sive ex adversitate, quod ad noctes, in baptismo abluitur.

VERS. 5-6. — « Fecit ergo Noe omnia, » etc. « Eratque sexcentorum annorum, » etc. (*Isid.*, *Ibid.*) Quingentorum annorum erat Noe cum præcepit ei Dominus ut arcam faceret, etc., usque ad qui est ternarius quadratus.

VERS. 7-9. — « Ingressus est Noe et filii eius, » etc. (*RAB.*) Notandum quod seorsum ingreditur in arcam Noe cum filiis suis, et uxores eorum seorsum. Ideo distincte dicitur: « Ingressus est Noe et filii eius, » et distincte additur, « uxor eius et uxores filiorum eius. » Mixtim autem viri cum mulieribus egressi sunt, sic enim scriptum est: « Egressus est Noe et uxor eius. Tempus enim amplectendi et tempus abstinendi (*Eccli.* iii.) »

VERS. 10. — « Cunque transissent, » etc. (*Isid.*) Quia in spe futuræ quietis, quam significat septimus dies, baptizamus, omnis caro extra arcam diluvio consumpta est; quia extra Ecclesiam aqua baptismi, quamvis eadem sit, non valet ad salutem, sed ad perniciem.

VERS. 11-14. — « Anno sexcentesimo, » etc. *Allegorice.* Notandum quod sexcentesimo anno inundaverunt aquæ diluvii, quia sexta ætate mundi primo commendatum est sacramentum baptismi, et hoc septima decima die secundi mensis, quia denarius decalogum significat. Septenarius propter Sabbatum septimam requiem significat, et quia in decalogo renuntiatio vitiorum videtur, quicunque in baptismo initiatur, propter æternam requiem, omnibus vitiis se abrenuntiare proficitur.

« Cataractæ. » Fenestras, nubes scilicet, quæ sunt apertæ, ut inde insolite et majores pluvie funderentur. Cataractæ vero proprie sunt ostia Nili, sed abusive pro omnibus fenestris ponuntur.

(*RAB.*) De arca solet quæri utrum tanta capacitate, quanta describitur, animalia omnia quæ ingressa dicuntur, et escas eorum ferre potuerit? Quod cubito geometrico solvit Origenes, asserens non frustra dictum esse Mosen in omni sapientia Ægyptiorum fuisse eruditum, qui geometriam dilexerunt, et cubitum geometricum quantum sex nostros continere.

VERS. 15, 16. — « Bina et bina, » etc. (*Aug. ubi supra.*) Præcepit superius septena et septena de mundis, duo et duo tolli de immundis. Quomodo ergo nunc dicit duo et duo intrasse, sive de mundis, sive de immundis? Sed hoc refertur non ad numerum mundorum et immundorum, sed ad masculinum et feminam. In omnibus enim duo sunt, masculus et femina.

Notandum vero quod dicitur: « In qua erat spiritus vitæ, » non solum de hominibus, sed et de peccatoribus dictum: quia quidam de Spiritu sancto volunt intelligi quod scriptum est, « insufflavit in faciem ejus spiritum vitæ; » sed quidam codices habent melius, « flatum vitæ. »

VERS. 17-19. — « Quadraginta diebus, » etc. (*ALC.*) Quadragenario numero pluvia inundavit, qui tribulationem poenitentiae ostendit. Post quadraginta dies Noe fenestram aperuit, significans jejuniis cælum aperiri. Unde Moyses, Elias, et ipse Salvator, quadragenario numero jejunia consecravit, tanquam tribus temporibus necessaria, ante legem, sub lege, sub gratia.

VERS. 20-22. — « Quindecim cubitis altior, » etc. (*Aug. in Gen.*) Si terra Olympi montis (ut tradit historia) potuit invadere spatium tranquilli aeris, etc., usque ad ad tenendam quietem et fidem resurrectionis.

« Quindecim. » Sunt qui putant nec terræ qualitatem, nec altitudinem montium tantam ante diluvium fuisse qualis et quanta est hodie.

VERS. 23, 24. — « Deleta sunt de terra. » (*ALC.*) Ideo magis terrena animalia quam aquatilia perierunt, quia de maledicta terra vivunt.

CAPUT VIII.

VERS. 1-3. — « Recordatus est autem Deus » etc. « Adduxit spiritum super terram, » etc. (*ALCIVIN.*, *quest. in Gen.*) De illo spiritu intelligi potest de quo dictum est, « Spiritus Dei ferebatur super aquas; » tunc ferebatur, ut, congregatis in suum [Al., unum] locum, terra appareat: nunc adducitur, ut, ablatis aquis diluvii, faciem terræ revelaret. Potest per spiritum ventus intelligi, juxta illud psalmi cvi: « Et stetit spiritus procellæ, » cujus scilicet flatibus aqua recederet.

VERS. 4. — « Requievitque arca mense septimo, » etc. (*Isid.*) Septenariam requiem significat, et quia perfecti requiescunt ibi, supradictæ quoque quadraturæ numerus iteratur. Nam vigesima septima die secundi mensis commendatur sacramentum, et rursus vigesima septima die septimi mensis confirmatur, cum arca requievit: quod enim promittitur in spe, exhibetur in re.

(AUG.) Quæritur utrum post centum quinquaginta dies hæc facta sunt, an per recapitulationem omnia rememorata quæ post quadraginta dies pluvie ceperunt fieri, ut hoc solum « centum quinquaginta dies » pertineat, quod usque ad ipsos montes aqua est exaltata, aut de fontibus abyssi jam cessante pluvia, aut quia mansit in altitudine nullo spirita siccante. Cætera vero quæ dicta sunt non post centum quinquaginta dies omnia facta sunt, sed commemorata : quæ ex fine quadraginta dierum fieri ceperunt.

VERS. 5, 6. — « Decimo enim mense: » Notandum quod decimo mense apparuerunt cacumina montium, quæ quindecim cubitis excesserant aquæ diluvii, quia sacramenta æternæ quietis et gloriæ resurrectionis (quam nescivit sapientia superbiorum) intellexit eminentia sanctorum per impletionem præceptorum; unde Psalmi cxviii: « A mandatis tuis intellexi. » Et alibi, Luc x: « Abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. »

VERS. 7. — « Qui egrediebatur, » etc. (ISID.) Quod post quadraginta dies corvus non rediit, aut aquis interceptus, aut cadavere natante illectus, figurat immunditia cupiditatis teterrimos: et ideo his quæ foris sunt in mundo nimis intentos, aut rebaptizari, aut ab his quos præter arcam, id est Ecclesiam, baptismus occidit, seduci et teneri.

(AUG.) Quæritur utrum corvus mortuus sit, an aliquo modo vivere potuerit? Si enim fuit terra ubi requiesceret, similiter columba requiem invenisset. Uade conicitur quod cadaveri potuit corvus insidere, quod naturaliter refugit columba.

VERS. 8. — « Emisit quoque. » (ISID.) Emissa columba, nec inventa requie reversa, significat per novum Testamentum requiem sanctis in hoc mundo non esse promissam: post quadraginta enim dies emissa est, quo numero vita quæ in mundo agitur designatur.

(STRAB.) Arca continet corvum et columbam, et Ecclesia bonos et malos. Corvus emissus non revertitur, quia reprobi illecebris sæculi inhærentes pereunt. Columba rediit, portans ramum olivæ virentibus foliis in ore suo, quia sancti, simplicitate gaudentes, munus pacis in ore portant, dicentes: (Psal. xix) « Cum his qui oderunt pacem eram pacificus: cum loquebar illis, » etc.

VERS. 9. — « Reversa est. » (AUG.) Quæstio est quomodo columba non invenerit ubi resideret, cum jam mudata essent cacumina montium, secundum narrationis ordinem? Quod recapitulatione potest solvi, ut posterius narrata intelligantur quæ facta sunt prius, aut potius nondum siccata fuerunt.

VERS. 10. — « Expectatis, » etc. Post septem dies alios, dimissa columba propter septenariam operationem spiritualem, olivæ fructuosum surculum retulit, signans multos extra Ecclesiam baptizatos, si pinguedo charitatis non defuerit, posteriore tempore in ore columbæ, tanquam in osculo pacis, ad unitatis societatem reduci.

VERS. 11. — « Portans ramum. » (ALC.) Columba ramum olivæ, expulso teterrimo alite, ad Noe post diluvium portat, quia columba Spiritus sancti, ad Christum post baptismum veniens, ramo refectionis et luminis pacem annuntiat.

VERS. 12. — « Expectavitque nihilominus septem alios dies, » etc. (ISID. in Gen.) Post alios septem dies dimissa columba, nec reversa, significat finem sæculi, quando requies sanctorum erit, non in sacramento spei, quo nunc Ecclesia consociatur, quando bibitur quod de latere Christi manavit, sed in perfectione salutis, cum tradetur regnum Deo et Patri, ut in illa conspicua contemplatione veritatis nullis egeamus mysteriis.

VERS. 13. — « Sexcentesimo primo anno, » etc. (Ibid.) Vitæ Noe, id est, peractis sexcentis annis aperitur arca tectum, etc., usque ad uno addito, propter unitatis vinculum.

VERS. 14. — « Mense secundo. » (STRAB.) Historice. Id est, Maio, Noe annum fecit in arca, et ipsa die qua ingressus fuerat, egressus est. Ingressus enim vicesima septima die mensis secundi; num dicit quia egressus est septima et vicesima die ejusdem mensis. Sed sciendum est quia si præsentis diei addantur undecim, qualis luna hodie est, talis erit post annum ipsa die. Quando ergo Noe ingressus est, decima septima luna, vel septima decima dies mensis secundi fuit. Ideo post annum undecim additis, fuit vicesima septima dies et decima septima luna.

« Mense secundo, » etc. *Mystice.* Sicut supra dictum est, decima septima die sexcentissimi anni aquis diluvii terra madefacta est, sed vigesima septima die secundi mensis arefacta est, quando præceptum est ut de arca egredierentur, et pactum acciperent, ne ultra aquis diluvii perirent. In quo intelligi potest quia per decem et septem (sicut supra) status inchoantium significari potest, quando vitiis abrenuntiat; per viginti septem promotio perfectiorum in consummatione virtutum. Si enim decem et septem decem addas, sunt viginti septem. Si enim decem præceptis quibus peccatis renuntiat, evangelicam perfectionem adjicias qua præcipitur non solum non irasci, sed etiam inimicos diligere, et similia, ad illam ætatem perfectionis pervenisti, in qua nec sacramentis prædictis egeas; et de arca exiens, id est, de spe ad speciem perveniens, requiem in sacramentis promissam invenies.

VERS. 15-19. — « Egredere de arca, » etc. (ISID.) Juncti exeunt, qui disjuncti intraverunt, quia, « nunc caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem. » Sed in resurrectione justorum perfecta pace spiritui corpus adheret, nulla mutabilitatis indigentia vel concupiscentia resistente.

VERS. 20. — « Et tollens, » etc. (AUG.) Ingressa sunt in arcam munda et imunda animalia, sed post egressum non offeruntur Deo nisi munda. Quod vero ait: « Non percutiam omnem animam viventem sicut feci, » et addidit quæ largitate bonitas donat indignis, forte Novi Testamenti indulgentia

figurata est, ut præterita ultio ad legis pertineat se-
veritatem, hoc ad gratiæ bonitatem.

VERS. 21, 22. — « Sensus enim, » etc. (GREG.,
Moral. libr. xxxviii.) Nemo sibi attribuat, si cogita-
tiones vicerit : quia corruptionis malum, quod quis-
que ab ortu carnalium desideriorum sumpsit, exer-
cet in propectu ætatis : et nisi hoc citius divinæ for-
titudinis reprimat manus, omne bonum naturæ culpa
vorat in profundum ; « Neque qui plantat est aliquid,
neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus (I
Cor. iii.) »

CAPUT IX.

VERS. 1. — « Benedixitque Deus Noe et filiis ; » etc.
« Crescite et multiplicamini. » Homo in terrorem
cæteris animalibus præponitur, in solatium trans-
actæ vindictæ, et ne pauci homines a pluribus bestiis
opprimantur, et sciant se irrationabilibus, sed non
rationabilibus dominari.

VERS. 2, 3. — « Et terror vester, » etc. (GREG.
libr. ii *Moral.* c. 41.) Potentibus viris magna est
virtus humilitatis, etc., usque ad quo non suam glo-
riam, sed subditorum quærunt utilitatem.

VERS. 4-8. — « Carnem cum sanguine. » (ISID.)
Dantur eis cuncta animalia in escam, quia in voca-
tione gentium ad fidem nulla distantia est, quod in
disco Petri figuratur. Sanguinem manducare prohibentur,
ne vita pristina quasi suffocata in conscientia
teneatur, sed effundatur per confessionem. Esus
carnium concessus videtur post diluvium, propter
infecunditatem terræ et hominis fragilitatem.

VERS. 9-12. — « Ecce ego statuam pactum, » etc.
Testamentum posuit Deus inter se et homines et om-
nem animam vivam, ne perdat eam diluvio, arcum
scilicet, qui apparet in nubibus, qui nunquam nisi
de sole resplendet. Illi enim non pereunt diluvio
separati ab Ecclesia, qui in prophetis et in omnibus
sanctis Scripturis, tanquam in Dei nubibus, agnos-
cunt gloriam Christi, non suam quærunt. Sed ne
adoratores hujus solis intumescant, sciant ita Chri-
stum significari per solem sicut per leonem, per
agnum, per lapidem, similitudinis causa, non pro-
prietatis substantia.

VERS. 13-17. — « Arcum meum ponam, » etc.
(ALC. in *Gen.*) Arcum dedit Deus in signum securi-
tatis, ne homines formidolosi timerent altero diluvio
deleri, pluviarum inundationes sæpe cernentes. Hic
in cælo positus est, ut ab omnibus videri possit, et
pro quacunque tribulatione ad eum attollamus oculos
cordis, qui habitat in cælis. Quia vero arcus
non est nisi ex radiis solis et humida nube, videtur
quod ante diluvium non fuissent pluviae. Poterat
autem ex rore et fontium inundatione terra secun-
dari.

(STRAB.) Arcus duos habet colores, cæruleum et
igneum, qui duo judicia expriment : unum aquæ
quod præterit ; aliud ignis, quod venturum creditur
in fine sæculi : unde cæruleus color extrinsecus,
igneus vero intrinsecus.

VERS. 18-20. — « Erant igitur filii Noe, » etc.
(HIER. in *Q. Hebr.*) Sæpe LXX non valentes *heth*
litteram, quia duplicem aspirationem sonat, in Græ-
cum vertere, *χ chi* Græcam addiderunt, docentes in
hujusmodi vocabulis esse aspirandum. Unde *Cham*
transtulerunt pro eo quod est *Ham*, a quo *Ægyptus*
usque hodie lingua *Ægyptiorum* dicitur *Ham*.

VERS. 21. — « Bibensque vinum, » etc. Christus
quoque inebriatus, dum passus ; nudatus, dum
crucifixus. « In tabernaculo suo, » id est, inter do-
mesticos sanguinis sui, tunc nudata est mortalitas
carnis. « Judæis scandalum, gentibus stultitiam,
ipsis autem vocatis Judæis et gentibus, » quasi *Sem* et
Japheth, « Dei virtus, et Dei sapientia : quia quod
stultum est Dei, sapientius est hominibus. »

(ALCUIN.) Post diluvium Noe inebriatus est, quia
forte nesciebat vino posse inebriari. Nec enim ante
diluvium leguntur homines vino usi. Ideo de Noe
specialiter dicitur quod plantaverit vineam. Nudatio
femoris sequitur ebrietatem sicut libido satieta-
tem.

VERS. 22. — « Quod cum vidisset, » etc. (PROCOR.
in *Gen.*) Ex his circumstantiis *Cham* peccatum am-
plificatur. Despectui habet parentem, effudit quam
turpiter jacuerit pater, nec uni ex fratribus nuntiat,
sed utrisque : si plures præsto fuissent, facinus de-
texisset omnibus : ridiculum ei visum est facinus cui
minime debebat ; dignum erat id factum pudore et
cautela, ne ad cæteros ejus infamia dimanaret : nec
his qui domestici erant id annuntiat, sed externis.

(ISID.) Judæi, Christi mortem videntes, subsanna-
verunt. *Sem* vero et *Japheth*, duo populi ex præpu-
tio et circumcissione credentes, aversi operuerunt,
etc., usque ad « tanquam in pacem anguli concurre-
rentes. »

VERS. 23. — « At vero *Sem*, » etc. (GREG. in *Mo-
ral.*) Aversari dicimur quod reprobamus. Quid est
ergo quod filii verenda patris superjectis dorso pal-
liis aversi veniendo operuerunt, nisi quia bonis sub-
ditis sic præpositorum suorum mala displicent, ut ab
aliis nota occultent : operimentum aversi deferunt,
quia dijudicantes factum, et venerantes magistrum,
nolunt videre quod tegunt.

VERS. 24, 25. — « Maledictus Chanaan puer, » etc.
(*Ibid.*) Non prætermittit Deus inulta peccata, sed ita
judicium in nostra correctione incipit, ut in repro-
borum damnatione quiescat. Incipit enim judicium
a domo Dei. Quis ergo finis eorum qui non credide-
runt, qui temporalia flagella non sentiunt ? Quia in
æternum peribunt ; quorum nequitia *Cham* peccante
figurata est. Cui dicitur : « Maledictus Chanaan
puer, » etc. Patre peccante, filius sententiam accepit,
quia reproborum nequitia hic diu proficit, sed perit in posterum.

VERS. 26. — « Benedictus Dominus Deus *Sem*. »
Cum sit Deus omnium gentium, quasi proprio voca-
bulo etiam in ipsis gentibus dicitur Deus *Israel*,
quod est ex benedictione *Japheth*, quia in populo
gentium orbem terræ occupavit Ecclesia, quod præ-

nuntiabatur cum diceretur : « Dilatet Deus Japheth. » A quo primus fuit sub Nino, qui ædificavit Ninivem, quæ propter poenitentiam *pulchra* appellatur.

« Chanaan. » (STRAB.) A quo Chananæi, qui hac maledictione prophetantur, expellendi de loco habitationis.

VERS. 27-29. — « Dilatet Deus Japheth, » etc. (HIERON.) De Sem Hebræi, de Japheth gentiles. Quia igitur lata est multitudo credentium, a latitudine, quæ Japheth dicitur, latitudo nominatur. Quod autem ait : « Et habitet in tabernaculis Sem, » de nobis prophetatur qui in eruditione et scientia Scripturarum, ejecto Israel, versamur.

« Dilatet Deus Japheth, » etc. (ISID.) Sem major natu, ipse est Judaicus populus, ex quo patriarchæ, et prophetæ, et apostoli, etc., usque ad id est opus eorum.

CAPUT X.

VERS. 1. — « Hæ sunt generationes, » etc. Benedictus duobus filiis Noe, et medio maledicto, generationes eorum texuntur, ex quibus septuaginta duæ generationes sunt ortæ : quindecim de Japheth, triginta de Cham, viginti septem de Sem. Ad quas misit Dominus septuaginta duos discipulos.

« Sem » (ALC.) Sem, ut æstimant, Asiam; Cham Africam, Japheth Europam sortitus est.

« Japheth. » Minoris filii, de quo nati sunt septem filii, qui tenuerunt septentrionalem regionem a Tauro et Aman, montibus Ciliciæ et Syriæ, usque ad fluvium Tanaim, in Europa vero usque ad Gadira. Nomina vero locis et gentibus relinquentes, ex quibus plurima mutata, cætera permanent.

VERS. 2-6. — « Gomer. » Hi sunt Galatæ, secundum Josephum, qui Latine Gallogræci dicuntur.

« Thubal. » Iberes qui et Hispani, a quibus Celtiberia, licet quidam Italicos suspiciunt.

« Chanaan. » Hic obtinuit terram quam Judæi postea possederunt, ejectis Chanaanæis.

VERS. 8. — « Regma et Saba, » etc. (HIERON.) Paulatim antiqua nomina perdiderunt, et quæ nunc pro veteribus habeant, ignoratur.

« Saba. » Alia quam superior, et differunt in scriptura : illa enim per *samech*, hæc per *schin* scribitur; ubi enim dicimus : Reges Arabum et Saba dona adducent, in Hebræo habetur שָׁבָא וּשְׁבָא *scheba* et *seba*.

VERS. 8. — « Nemrod. » Qui ultra naturam cælum penetrare voluit. Significat diabolum, qui ait : « Ascendam super astra cæli. » Nemrod, secundum Josephum, nova regni cupiditate tyrannidem arripuit, et fuit auctor ædificandæ turris quæ tangeret cælum. « Ipse cœpit esse potens, » vel « gigas, » secundum alios. Sed antea gigantes natos Scriptura commemorat. Sed forte post diluuium novitas generis humani reparandi memoratur, « quia ipse cœpit esse gigas super terram. »

VERS. 9. — « Robustus venator. » (ALC.) Id est, hominum oppressor et exstinctor, quos allexit ut turrem contra Deum construerent.

VERS. 10, 12. — « Babylon. » Est confusio, quia ibi facta est linguarum divisio.

VERS. 11. — « Assur. » Imperium Assyriorum,

quod primum fuit sub Nino, qui ædificavit Ninivem, quæ propter poenitentiam *pulchra* appellatur.

VERS. 13-20. — « At vero Mesraim, » etc. (HIERON.) Exceptis Laabin, a quibus Libyes postea nominati sunt, qui prius Phutæ vocabantur; et Chasluim, qui postea Philistiim dicti sunt, quos nos corrupte *Palæstinos* dicimus, cæteræ sex gentes nobis ignotæ sunt, quia bello Æthiopico subversæ. Possederunt autem terram a Gaza usque ad extremos fines Ægypti.

« Ludim et Anamim. Laabim, Nephethim, » etc. Hæc omnia ignorantur, vel quia deletæ sunt gentes bello Æthiopico, vel quia ignoratur quæ nomina nunc habeant.

VERS. 21. — « De Sem. » De hoc novissime loquitur, quia ejus generationem, et generationis lineam prosequitur.

« Heber. » Qui tamen quintus a filio Noe Sem. Utrum quia Hebræi dicuntur ex illo appellati, vel quia per illum generatio ad Abraham transit? Quid ergo probabilius sit Hebræos dici tanquam Heberæos, vel tanquam Abrazæos, merito quaeritur.

VERS. 22-24. — « Assur. » Qui ædificavit Ninivem.

VERS. 25-30. — « Nati que sunt Heber filii, » etc. Heber, *transitor*, a quo Hebræi, id est, *transitores*. Veri Hebræi sunt, qui de præsentibus ad futura, de caducis ad mansura transeunt. Hæ gentes a fluvio Cono possederunt omnem regionem quæ vocatur Geria.

CAPUT XI.

VERS. 1. — « Erat autem terra labii unius, » etc. (ALC., in Gen.) Dictum est superius quod filii Noe, vel filiorum ejus, distributi sunt per terras secundum linguas suas. Sed hoc per recapitulationem postea commemorat quod prius erat. Sed obscuritatem facit, quod eo genere locutionis ita contextit, quasi de his narratio quæ postea facta sunt consequatur.

VERS. 2. — « Cumque proficiscerentur. » (CHRYSOST., in Gen.) Vide quomodo humanum genus non potest subsistere intra suos limites, sed amplius concupiscens, majora semper appetit. Atque hoc est quod humanum genus perdit, quia non vult naturæ suæ mensuram agnoscere, sed semper majora desiderat. Quoniam « viderunt, inquit, campum in terra Sennaar, » migrantes, et relicto priori loco illic habitaverunt.

VERS. 3. — « Venite. » Timebant iterum diluuium; ideo auctore Nemrod voluerunt sibi constituere turrem, in qua diluuium non timerent. Stulta et impia audacia, unde secuta vindicta est et linguarum divisio.

(ISID. in Gen.) Turris, mundi superbia, vel hæreticorum dogmata, etc., usque ad unitas confessionis et fidei.

VERS. 7. — « Venite igitur, » etc. Ad angelos dixisse intelligitur; vel secundum illud : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. » Nam singulari numero subjunctum est : « et divisit

eos, » etc., sicut ibi : « Fecit Deus hominem ad A
 imaginem et similitudinem suam. »

(GREG. *Moral.* lib. II, c. 5.) « Venite, » etc. Dici-
 tur his qui Deo adhærent, « Venite, » quia a divina
 contemplatione nunquam decrescere, sed semper
 accrescere, et nunquam corde recedere, stabili
 motu est semper venire. Ascendunt angeli Creato-
 rem conspiciendo, descendunt creaturam illicite se
 erigentem examine distractionis premeudo. Dicere
 ergo, « Descendamus, et confundamus linguam eo-
 rum, » est in semetipso quod recte agatur osten-
 dere, et per vim internæ visionis eorum mentibus
 exhibenda judicia occultis motibus Inspirare.

VERS. 8, 9. — « Divisit eos. » (ALC.) In hac divi-
 sione linguarum nihil novum fecit Deus, sed dicendi
 modos et formas loquularum diversis gentibus divi-
 sit. Unde easdem syllabas et ejusdem potestatis lit-
 teras aliter conjunctas in diversis linguis invenimus,
 et sæpe eadem nomina vel verba aliud significantia;
 unde ubi dicitur psalmo II : « In virga ferrea, » in
 Græco habetur, *in paxδα σιδερά*, in *raudo sidera*.
 Igitur in Latino *sidera* non *ferrea* significat, sicut in
 Græco, sed *astra*.

(AUG. lib. XVI *de Civit.* c. 4.) Merito malus puni-
 tur affectus, etiam cui non succedit effectus. Genus
 vero pœnæ quale fuit? Quoniam enim dominatio
 Imperantis in lingua est, ibi damnata est superbia,
 ut non intelligeretur jubens homini, qui noluit in-
 telligere ut obediret jubenti Deo.

VERS. 10-25. — « Sem centum erat annorum. »
 (BEDA, *Hexam.*, lib. III, t. II, col. 131.) Magna quæ-
 stio nobis nascitur secundum litteram, quomodo
 Sem biennio post diluvium centum esse annorum
 dicatur, cum supra quingentesimo anno Noe natus
 asseratur, et sexcentesimo anno ejusdem Noe dilu-
 vium venisse legatur, etc., *usque ad* « quia tulit eum
 Deus. »

VERS. 26-30. — « Thare genuit Abram et Na-
 chor. » (AUG. *quest.* 25 in *Gen.*) Non simul, sed suis
 temporibus, ex quo gignere cœpit. Nec attendendus
 est in his ordo nativitatis, sed significatio futuræ
 dignitatis, in qua excellit Abram.

VERS. 31-32. — « In Ur Chaldæorum. » (HIERON.)
 In Hebræo in *Ur Chesdim* (אֱרֶכְשֵׁת), id est, in igne
 Chaldæorum. Hic fabulantur Hebræi quod Abram in
 ignem sit missus, quia ignem noluit adorare, quem
 Chaldæi colunt, et Dei auxilio liberatus, de idolola-
 triæ igne effugerit. Unde ad eum dicitur : « Ego sum
 qui eduxi te de Ur Chaldæorum. »

« Aram patris Melchæ. » (*Ibid.*) Idem pater utrius-
 que. Aram filius Thare, frater Abræ et Nachor, duas
 filias genuit, Melcham et Sarai, cognomento Jescham.
 Melcham duxit Nachor, et Sarai Abram. Nondum
 enim inter patruos et nepes nuptiæ fuerant prohibi-
 tæ, quæ in principio etiam inter fratres et sorores
 sunt celebratæ.

« Tulit itaque Thare Abram, » etc., *usque*, « facti
 « sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, et
 « mortuus est in Haran. » (AUG.) Prius dicitur, « quod

cum esset Thare septuaginta annorum genuit
 Abram, et postea cum omnibus suis mansit in
 Charan, et mortuus est. » Et dictum est Abræ ut
 exiret de Charan, et exivit cum esset septuaginta
 quinque annorum. Sed per recapitulationem osten-
 ditur vivo patre Dominum præcepisse, etc., *usque*
ad a quo Judæi dicti propter regiam tribum.

CAPUT XII.

VERS. 1. — « Egredere de terra, » etc. (AUG. *ubi*
supra.) Consideranda est narratio Stephani de hac
 re, etc., *usque ad* sic igitur locatus est in terra illa
 Abram, quando ibi vixit usque ad nativitatem Jacob.

(STRAB.) Notandum quod jam egressus fuerat de
 terra sua, sed tunc egressus fuerat corpore, non
 mente et voluntate; habebat enim animum forsitan
 revertendi, quando dictum est ei : « Egredere, » etc.

(ISID.) Reliquit terram Christum et cognationem
 Judæorum, et magnificatus est in populis gentium.
 Nobis quoque exeundum est de terra nostra, id est,
 de facultatibus et opibus terrenis, et cognatione, id
 est conversatione vitiorum, quæ, nobis a nativitate
 cohærentia, quasi affinitates consanguinitatis sunt
 conjuncta; et « de domo patris, » id est de memo-
 ria mundi, ut ei renuntiantes possimus cum populo
 Dei dilatari, et in terram promissionis cœlestis, cum
 tempus venerit, introduci.

VERS. 2-3. — Faciamque te in gentem magnam, »
 etc. (ISID.) Duo promittuntur Abræ, quod scilicet
 terram Chanaan semen ejus possidebit, cum dicitur :
 « Et veni in terram quam monstrabo tibi. » Aliud
 autem longe præstantius, non de carnali, sed de
 spirituali semine, quo pater futurus est, non tantum
 gentis Judaicæ, sed omnium gentium fidem suam
 sequentium; quod ita promittitur : « Et benedicen-
 tur in te omnes gentes terræ. »

VERS. 4. — « Septuaginta quinque annorum. »
 (HIERON. in *Q. Hebr.*) Si Thare pater Abræ in regione
 Chaldæa, etc., *usque ad* et ibi diutius moratus sit.

VERS. 8-12. — « Bethel. » (RAB.) Interpretatur
domus Dei, quæ post Bethaven vocata est. id est
domus idoli.

« Hai. » *Mystice*. Hai oculus vel fons in-
 terpretatur. Patriarcha ergo tendens ad terram
 promissionis, tetendit tabernaculum inter Bethel
 et Hai, quia sancti fonte baptismi regenerati, in
 cursu hujus vitæ circumspicenti, ad Dei tabernacu-
 lum, id est, cœlestem properant civitatem.

VERS. 13-14. — « Dic ergo, obsecro, » etc. (AUG.
 lib. XVI *de Civ.*, c. 19.) Quæritur cur patriarcha vo-
 luit mentiri, etc., *usque ad* et vitam suam et uxoris
 pudicitiam.

VERS. 15-20. — « Sublata est mulier. » (RAB.)
 Excusatur Sarai, quæ in domum Pharaonis trans-
 fertur invita, non solum in hoc quod non inquinatur
 corpus nec anima nisi mentis consensu, sed etiam
 in hoc quod conveniente et permittente viro suo fa-
 ctum est.

(AUG. *Quest. in Gen.*) Apud Pharaonem tandiu

potuit esse intacta, quia in Esther legitur quod A puellæ non statim ad reges introducebantur, sed uno anno custodiebantur, et sex mensibus oleo myrrhino ungebantur, et aliis sex mensibus in diversis odoris erant. Potuit ergo per has inducias temporis intacta manere. Et interim bene usi sunt Abram Ægyptii, donec Pharaon a Deo flagellatus, et cognoscens quod esset uxor ejus, redderet intactam.

CAPUT XIII

VERS. 1, 2. — « Ascendit ergo Abram, » etc. (HIERON. in *Q. Hebr.*) De Ægypto liberatus bene ascendisse legitur, sed quomodo potuit dives esse valde? Sed in Hebraica veritate habetur בָּרַד *gravis vehementer*: Ægypti enim pondere gravabatur. Et licet videantur esse divitiæ auri et argenti, si autem Ægyptiæ sunt, sancto viro graves sunt; nec, ut in LXX legitur, « Abiit unde venerat in desertum usque Bethel, » sed, secundum Hebræum, « Abiit in itinere suo per austrum usque Bethel. » De Ægypto enim profectus est, non ut desertum peteret, quod in Ægypto reliquerat, sed ut per austrum, qui aquiloni contrarius est, veniret ad domum Dei, ubi erat tabernaculum ejus inter Bethel et Hai.

VERS. 3-5. — « In Bethel, » etc. Est autem Bethel civitatus in duodecimo lapide ab Helia ad dexteram euntibus Neapolim: quæ prius Luza, id est Amygdalus, vocabatur, in tribu Benjamin: Hai vero in tribu Juda separata sacerdotibus; Bethel, *domus Dei*; Hai, *oculus* vel *fons*: bene ergo tabernaculum inter Bethel et Hai figens, altare Domino ædificavit, quia sancti a mundi principe et sæculi voluptatibus recedentes, abluti sancto fonte baptismi, cursum præsentis vitæ considerate ducentes, et hostiam laudis et boni operis super altare fidei Deo exhibentes, ad domum Dei, id est ad cælestem Hierusalem, feliciter tendunt.

VERS. 6-9. — « Erat quippe substantia eorum multa, » etc. « Ne quæso sit, » etc. Nos quoque nihil concordie et charitati præponamus, sed per dexteram prosperitatis, vel sinistram adversitatis, in pace et dilectione perseveremus. Rixa inter pastores Lot et pastores Abræ controversiam significat inter pastores catholicos et subversores hæreticos. Unde et Lot hæresiarchas significat, qui *declinans* interpretatur; et circa Jordanem, id est *descensum*, regionem sibi elegit. Pastores ejus, hæreticos et schismaticos, qui pulchra et declivia petunt, nec in montem cum Mose ascendunt ad Dominum, pacem et unitatem continentem; et optionem quo volunt eundi accipiunt; et gratiam fugientes, libero arbitrio se committunt. Pastores vero Abræ catholicos doctores significant, qui hæreticos etiam localiter fugiunt, secundum illud ad Titum III: « Hæreticum hominem post primam et secundam correctionem devita: » et hoc inter gentes Chananæi et Pheresæi, in terra scilicet promissionis, quia inter catholicos et hæreticos, quorum sit regnum cælorum, solet esse contentio.

« Fratres enim sumus. » Tribus modis dicuntur fratres in sancta Scriptura: natura, ut Jacob et Esau; cognatione, ut Abram et Lot; gente, sicut omnes Judæi. Unde si attenuatus fuerit frater tuus et vendiderit se tibi, etc.

VERS. 10-12. — « Sicut paradisus, » etc. Hinc discimus esse paradisum terrenum, cui comparatur terrena irrigatio. Hæc enim regio plana erat et campestris, et irrigata Jordane fluente, sicut Ægyptus Nilo.

VERS. 13. — « Coram Domino. » Cui crimen puniendum committitur: nam et hominibus manifestum crimen, sed non puniendum.

VERS. 14. — « Leva oculos, » etc. Quasi aspice per quatuor climata orbis; possessio Palestinæ promittitur ei et semini ejus. Quod in quibusdam codicibus, *mare pro occidente* ponitur, ideo fit quia Palæstina mare habet ab occidente.

VERS. 15-17. — « Omnem terram, » etc. Non hoc solum promissum est. Non enim dictum est, Tantum terræ tibi dabo quantum vides; sed, Tibi dabo terram quam vides. Cum enim et ulterior undique dabatur, hæc præcipue dabatur quæ videbatur. Unde et addidit: « Surge et perambula terram, » etc., ut perambulando scilicet perveniat ad eam quam in uno loco stans videre non poterat. Significatur autem ea terra quam acceperat Israel semen Abræ secundum carnem, non secundum fidem: quod futurum erat sicut arena maris, quia numerari non possit.

« Tibi dabo. » Christo promittitur hæreditas omnium gentium, qui Ecclesiam suam per totum mundum diffudit, cui Pater dicit: « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam (Psal. II). » Et psalmo LXXI: « Et dominabitur a mari usque ad mare. »

VERS. 18. — « In Hebron. » Civitas est in tribu Juda, quæ et Cariatharbe dicitur, id est, *civitas quatuor*; קְרִיַת חַרְבֵּי CHARJAT enim Hebraice *civitas*, אַרְבַּע *arbe quatuor*. Ibi enim situs est Adam maximus et Abram, Isaac et Jacob.

CAPUT XIV.

VERS. 1. — « Amraphel. » Interpretatur *dixit ut caderet*, et est rex Sennaar, quæ *excussio dentium* vel *fetor eorum* interpretatur. Hic significat hæreticos, qui ad casum tendunt, et verbis dolosis fetidum sensum evomunt.

« Arioch. » *Ebrius* vel *ebrietas* interpretatur: stultitiam gentilium significat, qui iniquitate ebrii creaturam pro Creatore colunt, et sæculi illecebris voluntur. « Chodorlahomor. » *Decorus manipulus* interpretatur, qui est rex Elam, id est, *hujus sæculi*: hypocrisim significat, quæ licet vana sit et pernicioza, tamen decora in superficie videtur, sed in futuro quid fuerit apparebit.

« Thadal. » *Sciens jugum* vel *explorator*, qui est rex gentium; avaritiam significat, quæ sagax et versuta multos sibi subjugat.

« Amraphel, » etc. Hi quatuor reges figurant A quatuor principalia vitia, quatuor virtutibus principalibus contraria; quæ quinque sensus per quinque reges significatos subjugare nituntur, per concupiscentiam carnis, per concupiscentiam oculorum, per ambitionem sæculi.

VERS. 2-13. — « Balæ. » (HIERON.) Hebraice *devoratio* dicitur. Tradunt Hebræi hanc alibi *Salissam* dici, et *vitulam consternantem*, quod tertio terræ motu absorpta sit. Et ex eo tempore quo Sodoma et Gomorrha, Adame et Seboim divino igne sunt subversæ, illa *parvula* nuncupetur. Segor enim transfertur in parvam, quæ Syra lingua *Zoara* dicitur. Vallis autem Salinarum, in qua fuerunt putei bituminis, post Dei iram et sulphuris pluviam, in mare Mortuum versa est. quod a Græcis stagnum Asphalti, id est bituminis, dicitur.

Mystice. Quatuor reges quinque superant, dum contrariæ potestates quinque sensibus corporis abutentes vitii illaqueant et captivant.

Allegorice. Tales reges superant primum Bara, qui interpretatur *malitia vel creatura*, et est rex Sodomorum, id est *cæcitatatis*, vel *pecudis silentis*, cum eis qui in vetusta malitia perseverant, more pecudum cæcitatem libidinis sequi persuadent. Vincunt et Bersa, id est *in angustia constitutum*, regem Gomorrhæ, id est populi tumentis et seditiosi, cum eos qui curis sæculi angustiantur ac nefas rapinæ agere non formidant, obruunt et prosternunt. Vincunt quoque Sennaab regem Adamæ, id est *terrenæ*, cum eos qui terrena tantum sapiunt in luxuria permanere hortantur, ut dicant: « Comedamus et bibamus, cras enim moriemur (I Cor. xv). » Vincunt Semeber, qui interpretatur *ibi perditio*, et est rex Seboim, id est *cinguli mæroris*, cum per iracundiam et invidiam incautos decipiunt; unde Job v: « Stultum interficit iracundia, parvulum occidit invidia. » Regem quoque Bale vincunt, cum pusillanimes in desperationem mittunt; Bale namque interpretatur *præcipitatio vel absorbitio*: ad hoc maxime diabolus certat ut post lapsum peccati in desperationem mitat.

VERS. 4-6. — « Duodecim, » etc. Duodenarius superfluous est numerus. In qua superfluitate serviunt quinque sensus nostri vanæ superstitioni, quam significat Chodorlahomor, et quatuor vitii sibi adjacentibus; et recedere volentes gravem persecutionem patiuntur, et sæpe superantur.

VERS. 7-12. — « Percusseruntque. » (HIERON.) Alia editio habet, etc., usque ad quia ibi populum Deus iudicavit.

« Raphaim in Astaroch, » etc. Nomina locorum et gentium significant carnaliter viventes, quos facile vitia vincunt.

VERS. 13. — « Hebræo. » LXX, *transfluviali*; quia scilicet de Mesopotamia veniens transito fluvio Euphrate, sedem posuit in terra Chanaan. Unde Jesus Nave: « Quid vultis servire diis patrum vestrorum qui sunt trans flumen? »

VERS. 14-17. — « Quod cum audisset Abram, » etc. (ISID.) *Mystice.* Similiter fides nostra cum firmata est Spiritu principali, quinque sensus corporis quasi quinque reges subjicit, verbo Dei triumphans de homine exteriori. Ille in trecentis decem et octo adversarios debellavit, quia nos in sacramento crucis, quam *tau* littera significat, quæ trecenta significat, quinque sensus carnales, nos antea variis vitiiis captivantes, superamus. Decem et octo, ex ternario et senario multiplicatus, fidem Trinitatis et perfectionem significat operis quibus virtutum contra vitia plena victoria perficitur.

(STRAB.) *Allegorice.* Bellum Abræ cum quatuor regibus significat bellum virtutum et vitiorum. Pater ergo fidei, et prima via credendi, pro fratre suo Lot dimicavit et vicit, non in multitudine exercitus, sed in trecentis decem et octo expeditis vernaculis. Sic quisque pro anima sua contra spirituales nequities bellum gerat cum trecentis decem et octo vernaculis, id est, cum auxilio sanctæ crucis: *tau* enim littera, quæ habet figuram crucis, trecenta exprimit.

Dan autem unus est de fontibus Jordanis; alter enim Jor vocatur, quod interpretatur *rivus*; duobus ergo fontibus, qui non procul a se distant, in unum rivulum fœderatis, Jordanis appellatur.

VERS. 18, 19. — « At vero Melchisedech, » etc. (HIER.) Nunc aiunt Hebræi esse Sem filium Noe, et computatione annorum ostendunt eum usque ad Isaac vixisse: et omnes primogenitos a Noe usque ad Aaron pontifices fuisse. Salem vero postea dicta est Hierusalem; Apostolus memorans Melchisedech, « sine patre et matre, » refert ad Christum, et per eum ad Ecclesiam gentium, quia gloria capitis ad membra refertur. Quoniam benedixit Abræ circumciso, et in eo Levi, et sic Aaron, de quo postea sacerdotium. Ex quo vult colligere sacerdotium Ecclesiæ habentis præputium benedixisse circumciso sacerdotio Synagogæ. Quia autem ait: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, » ministerium nostrum veri ordinis signatur, non per Aaron irrationalibus victimis immolandis, sed oblato pane et vino, id est, corpore Domini et sanguine consecrari.

(STRAB.) Melchisedech, qui interpretatur *rex justitiæ*, et dicitur *rex pacis*, Christum significat, per quem reconciliati sumus, et qui in fine sæculi iuste iudicaturus est.

VERS. 20-23. — « Dedit ei decimas. » (ISID.) Sciens ergo patriarcha, etc., usque ad partim stipendia legitime pugnantibus debita non abnegans.

VERS. 24. — « Qui venerunt, » etc. Utitur enim aliquando fides testimoniis infidelium; unde Apostolus ad Titum 1: « Make bestiarum, pigri ventres; » sed ad utilitatem fidelium.

CAPUT XV.

VERS. 1. — « His itaque transactis, » etc., « Noli timere. » Triumphata multitudine vitiorum, confor-

tatur spes cujusque fidelis a Domino ne titubet, sed a mercedem expectet.

VERS. 2. — « Dixitque Abram. (HIERON. in Q. Hebr.) « Ego vado sine liberis, » etc. usque ad ab hoc aiunt Damascus et nominatam, et conditam.

VERS. 5-8. — « Suspice cœlum, » etc. Superius dixit : « Erit semen tuum sicut arena maris, » quia in illa plebe quidam erant carnales et terreni, qui arenæ comparantur, quia aridi, et a bonis operibus infecundi; alii quasi stellæ fulgentes.

(RAB.) Duplex significatio promissi seminis datur. Ostensis stellis dicitur ei : « Sic faciam semen tuum, » id est, gentem Christianam, cujus tu pater futurus es, in fide, scilicet resurrectionis lumine coruscare. Ostensa vero arena dicitur : « Sic erit semen tuum, » etc., id est, copiosa erit gens Judæorum, sed arida et infecunda.

VERS. 9-10. — « Sume, inquit, mihi, » etc. (ISID. in Gen., tom. V.) Vacca triennis, plebs Judaica posita sub jugo legis, etc., usque ad quando per ignem separabuntur boni a malis.

« Vaccam triennem, et capram trimam, » etc. Quia ab Adam usque ad Noe, et inde usque ad Abram, deinde usque ad David, populus adolevit.

VERS. 11. — « Descenderuntque volucres, » etc. (GREG., lib. XVI Moral., c. 20.) Tropologica. In ipso orationis sacrificio ingerunt se importunæ cogitationes, rapere vel violare cupientes : sed manu sanctæ discretionis debemus custodire quod foris offerimus, ne maligni spiritus et perversæ cogitationes rapiant.

VERS. 12. — « Pavor irruit, » etc. (AUG. in Quæst. Hebr.) Tractanda est ista quæstio propter eos qui contendunt istas perturbationes non cadere in animum sapientis, etc., usque ad non dicendam perturbationem.

VERS. 13-15. — « Scito prænosens, » etc. (ISID.) Populus Israel in Ægypto serviturus prophetatur : non quod Ægyptiis annis quadringentis servierit, sed quia hic numerus in illa afflictione completus est, quia ab illo tempore computatur quod ista Abrahæ promittuntur.

« Scito prænosens, » etc. (AUG. de Civ. lib. XVI, c. 24.) Non sic accipiendum est, tanquam in illa durissima servitute quadringentos annos populus Dei fuerit, etc., usque ad populus Dei in Ægypto dura servitute afflictus est.

VERS. 16-21. — « Generatione autem, » etc. (HIERON. epist. ad Damas.) Moses vero alibi dicit, etc., usque ad et ad Salomon perveniunt.

CAPUT XVI.

VERS. 1. — « Igitur Sarai uxor Abram, » etc. (RAB.) Non est adulter Abram si, vivente uxore, ancillæ jungitur, quia nondum promulgata erat lex Evangelii unius uxoris : et genus suum multiplicandum audierat, sed per quam mulierem nesciebat, quia Saram sterilem noverat. Non fuit in coitu libidinosa voluptas, sed prolis habendæ pia charitas :

uxor quoque hoc voluit et coegit, quæ filios habere non poterat; ideo ex alia suscipere cubiebat quem in locum proprii adoptaret.

VERS. 2-11. — « Ingredere ad ancillam, » etc. (HIERON.) Nota diligenter quod procreatio filiorum in Hebræo *ædificatio* dicta est, etc., usque ad tanquam per angelum lata in gratiam redeat et se subjiciat.

(RAB.) Hæ duæ mulieres sunt duo Testamenta : Agar, Vetus, quod in Synagoga Judaicum populum servituti nutriebat obnoxium; Sara, Novum, quod populum Christianum in libertatem fidei generavit. Multiplicati sunt ancillæ filii, ut non numerarentur præ multitudine, qui supra arenæ comparantur. Ipse ergo populus ferocitate sua æmulus, et omnibus bonis contrarius, et maxime cum Christianum populum toto orbe invidia stimulante persequitur, et longe lateque dispersus, vagando et negotiando omnibus est onerosus.

VERS. 12. — « Hic erit ferus homo. » Vel *rusticus*, secundum alios. (HIERON.) In Hebræo habetur *phara* (פָּרָה) quod interpretatur *onager*. Significat semen ejus habitaturum in deserto, id est, Saracenos vagos, incertisque sedibus, qui omnes gentes quibus desertum ex latere jungitur incursantes, impugnantur ab omnibus.

VERS. 13. — « Vocavit autem Agar. » Recte nomen ejus ita vocavit, quia gratuito consulit miseris et humiles consolatur. Unde : « Tu laborem et dolorem consideras, et tibi derelictus est pauper, » etc. « Profecto hic vidi posteriora videntis me. » Tale est illud : « Videbis posteriora mea, nam facies non apparebit tibi. » « Non enim homo videbit faciem meam et vivet (Exod. xxxiii). » Illam enim manifestationem sapientiæ Dei nemo potest videre et vivere. Ipsa est species ad quam suspirat qui Deum diligit toto corde, tota anima, tota mente : ad quam contemplandam, etiam proximum diligendo sicut seipsum, quantum potest, ædificat. Posteriora vero ejus, id est, incarnationem ejus, quam assumpsit postremis temporibus, nunc per fidem et dilectionem desiderando contemplamur, et in futuro æterna contemplatione fruemur.

VERS. 14-16. — « Propterea appellavit puteum « illum, » etc. (HIERON.) Usque hodie puteus Agar demonstratur in deserto Arabiæ, inter Cades et Barad, quod significat veteris legis et novæ Scripturam, quam conditor noster, vita viventium, spes morientium, intuitu piæ miserationis mortalibus dedit, ut edocti et a vitiiis correcti, Dei visione perpetuo digni esse mereantur.

CAPUT XVII.

VERS. 1-4. — « Ponamque fœdus, » etc. In Hebræo *berith* (בְּרִית), quod non testamentum, sed fœdus, sive pactum significat.

VERS. 5-7. — « Nec ultra vocabitur nomen tuum « Abram. » (HIERON.) Dicunt Hebræi quod Deus ex nomine suo, quod apud illos tetragrammaton est, h litteram Abrahæ, et Saræ addiderit. Dicebatur

autem Abram, quod est *pater excelsus*; postea dictus est Abraham, quod est *pater multarum*, nam *gentium* in nomine non habetur, sed subauditur. Nec mirandum quod cum apud Græcos et nos *a* littera videatur addita, *h* littera addita dicitur: idioma enim Hebrææ linguæ *h* consuevit scribere et *a* legere: sicut e contrario, *h* pronuntiare et *a* scribere.

VERS. 8, 9. — « Daboque tibi et semini tuo. . . et omnem terram Chanaan. » Chanaan interpretatur *motus eorum*: cujus terra a fidelibus in possessionem accipitur, cum mens prius diversis circumacta motibus, in melius mutata, postmodum irreflexis oculis in anteriora extenditur

« In possessionem æternam. » (Aug.) Scriptura vocat æternum cujus finis non constituitur, aut quod non ita fit ut deinceps non sit faciendum, quantum pertinet ad curam vel potestatem facientis; unde:

Serviet æternum qui parvo nesciet uti.

VERS. 10. — « Circumcidetur ex vobis masculinum, » etc. (STRAB.) Tribus de causis hoc præcipitur Abraham. Primo ut per obedientiam mandati placeat, per cujus prævaricationem Adam displicuerat; secundo, ut hoc signo a cæteris nationibus discernetur; tertio, ut in eo membro circumciscus quo libido solet dominari, castitatem sibi servandam et impudicitiam rescindendam cognosceret.

VERS. 11-13. — « Carnem præputii. » (RAB. STRAB.) Circumcisio facta in uno membro significat circumcisionem spiritualem, quæ in corde et in omnibus sensibus exhibenda est. Circumcidendum est cor, ne noxia cogitemus; oculi, ne vanitatem videamus; aures circumcidendæ sunt, id est obmurdandæ, ne audiant sanguinem: et sic in omnibus sensibus celebranda est circumcisio.

(ALCUIN. in *Gen.*, tom. I.) Ideo autem Abraham circumcisio commendata est, etc., usque ad unde olim prævaricatores generaverunt ad mortem.

Allegorice. Jam tunc propter futuram peregrinationem, ne misceretur semen ejus gentibus, circumcisionis pactum datur in signum: quia significat naturam renovatam per baptismum, post spoliationem veteris hominis per Christum, qui resurrexit post baptismum. Servos vero vernaculos, emptitios etiam, circumcidi præcepit, ut doceret ad omnes pertinere redemptionis gratiam. Ibi et parentum mutantur nomina, ut omnia resonent novitatem. Abram, *pater excelsus*; Abraham, *pater multarum gentium*.

VERS. 14. — « Masculus cujus præputii caro, » etc. (ISID.) Quæritur quomodo pueri circumcisci (qui pactum Dei irritum non fecerunt, sed qui eos circumcidere neglexerunt) perire debeant? Sed pactum Dei non secundum opus, sed secundum originem in primo homine irritum fecerunt, in quo omnes peccaverunt. Nascuntur enim omnes, non proprie sed originahter, peccatores. Ideo pereunt omnes qui per regenerationem non liberantur.

VERS. 15, 16. — « Sarai uxorem tuam, » etc.

(ISID.) Declaratur promissio de vocatione gentium in Isaac filio promissionis, id est gratiæ, non naturæ, quia de sene patre et sterili matre: et quia hoc non per generationem, sicut Ismael, sed per regenerationem futurum erat, imperata est circumcisio, quando Saræ filius promittitur in typo Ecclesiæ, non quando Ismael, qui typus Judæorum.

(HIERON. - ISID.) Errant qui putant primum Saram per unum *r* scriptum fuisse, et postea additum esse alterum *r*. Et quia *r* apud Græcos *centum* significat, multas super hoc nomine suspicantur ineptias, cum et utcumque velint vocabulum commutatum, non Græcam, sed Hebraicam debet habere rationem. Hebræum est enim. Nemo enim altera lingua quemlibet vocans, etymologiam vocabuli sumit ex altera. Sarai ergo primum vocata est (שראי) per *scin*, *res*, *iod*. Sublata ergo *iod* addita est *he* littera, quæ pro *a* legitur, et vocata est Sara (סרה). Antea enim dicebatur *princeps mea*, quia quasi unius familiæ mater: postea absolute *princeps*, omnium scilicet gentium princeps futura. Quidam pessime suspicantur eam prius *lepram* fuisse vocatam, et postea *principem*, cum *lepra sarai* dicatur (סרה), quod in nostra lingua videtur habere aliquam similitudinem, sed Hebræo penitus est diversa. Scribitur enim per *zadich* et *ain* et *res* et *tau*; quod a tribus superioribus, id est, *schin*, *res* et *he*, quibus scribitur Sara, manifeste distat.

VERS. 17, 18. — « Cecidit Abraham in faciem suam, et risit in corde suo. » (HIERON.) Post paulum sequitur: « Et vocabis nomen ejus Isaac: » qui risus interpretatur de risu Abraham, non de risu Saræ. Postquam enim ex risu Abraham vocatus est filius ejus Isaac, legitur Saram risisse.

« Nomen ejus Isaac. » Sciendum quod quatuor in Veteri Testamento nominibus suis aperte, antequam nascerentur, vocati sunt: Ismael, Isaac, Samsom et Josias. Lege Scripturas.

VERS. 19. — « Constituam pactum meum, » etc. Pactum vero Domini cum Isaac, populo scilicet fidei, quem mater Ecclesia per fidem et baptismum generavit. « Et fœdus sempiternum, » quia æternæ vitæ possessio ei soli promittitur, qui cum capite suo Christo regnum cœli semper possidebit.

VERS. 20. — « Super Ismael, » etc. *Historice.* Ismael populum Judæorum significat, qui multiplicatus est valde; duodecim duces generavit, cum multitudo carnalium Judæorum ex duodecim patriarchis genita, in duodecim tribus est divisa.

VERS. 21. — « In anno altero. » Annus alter, quo Sara genuit Isaac, tempora sunt regenerationis, quibus fusus est sanguis Christi et genus humanum ad vitam restauratum.

VERS. 22. — « Ascendit Deus ad Abraham, » etc. (*Glossa Græca.*) Ergo, ut ita dicam, descenderat, et humilenti se, circumcisionis legem statuens, præbuerat.

VERS. 23-27. — « Tulit autem Abraham, » etc. Non intendebat Deus ut tantum præputium carnis

Abrahæ et sobolis ejus circumcideretur, sed ei, A visus est (*Joan. VIII.*). Prævidit enim mysterium quem a cunctis elegerat, æterni Testamenti munera conferebat; unde Paulus Phil. III: « Nos sumus enim circumcisio, qui spiritu Deo servimus. » Et alibi, Rom. II: « Non enim qui in manifesto Judæus est, neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio. » Circumcidamus ergo Dei verbo aures, labia, cor, præputium et omnia membra carnis. De circumcisione aurium dicitur Luc. VIII: « Qui habet aures audiendi, audiat; » incircumcisis auribus verba sapientiæ et veritatis non possumus audire. Circumcidamus labia, ne aliquid turpe, vel malum, vel otiosum loquamur. Circumcidit carnem præputi, qui sola causa posteritatis, certis et legitimis temporibus, conjugio utitur: qui aliter agit, non circumcidit. Ecclesia vero, gratia Christi pro se crucifixi roborata, non solum se ab illicitis temperat, sed etiam a concessis, et tanquam virgo sponsa Christi pudicis virginibus floret, in quibus vera circumcisio præputii servatur in carne. Qui autem non obscœnis desideriis, vel sensibus hæreticis, et blasphemis assertionibus, mœchatur, sed fidei puritatem in conscientia custodit, corde circumcisus est: et de eo dici potest: « Beati mundo corde (*Matth. V.*), » etc. Circumcidantur manus, ne mala faciant, pedes, ne in malum currant: visus, ne illicita concupiscat; gustus, ut ad gloriam Dei manducet et bibat; odoratus, ut Christi odorem capiat, et operibus misericordiæ odorem suavitatis spargat. Singula quoque membra, si in officiis Deo serviant, circumcisa sunt. Si ultra præscriptam legem luxuriant, incircumcisa.

(*HIERON.-STRAB.*) Quæri solet quomodo feminae salvabantur, quæ non circumcidebantur? Fide scilicet et hostiarum oblatione, sicut ante circumcisionem viri sancti mundabantur: unde: « Fide purificans corda eorum. »

CAPUT XVIII.

VERS. 1. — « Apparuit autem ei Dominus in con- valle Mambre. » (*Isid. in Gen.*) Abraham triplicem figuram gerit: primam, Salvatoris, qui relicta cognatione venit in mundum; alteram, Patris, quia Filium unicum immolavit; tertiam (quæ in hoc loco apparet), sanctorum qui adventum Christi cum gaudio susceperunt. Tabernaculum Abrahæ Hierusalem significat, ubi pro tempore prophetæ et apostoli habitaverunt, et Christus adveniens a credentibus exceptus, ab incredulis in ligno suspensus est.

VERS. 2, 3. — « Tres viri. » Tres viri Christi pronuntiant adventum, quem duo angeli comitantur, Moses secundum quosdam, et Elias; unus legislator, qui in lege adventum Domini indicavit: alter, qui in fine venturus est, secundum adventum Christi nuntiaturus, et Evangelium ejus prædicaturus. Unde transfigurato Domino in monte cum eo videntur. « Tres vidit, et unum adoravit, » Salvatorem scilicet ostendens, cujus adventum præstolabatur. Unde: « Abraham vidit diem meum et ga-

visus est (*Joan. VIII.*). Prævidit enim mysterium futuri sacramenti. Unde pedes eorum lavit, ut in fine mundi purificationem lavacri futuram monstraret; pedes enim novissima significant.

« Quos cum vidisset. » (*GRÆC., lib. IX Moral., c. 54.*) *Moraliter.* Abraham tribus angelis occurrit, quia vir et dominus domus, scilicet spiritualis intellectus, debet in cognitione Trinitatis claustra carnis excedere, et quasi habitationis infirmæ januam exire. Cura carnis, quam Sara significat, foris ad jactantiam non appareat, sed post tergum viri, id est, sub discretione spiritus, solis necessariis intenta, nesciat procaciter detegi, sed verecunde moderari.

(*Ibid., lib. XXVIII, c. 4.*) Abraham non potuisset angelos videre, hospitio suscipere et cibos adhibere, nisi corpus ex aere assumpsissent: non enim apparent, non cibos sumerent, nisi solidum corpus ex cœlesti elemento haberent. Nec mirum quod modo angeli, modo Dominus vocantur, quia angeli vocantur, qui exterius ministrant, et Dominus ostenditur, qui eis interius imperat.

VERS. 4, 5. — « Sed afferam. » Ad hospitalitatis officia revertitur, quæ etiam angelis exhiberi possunt, cum ex elementis corpoream formam assument: quod Abraham intelligens, deitatem in unitate adorabat, et dispensationi angelicæ in forma visibili ministrabat.

VERS. 6. — « Tria sata. » Hæc in typum Ecclesiæ dicuntur, quæ de tribus mundi partibus in unitatem fidei congregata est, et quasi panis sine fermento igne Spiritus sancti decocta est.

(*STRAB.*) Satum genus est mensuræ. Tria sata tres filios Noe significant, ex quibus omne genus hominum disseminatum est. Significatur ergo Ecclesia, vel evangelica doctrina per totum mundum disseminanda, et in tribus mundi partibus, Asia, Africa et Europa, multiplicanda.

« Tria sata, » de quibus Sara subcinericios panes facit, tres filios significant Noe, ex quibus omne genus hominum natum est: qui divinæ Trinitati credentes aqua baptismatis per Saram, id est Ecclesiam, conspersi sunt, et in unum panem corporis Christi redacti. Hæc sunt tria sata farinæ, quæ mulier in Evangelio fermentavit: azymi sunt panes, quia sine fermento malitiæ, et angore [*Al., rancore*] nequitiae, et fervore perversæ doctrinæ, oportet esse credentium unitatem.

« Subcinericios. » Subcinericii sunt, ut per poenitentiam delictorum Spiritus sancti vapore decocti, esca Deo acceptabilis efficiantur.

VERS. 7. — « Vitulus tenerrimus. » Vitulus tener et saginatus Christi corpus est, quod pro salute mundi ad arborem crucis immolatum est. Hic est vitulus qui prodigo filio occiditur.

VERS. 8. — « Butyrum et lac » cum carne vituli apposuit, quia lac veterem legem signat; unde I Cor. III: « Lac potum dedi vobis, non escam, » etc. Tradiderat enim illis legis mandatum, quasi lac de duarum tabularum expressum uberibus, hoc est

testamentum fidei, quia nondum poterant evangelicæ doctrinæ solidam escam sumere. Butyrum uberrium et pinguisimum evangelicum est testimonium, quod velut oleum fidelibus in signum datur. Vitulum cum lacte et butyro apposuit, quia nec corpus Domini sine lacte legis, nec hoc sine Evangelio esse potest. Sub arbore autem sederunt in Dominicæ passionis signum, cujus prædicatores sunt.

VERS. 9. — « Ecce in tabernaculo est, » etc. (STRAB.) Abraham foris cum angelis, Sara in tabernaculo est: quia fortium et doctorum est aperte prædicare, exemplis instruere: infirmorum et inipientium, discere et subditos esse.

VERS. 10. — « Et habebit filium, » etc. Promittit Deus Saræ sterili filium, dicens: Circa hoc tempus veniam; non tempus, sed qualitatem sui adventus significat, quoniam per filium repromissum fidelis populus erat nasciturus. Unde Isa. LIV et Gal. IV: « Lætare sterilis, quæ non parturis, » etc.

« Quo audito, etc. (AUG. *Quæst in Gen.*) Arguitur Sara quia risit, et non Abraham, cum similiter riserit; quia illius risus admirationis fuit, hujus dulationis, quod dijudicare potuit qui corda novit. Negat Sara se risisse cum Deum non possit latere, sed forte homines putabat. Abraham vero Deum intelligebat, sed humanitatis officia præbendo, quæ tantum infirmæ carni necessaria sunt; mirum est: nisi homines prius arbitratus est, sed in quibus Deum loqui intelligeret, quibusdam signis divinæ majestatis apparentibus: sicut in hominibus Deum apparuisse sæpe Scriptura testatur, sed postea angelos fuisse cognoverunt.

VERS. 11. — « Erant autem, » etc. Seniorum ætas minor est quam senum, etsi senes appellentur seniores. Unde, secundum medicos, senior vir de muliere seniore filios facere non potest, etiamsi adhuc muliebria fluant. Secundum hoc Abraham miratur Dei potentiam de promissione filii, et hoc miraculum posuisse Apostolum accipere possumus. Emortuum enim corpus non omnino ad generationem erat, si mulier juvenilis ætatis fuisset: sed de provecta ætate generare non poterat: de Cethura enim postea generavit, quia juvenula fuit. Tradunt enim medici quia senex de femina provectoris ætatis (etsi muliebria contingant ei) generare non possit, de juvenula autem possit. Rursus mulier provectoris ætatis, etsi adhuc muliebria contingant ei, de seniore parere non potest, de juvene potest. Miraculum ergo fuit, quia uterque senex et provectoris ætatis, et desierant muliebria Saræ.

VERS. 12-14. — « Voluptati operam dabo? » etc. (GREG. lib. IX *Moral.*, c. 51.) Cura carnis, etc., usque ad quid mens nostra aliud quam gaudium parit?

VERS. 15. — « Non risi, etc. (AMBR.) Vel ideo negavit se risisse, quia ignoravit; ideo risit, quia prophetavit.

VERS. 17-19. — « Num celare potero Abraham quæ gessurus sum. » Bene Dominus Abrahamæ secreta sua

A committit, quem voluntatis suæ et secretorum fidelium executores cognovit; de quo ipse carne nasciturus erat « in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (II Cor. II). » Promittit quoque Abraham non solum præmia, sed obedientiæ filiorum ejus justitiam, et circa eos promissa compleri. Rursumque promittitur Isaac, « in gentem magnam futurus, » et quod « in eo benedicentur omnes gentes terræ. » Quibus verbis duo illi promittuntur: gens Judæorum secundum carnem, et omnes gentes per fidem.

VERS. 20. — « Clamor Sodomorum et Gomorrhæ, » etc. (AUG. *Q. in Gen.*) Si hæc verba non dubitantis, sed irascentis et minantis accipiamus, nulla est quæstio. Humano enim more ad homines loquitur Deus, et ira ejus sine perturbatione est, quia immutabilis est. Sæpe autem sic minando dicimus: Videamus si non tibi facio, et si non potero tibi facere; vel sciam, id est experiar utrum non possim. Sed perturbatio non cadit in Deum. Mos autem humanæ locutionis est, cui Deus se coaptat, ut humanæ infirmitati conveniat.

(GREG. lib. V *Moral.*, cap. 7.) Peccatum vero cum voce, culpa est in actione. Peccatum vero cum clamore, culpa cum libertate.

VERS. 21-23. — « Descendam et videbo, » etc. (GREG., *Moral.*, c. 33.) Mala hominum non ante credamus quam probemus. Et ecce per angelos ad cognoscenda mala descendit, et tanto crimine involutos inveniens, quasi patientiam prætermisit, et eos igne judicii ante judicii diem prævenit: qui cum tranquillitate judicat, ut majora crimina tarde credantur, et veraciter agnita citius puniantur.

(GREG., lib. I *Reg.*, c. 178, tom. I.) Quo descenderet Deus, ut quæ essent facta cognosceret? Aut quod non is, qui ubique est, sciret? Sed ut nostræ ignorantie exemplum discretionis daret, quatenus debeamus mala gravia audita non credere, ipse se dicit ad cognoscendum descendere, de quo omnibus liquet quia et non descendens omnia sciret.

(HILAR., lib. IX, *de Trin.*) Habemus nescientem Deum, quod tamen non nesciat. Nam cum peccata magna valde sciat esse, rursus descendit ut videat an consummati sunt; et si nondum consummati sunt, ut sciat: intelligimus eum non ea tunc scire, quia prius nesciat; sed tunc scire, quia tempus ad agendum sit. Nescire ergo Deum, non est ignorantie diminutio, sed temporis plenitudo.

VERS. 24-26. — « Si fuerint quinquaginta justi, » etc. (ISID.) Quinquagenarius numerus, a quo usque ad decem descendit, pœnitentiam significat. Unde et quinquagesimus psalmus pœnitentialis est. Si ergo converterentur, salvarentur. Sed cum Deus aspicit delinquentes nolle ad pœnitentiam converti, illico ardorem immoderate luxuriæ igne gehennæ compescit. Usque ad decem justos non perire Sodomam dixit, quia si in quolibet per decem præceptorum custodiam Christi nomen inveniatur, non per

ibit. Denarii enim numeri figura et crucem Christi A significat.

VERS. 27. — « Loquar ad Dominum, » etc. (GREG. lib. XVIII *Moral.*, c. 33.) *Mystice.* Sancti quanto magis divinitatis interna prospiciunt, tanto magis se nihil esse conspiciunt. Nusquam legitur Abraham se cinerem et pulverem professum esse, nisi cum meruit Dei locutionem habere. Et ait : « Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis, » etc. Fortasse enim aliquid se esse crederet, si veram essentiam, quæ super ipsum est, non sensisset. Unde et David exclamat : « Memento, Domine, quoniam pulvis sum (Psal. x), » etc.

Moraliter. Quosdam per tumorem sensus non elevat, sed per misericordiæ opera; quidam dum se terrenis abundare conspiciunt, veras divitias non B requirunt, et æternum regnum non amant, quia temporalia sufficere putant. Non est ergo sensus in crimine, sed affectus. Cuncta enim quæ Deus condidit bona sunt. Sed qui bonis male utitur, hic agit ut per edacitatis ingluviem eo, quo vivere debuit, pauper moriatur. Pauper ad requiem Lazarus venerat, superbum divitem cruciabatur tormenta (*Luc. xvi*) : dives tamen Abraham fuerat, qui Lazarum in sinu tenebat. Ait tamen : « Loquar ad Dominum meum cum sim pulvis et cinis, » etc. Quid divitias suas æstimabat, qui seipsum pulverem cineremque putabat? Aperte cernimus in quo loco se posuerat, qui se pulverem et cinerem, etiam cum Deo loqueretur, æstimabat. Qua ergo pœna ferendi sunt, qui ad summa non proficiunt et de minimis se extolunt? C

VERS. 28-33. — « Quinque fuerint. » Quinque civitates igneis imbris combustæ. Omnes enim qui quinque corporis sensus libidinosè tractaverunt, futuro incendio sunt cremandi.

« Quid si inventi, » etc. (ALC.) Non necesse est hoc de omni loco accipere. De Sodomis autem potuit dici, quia sciebat Deus nec decem esse ibi, et ideo sic respondebatur Abrahæ ad exaggerationem iniquitatis Sodomorum

« Decem. » Denarius crucem Christi designat quia x littera, qua denarius exprimitur, in figura crucis formatur.

« Dixit. » Sciebat enim nec unum ibi esse præter Lot; ad exaggerandam iniquitatem hoc dicitur, sicut apud Jeremiam : « Videte si inveniatis hominem facientem justitiam (*Jer. v*); quasi : Invenite vel unum, et parco eius.

CAPUT XIX.

VERS. 1. — « Veneruntque duo angeli, » etc. Notandum quod tres angeli numero impari Abrahæ apparent, quia numero impari Deus gaudet. Sodomam venerunt pari numero, id est duo, qui numerus primus ab unitate recedit, et princeps est alteritatis, quasi femineam figurans mollietatem. Venerunt in « vespere, » quia jam Sodomitis occubuerat sol justitiæ. « Qui cum vidisset, » etc. Dum occurrit Lot

et adorat, angelos videtur intelligere; dum ad refectionem corporis invitat, homines videtur putare. Sic de his et de illis qui Abrahæ apparuerunt idem intelligendum est. Ex hoc autem loco Scripturæ et multis aliis commendatur virtus hospitalitatis. Unde Paulus Heb. xiii : « Hospitalitatem nolite oblivisci : per hanc enim placuerunt quidam Deo, angelis hospitio receptis. »

(*Glossa Græca.*) Notandum ubi beneficia Dei explicantur, Deum adesse; ubi vero supplicia exercentur, angelos mitti; ut sciamus Deo benefacere, jucundum et placitum Deo proprie esse ulcisci vero Deo ingratum esse.

VERS. 2. — « Lavate. » Quod hospitibus solet fieri, ut affectus terreno pulvere sordidati, et acedia, et pusillanimitate, tanquam pulverulentis squaloribus, emundentur. Unde in monasteriis pro venientibus de via oratio celebratur.

VERS. 3-7. — « Compulsi illos. » (ALC.) Angeli quasi coacti domum Lot ingrediuntur, ut charitas ipsius tentata et probata remuneraretur, et ut ostenderetur quantum esset hospitalitatis bonum. Hospitali domum ingressi sunt, et hospitem liberaverunt; clausas hospitibus domos ignis ingressus peccatores perdidit.

VERS. 8, 9. — « Habeo duas filias. » (AUG., *Q. in Gen.*) Utrum admittenda sit compensatio flagitiorum, vel quorumlibet peccatorum, ut faciamus mala, ne fiant graviora : an perturbationi Lot, non sit consilio tribuendum, merito quæritur? et nimirum periculosissime hæc compensatio admittitur. Si autem perturbatio mentis fuerit, nullo modo est imitanda.

VERS. 10. — « Et introduxerunt ad se Lot. » (GREG., l. VI *Moral.*, cap. 16.) Malis adversantibus intra domum Lot reducitur et munitur : quia quisque justus pravorum insidias sustinens, ad mentem revertitur, et manet interritus. Sodomitæ in domo Lot ostium invenire nequeunt : quia corruptores mentium contra vitam justii nullum reprehensionis aditum inveniunt. Percussi cæcitate quasi domum circumneunt, quia invidentes facta et dicta perscrutantur. Sed quia de vita justii, fortis et laudabilis actio ubique obviat, errantes parietem palpant.

VERS. 11-13. — « Percusseruntque cæcitate. » (AUG. *ubi supra.*) Græce ἀνομοία, id est, *avidentia*, si possit dici, quæ faciat non videri, non omnia, sed quod non est opus. Quomodo enim deficerent quærendo ostium, si cæcitate percussi essent, ut nihil viderent? sua enim calamitate turbati, nihil ulterius requirerent. Hac ἀνομοία percussi erant; qui Eliseum quærebant, et qui Christum post resurrectionem cum ipso ambulantes non cognoscebant.

VERS. 14. — « Egressus, » etc. (HIER., in *Q. Hebr.*) In sequentibus filia Lot virgines fuisse leguntur; et ipse ad Sodomitas dixit : « Ecce duæ filiae meæ quæ non cognoverunt virum, » etc. Nunc autem dicitur habuisse generos. Sed quidam arbitrantur eas quæ viros habuerunt in Sodomis perisse, et quæ virgines

erant cum patre exisse. Sed Hebraica veritas habet. **A** liter peccabant; isti vero contra naturam: ideo gravissimi supplicii exemplo damnati sunt.

VERS. 15, 16. — « Cumque esset mane, » etc. (ISID.) *Mystice.* Lot frater Abraham, justus et hospitalis in Sodomis, significat corpus Christi, quod in omnibus sanctis inter impios gemit, quorum factis non consentit, et a quorum permixtione liberabitur in fine sæculi, illis damnatis supplicio ignis æterni

VERS. 17-19. — « In monte. » (STRAB.) *Moraliter.* Mons altitudinem virtutum significat, ad quam angelus hortatur, secundum illud Marci xix. « Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, » etc. Qui vero viderit se non posse conscendere, melius est ut in Segor, id est in parvula remaneat, contentus laicali et communi vita, quam montem virtutis arripiat et ad sæcularia redeat. Virginitas altus mons est ad quam angelus hortatur: si quis videt se non posse conscendere, maneat in Segor, id est in legitimo conjugio, quia melius est mediocri bono uti, quam per abrupta libidinis præcipitari. Unde I Cor. vii: « Propter fornicationem unusquisque uxorem habeat. » « Nec possum in monte: » scilicet perturbatus non credebatur Domino, quem in angelis agnoscebat, sicut perturbatus filias prostituebat.

VERS. 20. — « Est civitas, » etc. (ISID.) *Allegorice.* Sodoma interpretatur *cæcitas*, et exprimit mundana desideria: altitudo montium, speculatio perfectorum. Sed quia multi mundi illecebras fugiunt, tamen in actione positi contemplationis apicem subire nequeunt, exivit Lot a Sodomis, sed ad montana non pervenit. Unde Lot ait: « Est civitas hæc juxta, » etc. « Juxta » dicitur, et tamen ad salutem tuta, quia activa vita nec a mundi curis ex toto discreta, nec a gaudio æternæ salutis est aliena.

« Ad quam possum, » etc. Qui ad contemplativam ascendere non sufficiunt, ad activam vitam confugiunt, in qua salvantur.

(GREG., *Past.* III, 28.) *Moral.* Ardentem Sodomam fugere, etc., usque ad unde ad Lot dicitur:

VERS. 21-23. — « Ecce etiam in hoc suscepti preces tuas, » quia cum Deo oratio funditur, talis vita conjugii non damnatur; unde I Cor. vii: « Nolite fraudare invicem, » etc.

VERS. 24. — « Igitur Dominus pluit super Sodomam, » etc. (GREG.) Sulphur, fetor carnis, ignis, ardor carnalis desiderii; cum Dominus carnis scelera punire decrevisset, qualitate ultionis innotuit macula criminis. Sulphur enim fetet, ignis ardet; qui ergo ad perversa desideria carnis fetore arserant, jure sulphure et igne perierunt, ut ex justa poena discerent quod injusto desiderio fecissent.

(STRAB.) Notandum quia primos peccatores aqua diluvii exterminavit, qui similiter offenderant Deum concupiscentia carnis. Sodomitæ vero graviore supplicio, ignis scilicet et sulphuris diluvio, perierunt. Licet enim illi mensuram excederent, quasi natura-

liter peccabant; isti vero contra naturam: ideo gravissimi supplicii exemplo damnati sunt.

VERS. 25. — « Universos habitatores. » (ALC.) Infantes cum parentibus in Sodomis cremati sunt, ne posset adverti impiissimum facinus Sodomitarum, si de origine eorum aliquod remaneret vestigium. Et provisum est illis, ne diu viventes sequerentur exempla patrum et gravius punirentur. Parentes quoque tam pro se quam pro eis rei sunt. Mors enim filiorum crimen est parentum. Ideo futuri sunt accusatores eorum. Est etiam quaecumque beneficium, non reum esse, qui gloriosus non est; prodest enim pauperem non esse, qui rex esse non potest.

VERS. 26-28. — « Respiciensque uxor ejus. » (ISID.) *Mystice.* Uxor, eorum genus figurat qui gratia vocati retro aspiciunt, et ad ea quæ reliquerant redire contendunt; de quibus dicitur Luc. ix: « Nemo ponens manum in aratro, et respiciens retro, aptus est regno Dei. » Ideo prohibetur illis retro aspicere. In quo ostenditur non esse redeundum ad veterem vitam, his qui per gratiam sunt regenerati, si ultimum cupiunt evadere incendium; uxor retrospectiva in salem versa est, exemplum facta scilicet, et condimentum unde alii saliantur. Unde Christus ait Luc. xvii: « Mementote uxoris Lot, » ut nos scilicet tanquam sale condiret, ne negligentes essemus, sed prudenter caveremus.

VERS. 29. — « Cum enim subverteret, » etc. Innotuit Scriptura magis meritis Abraham Deum liberasse Lot, ut intelligamus justum esse dictum, quodammodo, maxime quia colebat unum verumque Deum, et comparatione Sodomorum, inter quos vivens ad simile scelus flecti non potuit. « Recordatus est Abraham. » Patet meritis Abraham Lot fuisse liberatum, quem Scriptura appellat justum. Et sciendum quia justus erat, non sicut Abraham, sed comparatione Sodomitarum.

VERS. 30. — « Ascenditque, » etc. Sic conjugati de humilitate activæ vitæ aliquando ascendunt ad altitudinem contemplativæ.

« Ascenditque Lot de Segor, » etc. (HIER. in *Q. Hebr.*, tom. III.) Queritur cur cum primum montis fugæ Segor prætulit, etc., usque ad ambigere non debuit.

VERS. 31. — « Dixitque major ad minorem, » etc. Quod pro excusatione dicitur filiarum, quia genus humanum defecisse putaverunt, ideoque cum patre accubuerunt. Non autem excusat patrem quod sequitur, « et nescivit quod dormissent cum eo; » appungunt enim desuper Hebræi obelo, quasi superfluum, quasi incredibile sit, quia rerum natura non capiat coire quempiam nescientem.

(STRAB.) Lot inexcusabilis est, primo quia angelo non credidit; deinde quia inebriatus est, et fuit peccatum causa peccati.

(HIERON.) Sic prava suggestio et delectatio, ut incestæ mulieres, insidiantur continentibus, ut accepta occasione, torpentes vino fallaciæ inbuant, et a statu rectitudinis quasi ignorantes dejiciant.

VERS. 32. — « Veni, inebriemus, » etc. (ALC.) Dixerant duæ filiæ Lot consummationem mundi futuram per ignem : sed, tanquam puellæ non perfectæ, neque sciebant quod, Sodomitis igne vastatis, multum spatium integrum remaneret; et suspicatæ sunt tale aliquid factum, quale in temporibus Noe audierant, et ad reparandum genus humanum superstites se esse cum patre. Et quamvis grande crimen concubitus patris, gravior videbatur impietas, si servata castitate spem posteritatis delerent. Ideo consilium ineunt, et patris mœstitiâ vel rigorem vino molliunt, et singulis singulæ noctibus suscipiunt ab ignorante conceptum, nec repetunt.

VERS. 33-35. — « Dederunt, » etc. (ISID.) Lot in hoc loco legem significat, quia quidam ex illa procreati, et sub illa positi, male intelligendo quodam modo se inebriant; eamque non legitime utendo, infidelitatis opera pariunt. Bona est enim lex, si quis ea legitime utatur.

VERS. 36. — « Conceperunt ergo, » etc. (HIER.) Moab (מואב) interpretatur *ex patre*, et totum nomen etymologiam habet. Ammon vero, cujus quasi causa nominis redditur, *filii generis mei*, sive, ut melius est in Hebræo, *benammi* (בנעמי), id est *filii populi mei*, sic derivatur, ut ex parte sensus nominis, ex parte ipse sit sermo. Ammon enim, a quo Ammonitæ, vocatur *populus meus*.

VERS. 37, 38. « Vocavit nomen ejus Moab, » etc. (THEOD.) Videtur hæc impudentior, quæ suum incestum ad posteros quoque transmittere voluit. Moab enim *de patre* significat: altera verecundior, quæ *filio* nomen indidit, Benammi, id est *filii populi mei*.

CAPUT XX.

VERS. 1. — « Profectus inde, » etc. Cades, *fontis judicii*; Sur, *angustia*; quibus figuratur patientia.

VERS. 2-6. — « Dixitque de Sara, » etc. (AUG.) Quæri solet quomodo in illa ætate Abraham pro Saræ pulchritudine periclitari timuerit: sed formæ illius vis miranda est, quæ adhuc amari poterat.

« Dixitque de Sara, » etc. (ISID., in *Gen.*, tom. VI.) Tacuit uxorem, dixit sororem, ne ipse occideretur, et illa captiva ab alienigenis possideretur, certus quod a Deo inviolata servaretur, sicut apud Pharaonem, etc., usque ad « Nolite vocare patrem super terram, unus est enim Pater vester qui in cœlis est. »

« Dixitque, » etc. (AUG.) Quod dicitur Abimelech pro Sara, « Et peperci tibi ne peccares in me, » advertendum est Deum fecisse, quando admonuit uxorem esse Abraham, quam putabat sororem. Et notandum quod in Deum peccatur, cum talia committuntur quæ putant homines vel non esse peccata, vel levia haberi tanquam in carne peccata.

VERS. 7-11. — « Orabit pro te, » etc. (CHRYSOST., *hom. 45 in Gen.*) Scias autem quod illius preces tibi vitam præbebunt.

VERS. 12. — « Alias autem, » etc. (HIERON.) Quo-

niam in Hebræo habetur *vegam* (וַגַּם), id est, etiam vere « soror mea est, filia patris mei, sed non filia matris meæ, » et sonat magis quod soror Abraham fuerit. In excusationem dicimus nondum tales nuptias lege prohibitas.

« Filia patris. » Alia translatio, apertius, « a patre, et non ex matre; » erat enim filia Aran fratris Abraham, soror Lot.

VERS. 13. — « Postquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam, » etc. Postquam sermo Dei repulsus est a Judæa, omnes fideles sunt Christi fratres et sorores; unde Matth. XII: « Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse frater meus, et soror, et mater. »

VERS. 14. — « Tulit igitur. » Allegorice Abraham significat Christum, Sara Ecclesiam. Abraham honoratur propter Saræ pulchritudinem, et Christus propter Ecclesiam; unde psal. LXVII: « Mirabilis Deus in sanctis suis. » Habebat Sarâ virum, sed latebat; habet Ecclesia Christum qui in sæculo non videtur, in cœlo receptus.

VERS. 15. — « Ubicumque tibi, » etc. Qui aliquando terrore principum credere distulerant, eisdem jubentibus ad Ecclesiam, quæ Christi soror et uxor est, sese contulerunt, et per omnes mundi partes gloriam Christi et Ecclesiæ dilataverunt.

VERS. 16. — « Mille argenteos, » etc. Quasi jocando loquitur: quia illa dixit fratrem suum esse qui maritus erat, et hortatur ut in posterum hoc meminerit, ne deinceps simile improprium deprehensa incurrat. Mille argentei dantur Christo, cum eloquentes doctores mundi de gentili conversatione ad fidem Christi tenendam et prædicandam assumuntur. Millenarius enim ex denario quadratus, stabilem et solidam designat evangelicæ prædicationis doctrinam.

VERS. 17. — « Orante autem. » Orante Ffilio Patrem, sanatur infecunditas mundanorum, et principum, et subditorum populorum.

CAPUT XXI.

VERS. 1-3. — « Visitavit autem Deus Saram, » etc. Circumcisionis figura multiformis est. Signaculum enim est secundum Apostolum justitiæ fidei, Abraham et semini ejus, et judicium castigandi eos qui ad hoc semen et fidem pertinerent; et prophetia nascitur de hoc semine Salvatoris, qui nos in præsentem per baptismum ab omni peccato mundaret, et in futuro post resurrectionem ab omni mortis corruptione liberaret. Octonarius autem resurrectionis gloriæ convenit: Dominus enim octavo die, id est post septimam sabbati resurrexit; et nos post sex ætates hujus sæculi, et septimam sabbati, id est, quietem animarum, quæ interim in alia vita geritur, quasi octavo tempore resurgemus, ab omnibus carnalibus concupiscentiæ corruptionibus et vitiis (in quibus luxuria maxime regnat) expoliati.

VERS. 4. — « Circumcidit » etc. (STRAB.) Circumcisio cum ob multas causas præcepta sit, specialiter figuram Christi præterdit, qui nos per baptismum veteri homine exiit, et in futuro post resurrectionem circumcidet omnem mortalitatem et corruptionem. Quod autem octavo die circumcisis est Isaac, designatur octava sæculi ætas, quando generaliter resurrectio sanctorum celebrabitur.

VERS. 8. — « Crevit igitur puer, » etc. Crescit, qui ascensiones in corde disponens, ad solidum doctrinæ cibum pervenit. Unde cresce, et manducabis me.

« Crevit, » etc. (AUG.) Nec in die nativitatis, nec in die circumcisionis filii sui, sed in die ablactationis convivium fecit: quia debet magnum esse gaudium spiritualis ætatis, quando talis factus est homo qui pascatur solido cibo, eis simile quibus dicitur I Cor. III: « Lac vobis potum dedi, non escam. »

VERS. 9. — « Cumque vidisset Sara, » etc. (HIER.) Dupliciter hoc exponitur: vel quod idolis ludos fecerit, juxta illud Exod. XXXII: « Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. » Vel quod adversum Isaac, quasi majoris ætatis loco, sibi primogenita vindicaverit; quod Sara audiens non tulit.

VERS. 10. — « Ejice ancillam hanc, » etc. (BED., c. 21; ISID., c. 17, in Gen.) Queritur cur antea Sara voluit de ancilla filium suscipere, aut cur cum matre eum nunc jubet expelli? Quod non facit zelo accensa, sed prophetiæ mysterio compulsa. Agar enim, secundum Apostolum, in servitutem genuit carnalem populum; Sara vero spiritualementem et liberum, qua libertate Christus nos liberavit. Significabatur ergo hoc mysterio, priorem populum in servitute generatum non manere in domo Saræ, id est Ecclesiæ, in æternum, nec esse hæredem vel consortem Christianorum, nec cum filio nobili, id est populo fideli, regnum gloriæ possidere.

VERS. 11, 12. — « Dure accepit, » etc. (AUG.) Queritur quare contristatus sit Abraham, cum hæc prophetia fuerit, quam ipse magis quam Sara noscere debuit: sed ex revelatione hoc dixit Sara, quod sibi prius fuerat revelatum. Ille vero paterno affectu commotus est, cui Dominus postea revelavit. Vel forte ambo prius nescierunt quid esset, et per Saram nescientem prophetizatum est cum mulieris animo mota est propter ancillæ superbiam.

VERS. 13. — « Quia semen tuum, » etc. (AUG.) Notandum quod et Ismael a Deo semen Abraham dictus est, quod Apostolus ait Rom. IX: « Non filii carnis, sed filii promissionis æstimabuntur in semine. » Sed hoc proprie ad Isaac pertinet, qui non filius carnis, sed promissionis, et semen spirituale ex promissione est, non ex carne.

VERS. 14. — « Tollens panem, » etc. (ALC. EX BEDA, c. 21.) Cum ergo Abraham ejecerit Agar, tollens panem, ideo humeris imposuit, etc. usque ad

quia quidam de populo sub umbra ligni crucis refugium petitura sunt.

« Sumpsit panem et utrem aquæ. » (AUG. Q. in Gen. tom. III.) Queritur quomodo imposuit in humeris puerum tam grandem? Nam qui fuerat antequam esset natus Isaac, tredecim annorum circumcisis, cum esset Abraham nonaginta novem, et natus sit Isaac centenariæ patre; ludebat autem Ismael cum Isaac quando Sara commota est, utique cum puero grandiusculo, qui jam fuerat ablactatus; profecto plus quam sedecim annorum fuit quando cum matre expulsus est. Sed ut hoc quod cum parvulo lusit, per recapitulationem dictum accipiamus, antequam ablactaretur Isaac; etiam sic amplius quam tredecim annorum puer humeris matris non potuit imponi; sed subaudiendum est, dedit puerum suum, etc.

« Imposuit scapulæ ejus. » (HIER. in Q. Hebr.) Quando Isaac natus est, tredecim annorum erat Ismael, et post ablactationem ejus cum matre expellitur. Apud Hebræos varia opinio est, aliis asserentibus quinto anno ablactationis tempus ejus statutum, aliis duodecimo. Nos igitur, ut breviorē eligamus ætatem, post decem et octo annos supputamus Ismaelem ejectum cum matre, nec convenire jam adolescentem matris sedisse cervicibus. Verum est autem illud Hebrææ linguæ idioma, quod omnis filius ad comparisonem parentum infans vocetur et parvulus. Romæ quoque usque hodie omnes filii infantes vocantur.

VERS. 15-21. — « Abjecit puerum, » etc. (HIER.) Quod sequitur: « Et projecit puerum subter unam abietem, et abiens sedit contra longe quasi jactus sagittæ. » Dixit enim: Non videbo mortem parvuli mei, et sedit contra eum; et statim jungitur. Exclamavitque puer et fleuit; et audivit Dominus vocem pueri de cælo, ubi erat, et dixit angelus ad Agar: Nullum moveat. In Hebræo enim prius hoc scriptum est: « Non videbo mortem pueri mei. » Ita consequenter legitur, quod Agar sederit contra puerum, et levaverit vocem, et fleverit, et exaudierit Deus vocem parvuli. Flente enim matre et mortem filii præstolante, Deus exaudivit puerum, quem pollicitus erat futurum in gentem magnam. Mater enim non suam mortem, sed filii deplorat.

(AUG. Q. in Gen., tom. III.) Queritur quomodo mater, etc., usque ad sicut sæpe faciunt cujuslibet ætatis ambulantes.

VERS. 17. — « Exaudivit autem, » etc. (BED. et ISID. ubi supra.) Puer exclamat plorans, et Deus exaudivit; et monstrante angelo, illa fontem aspicit, et pro illis dicitur qui ad Christum convertuntur, et deflentes peccata exaudiuntur, apertis oculis cordis vident fontem aquæ, id est, Christum, qui ait Joan. VII: « Qui sitit, veniat ad me et bibat. » Angelus Eliam significat, per quem populus crediturus est. Unde Malach. IV: « Ecce ego mittam vobis Eliam, qui convertat corda patrum in filios. »

« Angelus Domini. » (ISID.) Quod eum qui loquitur ad Agar, prius angelum, postea Dominum Scri-

ptura pronuntiat, Filium Dei fuisse credendum est, A qui per legem et prophetas locutus est, qui per obedientiam paternæ voluntatis angelus vocatur, secundum naturam Deus.

VERS. 22. — « Eodem tempore. » (Aug. ubi supra.) Quæri potest quando cum Abimelech pactum fecit Abraham, etc., usque ad quem illa nesciret.

VERS. 23-30. — « Jura ergo, » etc. Sæpe qui foris sunt, fidelium conversatione inducti eisdem desiderant sociari, et eorum exemplis ad melius informari, ut et sibi consulant et proximorum salutem.

VERS. 31, 32. — « Idcirco vocatus est, » etc. Duplex causa est cur appellatus sit in Hebræo *Bersabee*: vel quia septem agnas accepit Abimelech de manu Abrahæ. Septem enim dicuntur *sabee*, vel quia ibi B juraverunt, *sabaa* שָׁבָא enim significat *juramentum*. Si autem hanc causam supra hoc nomen legimus, per prolepsin dictum est; sicut Bethel, et Galgala, quæ, antequam haberent hæc vocabula, aliter vocabantur. Notandum ex prioribus et præsentem loco quod Isaac non sit natus ad quercum Mambre. (Aton Hebraice אֲתוֹן, Latine *quercus*) ut in Hebræo habetur, sed in Geraris, ubi Bersabee usque hodie oppidum est, quæ provincia ante non grande tempus ex divisione præsidum Palæstinæ *Salutaris* dicta est. Unde habitavit Abraham in terra Palæstinorum diebus multis.

VERS. 33, 34. — « Abraham vero, » etc. (Aug.) Abraham (sicut Stephanus dicit) non acceperat hæreditatem ibi, nec spatium pedis. Sed intelligenda C est hæreditas, quam Deus gratis daturus erat, non pretio empta. Intelligitur autem spatium circa puteum ad illud emptionis spatium quo fuerant septem agnæ datæ, quando Abimelech et Abraham sibi juraverunt.

CAPUT XXII.

VERS. 1. — « Quæ postquam, » etc. (Aug., *Quæst. in Gen.*, tom. III.) Jacobus dicit quod neminem tentat Deus; sed usualiter, tentare, pro eo quod est probare, dicimus. Jacobus autem dicit de ea tentatione, qua quisque peccato [*Al.*, peccator] implicatur. Unde I Thess. 1: « Ne forte tentaverit vos is qui tentat. » Alibi enim scriptum est Deut. xiii: « Tentat vos Deus vester, ut sciat si diligatis eum, id est, vos D scire faciat. » Vires enim dilectionis suæ homo ignorat, nisi experimento cognoscat.

VERS. 2. — « Tolle filium, » etc. (ALC. in *Gen.*, tom. I.) Non statim jussus est Abraham filium occidere, sed triduo ad immolandum ducere, ut longitudine temporis tentatio auferretur. Per triduum enim, crescentibus curis, paterna viscera cruciantur, et prolixo spatio pater filium intuetur, cibum cum eo sumit, tot noctibus pendet puer in amplexu patris, cubat in gremio, et per singula momenta in paterno affectu dolor occidendi filii cumulat.

« Quem diligis, » etc. (BEDA in *Gen.*, c. 22.) De charitatis admonitione et nominis recordatione tentatio

cumulat, et paternus affectus movetur in memoria promissionis, quia dictum est: « In Isaac vocabitur tibi semen, » tanquam si ille occideretur, tota spes promissionis frustraretur.

« Vade in terram. » (HIER. Q. *Hebr.*, tom. III.) Aiunt Hebræi huic montem esse in quo postea templum ædificatum est in area ornæ Jebusæi. Unde II, Par. III: « Cœperunt ædificare templum mense secundo, secunda die mensis, in monte Moria, » qui idcirco *illuminans* interpretatur et *lucens*, quia ibi est *debir* (דְּבִיר), id est oraculum Dei, et spiritus qui homines docet veritatem et prophetias inspirat.

VERS. 3. — « Asinum suum ducens, » etc. (ISTO. in *Gen.*, c. 18.) Asinus insensatam stultitiam Judæorum significat, quæ portabat omnia sacramenta et nesciebat.

VERS. 4. — « Die autem tertio. » (HIER. ubi supra.) Notandum quia de Geraris usque ad montem Moria, id est sedem templi, iter trium dierum sit: et Abraham illuc die tertio pervenisse dicitur. Male ergo putant Abraham illo tempore habitasse apud quercum Mambre, cum ad montem Moria vix unius diei plenum iter sit. Triduum quo venerunt ad locum sacrificii, tres ætates significat, ante legem, ab Abraham usque ad Mosen; sub lege, a Mose usque ad Joannem; inde usque ad Dominum; et quidquid restat, tertius dies est gratiæ, in qua tertia ætate sacrificium completum est Christi.

VERS. 5-8. — « Expectate hic, » etc. (ISTO. ubi supra.) Audi Apostolum: « Caritas ex parte contingit in Israel, » hoc est « cum asino, » ut « plenitudo gentium intraret, » hoc est, « postquam adoraverimus. » Ubi sacrificium crucis per gentes fuerit prædicatum, hoc est, « ubi plenitudo gentium intraverit, revertemur ad vos, » hoc est, « et sic omnis Israel salvus fiet. » Duo servi dimissi, nec perducti ad locum sacrificii, Judæi sunt qui, serviliter viventes et carnaliter sapientes, non intellexerunt humilitatem et passionem Christi. Duo quidem, quia in duas partes dividendi, quod factum est peccante Salomone, quando divisus est populus loco regni, non errore impietatis, quibus dicitur Jer. ni: « adversatrix Israel, et prævaricatrix Juda. »

« Ego et puer, » etc. (ALC.) Indubitanti animo mactare filium volebat. Laudandus in constanti offerendi et in fide suscitandi. Sciebat enim certissime Deum fallere non posse, et licet puer occideretur, promissionem tamen Dei salvam permanere. Unde Apostolus Hebr. xi: « Fide Abraham non hæsitavit, cum unicum offerret, in quo acceperat repromissionem, credens quia et a mortuis potens est suscitare Deus. »

« Dixit Abraham. » (ISTO. ubi supra.) Abraham, unicum filium ducens ad immolandum, Deum Patrem significat. Abraham senex filium suscepit, Deus autem non senescit, sed promissio de Christo quodammodo senuerat, quando natus est. Inchoavit ab Adam, quando dictum est: « Erunt duo in carne una » (*Gen.* II); et completa est sexta ætate sæculi.

Senectus Saræ in plebe Dei, hoc est, in multitudine A prophetarum, hoc idem significat quia in fine temporum ex plebe sanctarum animarum natus est Christus. Sterilitas ejus significat quod in hoc sæculo spe salvi facti sumus, et in Christo, tanquam in Isaac, omnes nati sumus, quem partum Ecclesiæ [Al., Ecclesia] in fine temporum non natura, sed gratia procreavit: Abraham ergo Deum Patrem significat, Isaac Christum. Sicut enim Abraham unicum et dilectum filium victimam Deo obtulit, sic Deus Pater unigenitum Filium pro nobis tradidit. Et sicut Isaac ligna portabat, quibus imponendus erat, sic Christus crucem, in qua figendus erat.

VERS. 9-11. — « Cumque alligasset, » etc. (Isid. ubi supra.) Isaac ligatis pedibus altari superponitur, et Christus cruci affigitur. Sed quod figuratum est per Isaac, translatum est ad arietem, quia Christus ovis. Ipse enim filius, quia natus; aries, quia immolatus. In vepribus hæret aries, crux cornua habet. Si enim duo ligna compingantur, crucis species redditur. Unde Habac. III: « Cornua in manibus ejus. » Cornibus ergo hærens aries, Christus crucifixus est. Vepres autem spinæ: spinæ iniquæ, quæ Dominum suspenderunt. Inter spinas enim peccatorum suspensus est. Unde Jer.: « Spinis peccatorum suorum circumdedit me populus hic (Jer. xxxviii.) » Alii hunc arietem in vepribus ligatum, Christum ante immolationem spinis coronatum intelligunt.

VERS. 12. — « Non peperceris, » etc. (Aug. ubi supra.) Nunquid non pepercit Abraham filio suo propter angelum? Sed in angelo figuratus est Dominus, qui Deus est et magni consilii angelus. Erat enim in angelo Deus, et ex ejus persona loquebatur. Hoc magis in sequentibus apparebit, cum dicitur: « Et vocavit angelus Domini Abraham secundo de cælo, dicens: Per memetipsum juravi, dicit Dominus. » Non enim facile invenitur Christum Patrem dicere tanquam Dominum, præsertim ante incarnationem. Nam secundum carnem hoc congrue dicitur, secundum quam in psalmo II dicitur: « Dominus dixit ad me, » etc. Quod autem dictum est ibidem, c. 9: « Dixit Dominus Domino meo, » etc., ad prophetam hoc refertur qui loquitur; sicut illud: « Pluit Dominus a Domino, » id est, Dominus noster, scilicet Filius, a Domino nostro, Patre scilicet.

VERS. 13. — « Arietem. » (ALC.) *Historice*. Aries qui pro Isaac immolatus est, non putavimus, sed verus est. Ideo magis putatur angelum eum aliunde attulisse, quam ibi de terra post sex dierum opera Dominum procreasse.

« Arietem inter vepres, » etc. (Hier. in *Quest. Hebr.*) Aquila *vepre* vel *spinetum*, posuit, etc., usque ad quod ita Hebraice dicitur.

VERS. 14-19. — « Appellavitque nomen, » etc. (Hier. ubi supra.) Pro eo quod hic habetur, etc., usque ad per incarnationem scilicet.

VERS. 20-24. — « Melcha. » (Hier. ubi supra.) De Melcha uxore Nachor, etc., usque ad et in ipso nomine legitur in Isaia.

CAPUT XXIII.

VERS. 1-6. — « Vixit autem Sara, » etc. « Et mortua est in civitate Arbee, » etc. (Hier. in *Quest. Hebr.*) Quæ est in valle: hoc in authenticis libris non habetur, etc., usque ad sicut in libro Josue aperte demonstratur.

VERS. 7-15. — « Surrexit Abraham, » etc. (Aug., *Quest. in Gen.*) Quæritur quomodo Abraham adoravit populum terræ, etc., usque ad et ideo adorator corrigendus erat.

VERS. 16. — « Quod cum audisset, » etc. (Hier., de *locis Hebr.*) In Hebræo, sicut posuimus, etc., usque ad cum etiam reprehendatur; qui invitus acceperit.

VERS. 17-20. — « Confirmatusque est ager, » etc. (GREG., lib. VI *Moral.*, c. 25.) Innuit sepulcrum duplex, etc., usque ad vel propter operationis instantiam contemplanda postponit.

« Spelunca. » Et circa eam ager atbrosus ad sepeliendam Saram quadringentis sicliis argenti per patriarcham a dominis terræ emitur: quia ad vacandum sapientiæ et studendum actioni, sub foliis mysticorum verborum, tanquam sub fructuosis arboribus, non aliter prædicatoribus quietas locus acquiritur, nisi per evangelicam doctrinam, argenti nitore fulgentem, terrenis potestatibus ab ipsis æterna beatitudo suadeatur. Quæ bene centenario quater ducto figuratur, quia a læva in dextram transfertur.

CAPUT XXIV.

VERS. 1, 2. — « Erat autem Abraham senex.... » « Dixitque ad servum seniore: Pone manum, » etc. (GREG.) Manum sub femore jubet ponere, et per Deum cæli jurare, quia illius caro per illud membrum descensura erat, qui filius Abraham esset ex humanitate, et divinus ex divinitate; quasi dicat: Tange Filium meum, et jura per Deum meum. Verumtamen non super femur, sed sub femore manum ponere jubet, quia inde descensurus erat, qui homo, sed super homines esset; unde dignum non fuit ut manum super femur poneret, quia nulla caro super illam est.

VERS. 5-8. — « Ut non accipias. » (GREG.) *Allegorice*. Isaac de filiabus Chanaanæorum uxor prohibetur, quia Christo nullæ reproborum animæ conjuguntur. De cognatione uxor duci præcipitur, quia sola electorum Ecclesia Christo copulanda erat, quam ipse Unigenitus ex prædestinatione et præscientia jam extraneam non habebat. Puer qui ad uxorem deducendam mittitur, prophetarum et apostolorum, omniumque doctorum ordo est; qui dum verbum prædicationis faciunt, cujusque animæ quasi conjugendæ unigenito Filio provisores sunt.

VERS. 9. — « Posuit ergo, » etc. (Hier. in *Quest. Hebr.*) Tradunt Hebræi quia in sanctificatione ejus, etc., usque ad et pondus tribulationis fortiter ferant, quod cameli significant.

VERS. 10. — « Ex omnibus bonis ejus, » etc. (GREG.)

Quia his quæ de Domino loquuntur, in semetipsis virtutum divitias ostendunt, ut tanto citius ad sequendum Deum invitent, quanto suis auditoribus in seipsis monstrant quæ narrant.

VERS. 11-13. — « Juxta puteum. » (GREG.) Juxta fontem stetit, et ex prælixa sententia, quæ esset elligenda proposuit, quia sancti prædicatores verba fluentia considerant. Unde colligit quem vel quibus auditoribus fiduciam certitudinis assumant.

VERS. 14-16. — « Igitur puella, » etc. (AUG., Q. in Gen.) Quærendum est quid differant illicitæ augmentationes a petitione hac, etc., usque ad quo tentare Deum prohibetur.

« Inclina hydriam tuam. » Humilitatē sæcularem facundiam ad hauriendum propheticum sermonem, ut voluntatem tuam persuasioni meæ inclinem.

VERS. 17-21. — « Occurritque ei servus, et ait : « Pauxillum, » etc. (GREG.) Allegorice. Omnis prædicator animam auditoris sitit; ideo servus petit, Rebecca potum tribuit: quia electorum Ecclesia desiderio prædicatorum ex virtutē suæ fidei satisfacit. Quæ enim Deum, quem audit, constitetur, prædicatori aquam refrigerii et refrigerii offert. Et notandum quod hydriam ab humero inclinans posuit, quia illa confessio placida est quæ a bono opere procedit. Vel aquam præbuit, quia in eo quod credidit, vacua non remansit. Mox enim prædixit quod audivit, et dicendo multos ex se prædicatores protulit. Aqua enim in hydria, scientia prædicationis in mensura. Studet enim non plus sapere quam oportet sapere. Hydria in ulna, mensura prædicationis in opere. Nec solum omnibus comitibus ejus, sed et camelis potum præbet, quia verbum vitæ non solum prudentibus, sed etiam stultis prædicatur. Rom. 1: « Sapientibus et insipientibus debitor sum. » Vel aqua etiam jumentis datur, cum cura carnis quomodo sit habenda disponitur, ut ex voluptate non impendatur, et ex necessitate non negetur; unde Rom. XIII: « Carnis curam ne feceritis in desideriis; » et Ephes. V: « Nemo enim unquam carnem suam odio habuit. »

VERS. 22-24. — « Protulit vir, » etc. (HIER.) *Beka* (שקל), quod hic pro didrachmate ponitur, senlencia est: *Schekel* verb (שקל), qui Latine, sed corrupte, *scelus* dicitur, uncia. (GREG.) Quia prædicato: auditum Ecclesiæ per obedientiam, et manus per operationem exornat. In aures duorum siclorum sunt, armillæ decem, quia prima virtus obedientiæ in charitate est, quæ dilectio Dei et proximi est; et bonum opus decalogi completionē perficitur, ut cum bona agi cœperint, mala nulla agantur.

VERS. 25-28. — « Pulearum quoque. » Quia Ecclesia recipiens spiritualia, reddit prædicatoribus terrena stipendia; unde I Cor. IX: « Si vobis spiritualia seminavimus, magna est ainos carnalia vestra metamus.

« Locus spatiosus. » A priori populo naturæ legem se Ecclesia novisse monstravit, et prædicationem amplo charitatis gremio suscepit: doctori enim spa-

tiosa mansio est, in corde auditoris latitudo charitatis; unde secundæ Corinth. sexto: « Non angustiamini in nobis, sed in visceribus vestris; » quasi suscipiendæ doctrinæ locum mentis dilatate, ad cogitanda carnalia cœferate.

VERS. 29-32. — « Habebat, » etc. Quia carnales fidelibus conjuncti, dum spiritualia dona conspiciunt, admiratione suspensi, si non usque ad opera, tamen usque ad fidem suscipiendam prædicationem admittunt: dum enim bonis miraculis fulgere considerant, quæ de æternitate audiunt non recitant, quamvis Ecclesiam moribus non sequentes, in carnali operatione remaneant.

« Habebat autem. » Quia sunt carnales fidelibus conjuncti, quorum familiaritate aliquando ad audiendum verbum prædeunt, et videntes dona Dei collata fidelibus mirantur, et verbum corde percipiunt, quod bonis moribus implere non satagunt.

VERS. 35-36. — « Non comedam. » Quia sunt qui doctores ex temporalibus stipendiis retinere parati sunt: sed illi nisi prius obtineant æterna, recipere nolunt. Si enim in animabus fructum non inveniunt, sumere stipendia corporibus contemnant; pedes non lavant, quia laboris desideria nulla consolatione relevant.

VERS. 37-41. — « Et adjuravit, » etc. (AUG. ubi supra.) Sententia est eadem, verba non omnia, vel ipsa, vel ita dicta sunt; quod propter eos dicendam, qui evangelistas calumniantur quod in aliquibus verbis non omnino conveniunt, cum res et sententia eadem; hunc enim librum unus scripsit, qui ea quæ supra dixit, cum mandaret Abraham; vel reliqua ponere potuit, si ad rem pertinere judicaret: cum veritas narrationis non exigit, nisi ut rerum sententiarumque veritas sit, quibus voluntas (propter quam intemandam verba sunt) satis appareat.

VERS. 42-52. — « Veni ergo hodie, » etc. (HIERON.) In Hebræo scriptum est, etc., usque ad ostendant igitur Judæi atque ubi posita *alma*, ubi adolescentulam et non virginem sonet.

VERS. 53-58. — « Protulitque, » etc. (GREG. ubi supra.) Postquam conjugii causam puer obtinuit, etc., usque ad « Dedit ea Rebecca. » Rebecca non ornatur auro Bathuelis, quia non sunt digna ornamenta barbari et imperiti. De domo Abrahæ accipit ornamenta, quia patientia de domo sapientiæ dantur; a puero Abrahæ suscipit in aures, id est, aurea in auribus verba; et brachilia, id est, aurea in manibus opera, et alia ornamenta; quibus figurantur diversa virtutum genera.

VERS. 59-60. — « Et nutricem filius. » Honestum erat ut ad nuptias absque parentibus virgo proficiens, nutricis solatio fovetur.

VERS. 61. — « Igitur Rebecca, » etc. (GREG.) Quia Ecclesia habet secum minoris meriti animas, quæ ipsam moribus sequuntur: sed ad contemplationis thorum non provehantur. Pueros quoque quosdam habuit in comitatu, quia cum prophetis fuerunt qui bene viverent, etsi prophetiæ spiritum non haberent;

et cum apostolis et doctoribus, qui vitam eorum tenerent, et tamen non prædicarent.

« Qui festinus, » etc. Festinus puer ad dominum redit, quia prædicatores cum auditorum vitam obtinent, Deo, de cujus munere hoc habent, non sibi præbent.

VERS. 62. — « Eo tempore Isaac, » etc. (GREG. *ubi supra.*) Vivens et videns Dominus est, etc., usque ad modo spineam coronam, modo crucem sustinuit.

« Habitabat, » etc. (PATERIUS *in Gen.* ex dictis Greg.) Isaac, Rebecca veniente, habitabat in terra australi, quia Christus, veniente ad se Ecclesia, in illorum mentibus mansit quos non corporis frigus, sed fervor charitatis tenuit: qualis erat Anna, Simeon, et alii de populo Judæorum.

VERS. 63. — « Et egressus fuerat, » etc. (HIER.) B Per terram australem, Geraram significat, unde ad immolandum adductus fuerat. Egressus est, ut exerceretur in campo. In Hebræo legitur: « Egressus est Isaac, ut loqueretur in agrum, inclinata jam vespere; » ubi significatur quod Dominus solus orabat in monte, et Isaac, qui typus Domini fuit, ad orationem quasi virum justum a domo egressum nona hora, vel ante solis occasum, spirituales victimas Deo obtulisse.

(GREG. *ubi supra.*) Ager mundus est, quo Christus egressus est, quia visibiliter apparere dignatus est.

Unde Habac. III: « Egressus es in salutem populi tui. » Isaac ad meditandum in agro exiit, quia Christus formam humilitatis præbens, exercitium longanimitatis, passionis, et patientiæ exempla monstravit, sicut solent juvenes exercitati armorum usu meditari. Armorum meditatio est passionis frequentatio. Qui enim verbera, sputa, lanceam crucemque pertulit, passionem usque ad mortem in se frequentari permisit. Passiones arma dicimus, quia per ipsas ab adversariis liberamur; unde Luc. XXI: « In patientia vestra possidebitis animas vestras. »

« Inclinata, » etc. Quia passionum exercitia juxta finem mundi suscepit; unde psal. CXL: « Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. »

VERS. 64. — « Descendit de camelo, » etc. (GREG., lib. I, *Moral.*, c. 14.) Rebecca ad Isaac in camelo deducitur, etc., usque ad super tortuosa camelorum dorsa divitias portant.

VERS. 65, 66. — « Quis est ille homo, » etc. (GREG. *apud Paterium.*) Rebecca viso Isaac, quis sit, requisito puero, cognoscit: quia Ecclesia per prophetarum et apostolorum dicta, quid de Christo credere debeat, intelligit. Quæ se mox pallio cooperuit, quia quanto Christi mysteria penetrat, tanto de antea vita confunditur. Unde infirmitatem suam pallio operire nititur; et quæ prius in camelo libere gestatur, descendens verecundia tegitur, cui quasi verecundius dicitur: Quem enim fructum habuisti tunc in illis in quibus nunc erubescis?

« At illa, » etc. (HIERON.) Alia editio, « teristrum, » quod etiam nunc genus est Arabici vestimenti quo mulieres provincie illius velantur.

VERS. 67. — « Qui introduxit eam, » etc. (GREG. *ut supra.*) Hanc Isaac in tabernaculo matris suæ introduxit, et uxorem accepit, quia in locò Synagoge, de qua natus est Christus, Ecclesiam diligit: ut quæ cognatione, id est prædestinatione, proxima fuerat, amore conjuncta uxor fiat.

« Et intantum dilexit eam, » etc. (GREG. *ut supra.*) Quia ex lucro Ecclesie Christus tristitiam ex perditione Synagoge detersit, quia dum Ecclesia ex gentilitate veniens usque ad thorum contemplationis perducitur, Judæa pro nihilo habetur. Isaac quoque risus, Rebecca vero patientia dicitur: risus vero ex lætitia, patientia ex tribulatione. Et quamvis Ecclesia jam sit cœlestis gaudii contemplatione suspensa, habet tamen in se quod de carnis pondere doleat. Isaac vero et Rebecca junguntur, id est, risus et patientia, secundum illud Rom. XII: « Spe gaudentes, in tribulatione patientes, » ut prospera lætificent de contemplatione, adversa de tribulatione perturbent.

CAPUT XXV.

VERS. 1, 2. — « Abraham vero aliam duxit uxorem, » etc. (ISID.) *Allegorice.* Mortua Sara duxit Abraham Ceturam. Non propter incontinentiam, quæ jam grandævus: nec propter filiorum procuracionem, quia illi semen quasi stellæ cœli ex Isaac promissum erat. Sed sicut Agar et Ismael figuraverunt carnales Veteris Testamenti, sic Cetura et filii ejus hæreticos, qui se ad Testamentum Novum existimant pertinere. Sed utraque concubina, sola Sara uxor; unde Cant. VI: « Una est columba mea, » etc.

Allegorice. Post assumptionem Ecclesie adhæserunt Christo multæ animæ hæretica pravitate deceptæ, quæ non catholicos, sed schismaticos genuerunt, qui unitatem Ecclesie dividerunt: quos significant filii Ceturæ, qui inferius numerantur.

(HIER., *in Q. Hebr.*) Cetura, Hebraice, *copulata*, etc., usque ad quanto enim quis est carne fessus, tanto spiritu robustus et sapientiæ complexibus aptus.

VERS. 3, 4. — « Filii Dadan fuerunt Assurim, et Lathusim, et Laomim. At vero ex Madian ortus est Ephra et Opher et Henoc et Abida. » (HIER.) Assurim in negotiatores transferri putant, etc., usque ad et a plerisque filiis Abraham ex Cetara occupatas Indiæ regiones.

VERS. 5-7. — « Deditque Abraham, » etc. (ISID.) Quia dantur munera filiis concubinarum, id est carnalium; sed non perveniunt ad regnum promissum hæretici, vel Judæi, quia carnalia lucra sequuntur; solus Isaac est hæres, quia non filii carnis existimantur in semine, sed promissionis.

VERS. 8-11. — « Et deficiens mortuus est in senectute bona, provecetæque ætatis, et plenus dierum, congregatusque est ad populum suum. Et sepeliverunt eum, » etc. (HIERON.) male in LXX additum est: « Deficiens mortuus est Abraham, » quia non convenit Abraham deficere vel minui. Illud quoque

quod posuimus « in senectute bona senex » et plenius in Græcis codicibus ponitur, « plenus dierum; » quod cum sensum videatur exponere, eo quod luce et diei operibus plenus occuberit, magis tamen ad anagogen facit, si simpliciter ponatur « plenus. »

(*Glossa Græca.*) Ecce Moses vitam venturi sæculi novit, nemo enim his qui non sunt, apponi potest.

VERS. 12. — « Hæc sunt generationes, » etc. Hi populi ante filios Isaac computantur, qui cum sint de semine Abrahamæ, non tamen computantur in semine, quia prius est quod animæ est, deinde quod spirituale. Unde post computationem carnalium, ponitur genealogia Isaac, de quo facta est promissio, et electorum propaganda successio.

VERS. 13-15. — « Et hæc nomina filiorum ejus in » **B** « vocabulis et generationibus suis. Primogenitus « Ismaelis Nabajoth, deinde Cedar, et Abel, » etc. (*Ἰσμαῖον.*) Duodecim filii nascuntur Ismaeli, primogenitus Nabajoth, a quo omnis regio ab Euphrate usque ad mare Rubrum Nabathea dicitur, quæ pars Arabiæ est. Nam familiæ ipsorum oppida, pagi et tribus, horum appellatione celebrantur. Ab uno ex his, Cedar in deserto, et Duma alia regio, et Thema ad austrum, et Chedma, alias Chethma, ad orientalem plagam dicitur. Quod in extremo capituli juxta LXX legimus, « contra faciem omnium fratrum suorum habitabat, » verius est quod posuimus, « coram omnibus fratribus suis occubuit, » id est, in manibus filiorum suorum mortuus est, superstitionibus adhuc liberis. Fratres enim filii appellantur; unde **C** Jacob: « Ponatur coram fratribus meis, et fratribus tuis, et diducant inter nos. » Non enim credendum est quod Jacob, exceptis liberis suis, aliquos fratres secum habuerit.

VERS. 16, 17. — « Duodecim principes tribuum » « suarum. Et facti sunt anni vitæ Ismael, » etc. Duodenarius, sicut sacratus est in apostolis et in apostolicis viris, sic execrabilis est in reprobis contra fidem Trinitatis et Evangelium per quatuor mundi partes dilatatis.

VERS. 18, 19. — « Habitavit autem ab Hevila us- » « que Sur, quæ respicit Ægyptum, » etc. Regio quam circumvixit Phison ab Hevila, nepote Noe, sic vocata est, et est solitudo contra faciem Ægypti. Sur quoque est solitudo inter Cades et Barad, extendens **D** desertum usque ad mare Rubrum et Ægypti confinia.

VERS. 20. — « De Mesopotamia sororem Laban. » Regio sterilis, quæ sic Græce vocatur quia media inter duo flumina Tigrim et Euphratem. Nam *μίσος* *medius*, *ποταμός* *fluvius* dicitur; hinc hippopotamus id est, fluvialis equus.

VERS. 21, 22. — « Deprecatusque... sed collide- » « bantur in utero parvuli, » etc. (*ἤμα.*) Promotione vel collisione LXX posuerunt, « ludebant » vel « recalcitrabant; » Aquila, « confligebant filii in utero ejus. » Symmachus, « in similitudine navis in superficie ferebantur. » (*GREG., Dial. 1, 8.*) Quæ san-

cti orando efficiunt, etc., usque ad is enim, in quo Deus multiplicare semen Abrahamæ prædestinaverat, oratione obtinuit ut filios haberet.

« Qui exaudivit eam. » (*CHRYSOST.*) Ne putes e vestigio et protinus assecutum esse quod optabat: nam viginti annis mansit orans et deprecans Deum. Nam sicut docuit nos quot annos habuit quando duxit Rebeccam (nempe quadraginta), ita assignavit nobis quot annorum fuerit Isaac, quando nati sunt ei filii. « Sexagenarius, inquit, erat quando nati sunt parvuli. »

« Perrexitque, » etc., (*AUG., Quæst. in Gen., tom. III.*) Quæritur quo ierit, cum nondum essent prophætæ vel sacerdotes tabernaculi aut templi Domini? Forsitan ad locum ubi aram constituit Abraham. Sed quomodo ibi responsa darentur, tacet Scriptura; an per aliquem sacerdotem? quem mirum est, si erat, non fuisse nominatum, et nullam sacerdotum factam mentionem esse. Forsitan ibi, cum orando allegassent desideria sua, dormiebant, ut per somnum monerentur: vel adhuc vivebat Melchisedech, cujus tanta fuit excellentia, ut dubitaretur utrum homo an angelus fuerit. Vel forte etiam illo tempore erant homines Dei, in quibus Deus posset interrogari. Quidquid horum, vel forte aliud fuerit, Rebecca tamen secundum Scripturam Dominum interrogavit, et responsum ejus meruit.

VERS. 23. — « Qui respondens ait: Duxæ gentes, » etc. (*AUG.*) Historica proprietate responsum invenitur completum, cum propter Israel, id est, Jacob, minor filius superavit Idumæos, id est gentem quam propagavit Esau, eosque per David tributarios fecit; quod diu fuerunt usque ad regem Joram (*IV Reg. viii*). Tunc enim Idumæi rebellaverunt, et jugum de cervice excusserunt, sicut prophetizavit Isaac, quando minorem pro majore benedixit, et hoc idem dixit majori, cum ipsum postea benedixit.

VERS. 24-26. — « Jam tempus, » etc. (*ἤμα.*) Ubi nos « pilosum » posuimus, in Hebræo habetur *seyr* (*שׁוּר*); unde Esau, sicut alibi legimus, *seyr*, id est pilosus dictus est.

« Protinus alter, » etc. (*ISTO.*) Hoc figuratiter factum etiam Judæis non credentibus notum est: qualiter populus Ecclesiæ populum Synagogæ superavit, et plebs Judæorum, tempore major, servivit minori populo Christianorum.

(*BED. in hoc cap., tom. II.*) In singulis quoque hoc dici potest. « Duxæ gentes et duo populi » intra nos, sunt, scilicet vitiorum et virtutum; iste minor, ille major: plures enim sunt mali quam boni, et vitia plura virtutibus. Sed tamen populus populum superat, « et major serviet minori, » caro scilicet spiritui, et vitia virtutibus. Præcedit Esau, rufus, et totus ut pellis hispidus: deinde exit Jacob tenens plantam fratris; prior enim populus, prophetarum et Christi sanguine pollutus, peccati et nequitie squalore circumdatus: cujus minor plantam tenuit, quia majorem populum minor superavit.

VERS. 27, 28. — « Factus est Esau, » etc. (*GREG.*)

Eorum vitam significat, qui exterioribus voluptatibus fusi carnem sequuntur. Agricola quoque dicitur, quia amatores sæculi tanto colunt exteriora quanto interiora sua inculta relinquunt.

« Simplex. » (GREG.) Quia curis exterioribus spargi refugiant simplices, cogitatione et conscientie habitatione consistunt. Habitat enim in tabernaculis, qui se intra mentis secreta constringit, ne dum ad multa foris inhiat, a seipso cogitatione alienatus recedat.

VERS. 29, 30. — « Coxit autem Jacob, » etc. (HIERON.) *Rubeum* vel *fulvum*: Hebraice *Edom* dicitur: ab eo autem quod rubeo cibo Esau primogenita vendidit, fulvi, id est *Edom* nomen accepit.

VERS. 31, 32. — « Cui dixit Jacob, » etc. (ISID.) Quod Esau primogenita propter escam fratri minori vendidit, et postea paterna benedictione sibi promissa privatus est, Judaicum populum significat: qui in Exodo primogenitus Dei filius appellatur, et propter sæculi lucra non solum primatus sui honorem amisit, sed et coelestis regni præmium præparatum adipisci non meruit. Unde per exprobrationem dicitur Matth. XII: « Auleretur a vobis regnum Dei et dabitur gentibus, » etc. Primogenituram autem vestis erit sacerdotalis, qua induti majores natu cum benedictione patris victimas Deo, velut pontifices, offerebant: hoc dono, terreni amoris desiderio, caruerunt Judæi, cum gloria futuri regni.

VERS. 33, 34. — « Juravit Esau, » etc. (GREG., lib. XXX, *Moral.*, c. 13.) Sciendum autem quod nos quinque modis gula vitium tentat, etc., usque ad et non quæ edendi libido suggerit.

CAPUT XXVI,

VERS. 1-7. — « Orta autem fame super terram, » etc. (AUG., *Quest. in Gen.*, tom. III.) Queritur quando hoc factum fuerit, quod Isaac abiit in Gerara, etc., usque ad ut intelligamus temporalia nec dari posse, nec prosperari debere, nisi ab uno Deo.

VERS. 8-11. — « Cumque pertransissent, » etc. (ISID.) A tempore Christi usque ad Constantini tempora non in conventu populorum, sed tanquam per latebras prædicabatur fides, in secreto congregabantur Christiani: tandem videntes Christiani principes sæculi per miracula Christi majestatem comperatam humanæ infirmitati, ut possint sociari, et esse « duo in carne una, » jam in manifesto Christi et Ecclesie sacramentum prædicari permiserunt, et diu fuisse absconditum doluerunt.

« Vidit eum jocantem, » etc. (AUG.) Quid sibi velit, in sacramento Christi et Ecclesie, etc., usque ad « ut habitaret in nobis. »

VERS. 12, 13. — « Seminavit autem Isaac in terra illa, » etc. (HIERON.) Licet in aliena terra seminaverit Isaac, non puto quod tanta ei hordei fertilitas fuerit. Unde melius arbitror quod habetur in Hebræo, et quod Aquila transtulit: « Invenit in illo anno centuplum æstimatum. » Taceas autem Scriptura genus frugum quod multiplicaverit, videtur

A cunctarum in illo ostendisse virtutum multiplicationem.

VERS. 14-16. — « Ob hæc invidentes, » etc. (ISID.) Isaac, Christus, qui primum vult fodere puteos, etc., usque ad « ibimus. »

« Puteos et obstruxerunt, » etc. (GREG.) *Moraliter*. Sæpe cum verbis divinis intendimus, dæmonum insidias gravius toleramus; quæ menti nostræ terrenarum cogitationum pulverem aspergunt, ut intentionis oculos a luce intimæ visionis obscurent. Nos enim puteos fodimus, cum Scripturæ alta penetramus, quos occulte Allophyli replent: quia terrenas cogitationes ingerunt et divinæ scientiæ aquam tollunt, unde psal. CXVIII: « Declinate a me, maligni, et scrutabor mandata Domini. »

VERS. 17. — « Et ille discedens, » etc. (HIERON.) Et abiit inde Isaac, et venit in Geraram vallium, et habitavit ibi. Pro valle, torrentem habent in Hebræo. Nunquam enim Isaac, postquam magnus factus est, habitare potuit in valle, sed in torrente. De quo scriptum est psal. CIX: « De torrente in via bibet. » De quo Elias in tempore famis bibit; sed quia non erat perfectus ut Christus, torrens ei aruit. Christus vero etiam in torrente trahitus est, dedicans regenerationem nostram et baptismi sacramentum.

VERS. 18, 19. — « Fodit alio puteos, » etc. (ISID. ex GREG.) Isaac apud alienigenam gentem puteos fodit: in quo monemur ut in hac peregrinatione cogitationum profunda penetremus, et quousque veræ intelligentiæ aqua redeat, inquisitionis manus ad exhaustientia cordis terrena non torpescat. Allophyli insidiantes put os replent, quia immundi spiritus, cum nos studiose fodere conspiciunt, molestias tentationum cogitationibus ingerunt.

VERS. 20, 21. — « Adversus pastores, » etc. (HIERON.) Aquila et Symonibus, « adversum et contrarium, » transtulerunt, sed in Hebræo habetur « Satana; » unde patet Satanam contrarium interpretari.

VERS. 22-25. — « Latitudo. » In Hebræo *Rehobot* (רחבות), *latitudines*. Unde probatur illud quod supra cap. X dictum est: « Ipse ædificavit Niniven » et *rabooth*, id est, plateas ejus.

« Nunc dilatavit, » etc. Dilatus est Isaac, et replevit omnem terram scientia Trinitatis: et in toto orbe latitudinem Ecclesie collavit, prius tamen in Judæa notus, et in Israel nominatus: postea « in omnem terram exivit sonus eorum (Psal. XVIII), » id est apostolorum, qui per universum orbem foderunt puteos, et aqua omnibus ostenderunt baptizantes omnes gentes in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti (Matth. XVIII). Puteos Abraham, quos aperuit, sic vocavit sicut patet ejus: Moses enim et prophetae apud nos suis nominibus appellantur, nec horum mutantur vocabula puteorum.

VERS. 26-31. — « Ad quem locum, » etc. (HIERON.) Abimelech non semper pacem habet cum Isaac, etc., usque ad et alia plura sunt in quibus nobiscum philosophi dissident, vel concordant.

Pro « Ochozath, » *pronubo*, in Hebræo habetur « collegium amicorum ejus, » ut tam hominem significet quam amicorum turbam, quæ cum rege venerat : in quibus fuit Phicol, princeps exercitus illius.

« Abimelech, et Ochozath, » etc. (ISID. in *Gen.*, tom. V.) Duo cum Abimelech venerunt : Ochozath, gener ejus, etc., usque ad sapientibus et insipientibus debitor est.

VERS. 32-35. — « Ecce autem venerunt. » (HIER.) Nescio quomodo in LXX « et venerunt pueri Isaac nuntiantes ei de puteo quem foderunt, et dixerunt ei : Non invenimus aquam. Et vocavit nomen ejus Juramentum. » Quæ enim etymologia est propterea vocari Juramentum, etc., usque ad non congruit ut Isaac aquam non inveniret.

CAPUT XXVII.

VERS. 1, 2. — « Senuit autem Isaac, » etc. (HIP. mart., ex Hieron., *epist. ad Damasum*, tom. I.) *Mystice*. Isaac portat imaginem Dei Patris, Rebecca Spiritus sancti, Esau populi prioris et zabuli, Jacob Ecclesiæ et Christi. Senectus Isaac, consummationem mundi; oculi caligantes periisse fidem de mundo, et religionis lumen neglectum esse, significant. Quia filius major vocatur, acceptio est legis Judæorum. Quia escas ejus et capturam dilexit pater : homines sunt ab errore salvati, quos per doctrinam justus quisque venatur. Sermo Dei, repositionis benedictio, et spes regni futuri, in quo cum Christo sunt regnaturi, et verum sabbatum celebraturi. Rebecca plena Spiritu sancto, sciens quod audisset antequam pareret, quia « major serviet minori : » hæc formam gerit Spiritus sancti, quæ quod futurum esse noverat in Christo, ante meditabatur in Jacob, loquitur ad filium minorem. « Vade ad gregem et affer mihi duos hædos optimos; » præfigurans carneum Salvatoris adventum, in quo eos liberaret qui peccatis tenebantur obnoxii. Hædi enim ubique peccatores significant. Duo afferri jubentur, ut duorum populorum assumptio significetur. Teneri scilicet et humani, docibiles scilicet et innocentis animæ. Stola Esau est fides, id est Scripturæ Hebræorum quæ illis primo datæ sunt quibus populus gentilium postea indutus; pelles circumdatæ brachiis ejus, peccata utriusque populi, quæ Christus in extensione manuum cruci secum affixit ipse enim in corpore suo, non sua, sed aliena peccata portabat.

VERS. 2. — « Vocavitque Esau. » (ISID. in *Gen.*, tom. V.) Esau venator, et agricola Jacob vero simplex habitabat in tabernaculis. Esau populum Hebraicum, Jacob gentilem populum significat. Isaac vero Deum, qui utrumque populum, illum per legem, istum per fidem, sibi filios fecit. Esau agricola erat, quia Judæus pro terrenis Deo serviebat, cui non est dictum, ut esset pauper spiritu, mitis, pacificus, misericors, persecutionem patiens, ut copiosam mercedem haberet in cælis; sed : « Si

custodieritis mandata mea, dabo vobis pluvias temporibus suis, » etc., quæ pertinent ad carnis delicias. Fuit etiam venator, quia per effusionem sanguinis arietum et vitulorum, et hircorum, Deum placabat. « Jacob simplex habitabat in tabernaculis, » quia electi de gentibus fide et voluntate Deo placere studuerunt. Per tabernacula, diversas per orbem Ecclesias vel diversos ordines intelligimus

VERS. 3-5. — « Sume arma, » etc. Isaac diligebat Esau, quia de venatione ejus vescebatur. Rebecca diligebat Jacob, Isaac Deum; Rebecca autem præscientiam Dei figurat, quia diligebat Deus populum Judæorum, eo quod assidue eorum oblationibus placabatur. Sed præsciens populum gentium multo meliorem futurum, per præscientiæ suæ gratiam B amplius diligebat. Esau in venatione morante, ut de agrestibus animalibus cibos patri exhiberet et benediceretur, mater Jacob ad benedictionem percipiendam patri applicuit : quia adhuc Judæi in legalibus morantur, et ad fidem Christi tarde occurrunt, mater gratia gentiles fidem avide suscipientes ad percipiendam benedictionem Judæis debitam obtulit. Qualiter autem benedictionis donum promeruerint, testantur opera Jacob, quæ pro benedictione suscipienda gessit.

VERS. 6-13. « Dixit filio suo Jacob : Audivi patrem tuum loquentem, » etc. *Allegorice*. Per duos hædos confessionem peccatorum gentilis populi et pœnitentiam possumus accipere. Hædi optimi, quia confessio peccatorum et pœnitentia valde est Deo acceptabilis. C Unde Luc. xv : « Gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, » etc. *Historice*. Per unum peccatorem populum gentium, per nonaginta novem justos, Judæos intelligit qui sibi videbantur justi in observantia legis. Unde Luc. xvi : « Ut quid justificatis vos coram hominibus, » etc.; qui imperfecto numero ponuntur, quia nullum ad perfectum adduxit lex.

VERS. 14. — « Paravit illa cibos, » etc. (ISID.) *Mystice*. Per delectabiles escas quæ de hædis preparantur Isaac, intelligimus pœnitentiæ opera, etc., usque ad peccata præterita ante oculos mentis sæpe producit.

VERS. 15-19. — « Et vestibus Esau, » etc. (HIER.) In hoc loco tradunt Hebræi primogenitos functos officio sacerdotum, et habuisse vestimentum sacerdotale, quo induti victimas offerebant, antequam Aaron in sacerdotium eligeretur.

VERS. 20-24. — « Quomodo, inquit, tam cito invenire potuisti, fili mi? » (HIPOLYT.) Querit Isaac a Jacob cur tam cito venerit, admiratus scilicet velocem credentium fidem. Cibi delectabiles offeruntur, quia hostia Deo placens, salus peccatorum. Quia post esum sequitur benedictio, et ejus odore perfruitur, virtutem resurrectionis et regni aperte pronuntiat. « Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni. » Hæc est benedictio. Odore nominis Christi, sicut ager, mundus impletur. Benedictio est de rore cæli, id est pluvia divini verbi; et de pinguedine terræ,

id est congregatione populorum; multitudine frumenti et vini, hæc est multitudo, quam colligit de sacramento corporis et sanguinis sui. Illi serviunt populi, id est gentiles conversi. Ipsum adorant tribus populi, per circumcisionem conversi credentes. Ipse est Dominus fratrum suorum, id est Judæorum. Ipsum adorant filii matris ejus, quia secundum carnem natus est ex ea: ipsum qui maledixerit, maledicetur; et qui benedixerit, benedicetur. Christus ex ore populi Patrem ignorantis benedicetur, id est, veraciter dicitur, sed a Judæis alius benedici putatur, qui ab errantibus exspectatur.

VERS. 25, 26. — « Quos cum oblatos comedisset, » etc. *Mystice.* Postquam Isaac cibum sumpsit, Jacob obtulit ei vinum: sic per cibum activæ vitæ opera designantur; per vinum, quod mentes alienat, contemplativa accipitur, quæ ab amore sæculi mentes electorum alienat. Post cibum et potum. Jacob benedicetur, quia illi benedictionem cœlestem a Deo percipiunt qui eum usque in finem bonis operibus placere student.

VERS. 27. — « Benedicens, ait, » etc. (GREG., *hom. 6 in Ezech.*) Alter ad venandum mittitur, etc., usque ad quæ major foras exiens reliquit intus.

(GREG., *ibid.*) Isaac, caligantibus oculis, Jacob filium nesciens benedixit; quæ ventura erant prævidit, et qui præsens assisteret, nescivit. Constat enim quia Judæi, qui plene legem didicerunt, adventum Christi cognoverunt. Unde Matth. 11, Herodes a principibus sacerdotum inquit ubi Christus nasceretur; cui protinus responderunt, « In Bethlehem. » Prius ergo noverant quem passionis tempore cum despicerent, ignorabant; quorum notitia prior, et ignorantia posterior, Isaac caligante signatur; qui dum Jacob benediceret, quid in futuro ei eveniret prævidebat, sed quod præsens assisteret nesciebat. Sic Judæorum populus prophetiæ mysteria accepit, sed cæcos oculos in contemplatione tenuit, quia præsentem non vidit, de quo multa in futuro prævidit. Ante se enim positum cernere non valuit, cujus adventum potentiam longe ante nuntiavit.

(GREG., *hom. 10 in Ezech.*, tom. II.) Isaac filium nescit, quem benedixit, etc., usque ad et quia per quosdam in contemplationem surgit, per quosdam in activæ vitæ opera pinguescit. Sequitur:

VERS. 28, 29. — « Det tibi Deus de rore cœli, » etc. Ros desuper et subtiliter cadit, et fœtides de rore cœli accipimus, quoties per infusionem contemplationis intimæ de supernis aliquid tenuiter videmus. Cum vero bona opera per corpus agimus, de terræ pinguedine ditamur.

« Abundantiam frumenti, » etc. (ISID.) Hæc est multitudo quam colligit de sacramento corporis et sanguinis sui.

VERS. 30-32. — « Venit Esau, » etc. Sero Esau ad patrem revertitur, quia prior populus in fine convertetur. Unde psal. LVIII: « Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes, et circum-

ambulant civitatem. » Et alibi: « Aperuerunt ora sua, sicut comedens in abscondito. »

VERS. 33-35. « Expavit Isaac. » Benedictionem repromissam repetente majore filio, expavit Isaac, et alium pro alio se benedixisse cognovit; nec indignatur cognito sacramento, sed confirmabat benedictionem dicens: « Et benedixi eum, et benedictus est. » Hæc est prima benedictio Isac minori populo Christianorum data. Sed nec major filius omnino despectus, quia, cum intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus erit. Cujus secundæ benedictionis prophetia est. « In pinguedine terræ, et in rore cœli desuper erit benedictio tua. « In pinguedine terræ, » id est, in fecunditate rerum, et potentia regni, quæ in illo populo fuit; « et in rore cœli, » eloquiis Dei. Ipsi enim eloquia Dei credita sunt, et legis testamenta. « Vives in gladio: » quia sanguini populus illi deditus, necem in Christo et prophetis exercuit, « Et servies fratri tuo minori, » id est, populo Christiano. « Tempusque veniet, cum excutias et solvas jugum ejus de cervicibus tuis; » cum scilicet per cognitionem fidei et gratiam Christi conversus, deposueris onus legis; quando jam tunc non servies minori, sed per fidem frater vocaberis.

« Expavit Isaac, » etc. Ut quædam mentis alienatio sequeretur, quæ exstasis dicitur, quæ in magnarum rerum revelationibus fieri solet. Unde intelligendum est spiritualiter admonitum esse Isaac, ut confirmaret benedictionem in Jacob, cui potius irascendum fuit, quia patrem fefellit. In Adam quoque exstasis processit, antequam diceret: « Erunt duo in carne una (Gen. 11), » quod est « magnum sacramentum in Christo et in Ecclesia. »

« Benedixique ei, » etc. (ALC.) Si justus viri voluntas bona est, quid est quod Isaac non Esau quem voluit, sed Jacob quem noluit, benedixit? Justus hominis, quantum ad conscientiam, voluntas bona est: Deus vero solus de futuris judicat. Isaac humano more filium majorem benedicendum putavit: sed Deus, qui occultorum est cognitor, minorem dignum benedictione ostendit, ut non hominis ostenderet esse benedictionem, sed Dei: ideo in Numeris ad Mosen et Aaron sacerdotes dicitur: « Ponite nomen meum super filios Israel. Ego Dominus benedicam eos (Num. vi). » Sacerdotis est benedicere, Dei effectum tribuere. Ut autem intellexit Isaac per spiritum prophetiæ benedictionem minori destinatum, ait, « Benedixi, et erit benedictus. »

VERS. 36-39. — « Juste vocatum est nomen ejus Jacob: Supplantavit enim me, » etc. (HIER.) Jacob *supplantator* interpretatur. Ab eo igitur quod fratrem ante deceperit, alludit ad nomen, qui ideo ante Jacob vocatus est, quod in ortu plantam fratris apprehendit.

VERS. 40. — « Et fratri tuo servies, » etc. Quia Idumæi tributarii fuerunt Israel, qui Jacob vocatur. « Tempusque veniet, cum excutias et solvas jugum ejus, » etc. Hoc impletum est quando rebellaverunt

Idumæi ne essent sub Juda. « Tempusque veniet, » etc. **A** lib. v *Moral.*, c. 11, tom. I.) In itinere dormire, etc., Quasi : Judaicus populus a servitute peccati in fine liberabitur, ut cum « plenitudo gentium intraverit, omnis Israel salvus fiet (*Rom.* xi). »

VERS. 41. — « Dixitque in corde suo. » Cum Scriptura dicat, Esau in corde suo de morte fratris tractasse, quomodo vel a quo sunt hæc nuntiata Rebecæ? Sed datur intelligi quod ei divinitus omnia revelabantur. Propter insanabile odium Judæorum, per spiritum consilii præceptum est apostolis ut, relicta Judæa, transirent ad gentes.

« Venient dies luctus, » etc. Nolebat enim hoc facere vivente patre, ne incurreret odium ejus, et malediceretur ab eo.

(**DIO.**) Quod autem scriptum est, « dixit Esau in corde suo, » significat Esau mortem fratris non subita ira, sed perfecto mentis consensu exoptasse.

VERS. 42. — « Nuntiata sunt hæc Rebecæ, » etc. Hic consequenter ponitur matris obviatio, cum dicitur, « Nuntiata sunt hæc. » Ex quo patet quod Esau prædictam machinationem non sic celavit in corde suo, quin appareret exterius in signis et verbis.

« Quæ mittens et vocans Jacob, » etc. Ut induceret cum ad dandum locum iræ et recedendum ad tempus. Sequitur :

« Cur utroque orbabor filio? » etc. Ac si diceret : Si invadat te, poterit esse quod ambo eritis interfecti; vel si unus remaneat, oportebit quod sit fugitivus a me.

« Dixit quoque Rebecca, » etc. Quia Jacob non poterat convenienter recedere sine scitu patris, ideo Rebecca convertit se ad inducendum Isaac ut mitteret Jacob filium suum ad Laban, ut ibi acciperet uxorem dicens.

« Tædet me, » etc. Id est propter uxores Esau : non autem dixit ipsi Isaac aliam causam, scilicet de machinatione Esau in mortem Jacob, ne in senectute sua nimis affligeretur.

« Si acciperit Jacob uxorem, » etc. Ac si diceret : Si diligis vitam meam, mitte eum ad domum fratris mei, ut ibi accipiat uxorem.

CAPUT XXVIII.

VERS. 1-9. — « Vocavit itaque Isaac, » etc. (**AUG.**, *Q. in Gen.*) Quod habent Latini codices : « Vade in Mesopotamiam in domum Bathuel, » etc., Græci habent : « Fuge in Mesopotamiam, » etc., ut intelligatur etiam Isaac intellexisse quod Esau de morte fratris cogitavit.

« Profectus vero. » (**ISID.**) Jacob fugiens dolos fratris, relicta domo patria, et parentibus, vadit in regionem longinquam, ut accipiat uxorem. Similiter Christus, relictis parentibus secundum carnem, id est Judæis, et patria, id est Hierosolyma, et omnibus Judææ regionibus, abiit in gentes, ut acciperet sibi Ecclesiam, secundum illud Osæe II : « Vocabo non plebem meam, » etc.

VERS. 10. — « Igitur egressus Jacob, » etc. (**GRÆC.**,

lib. v *Moral.*, c. 11, tom. I.) In itinere dormire, etc., usque ad « quoniam suavis est Dominus. »

VERS. 11. — « Tulit de lapidibus, » etc. (**ISID.**) Dormitio Jacob in itinere, mors Christi in cruce. Lapis capiti suppositus, Christus est secundum humanitatem, quem Jacob unxit, ut Christus signaretur, *χριστός* enim Grece, *unctus* Latine. Caput autem Christus Deus. Lapis ergo capiti Jacob suppositus, signat humanitatem Christi conjunctam Deo assumpti. « Caput enim viri Christus, caput Christi Deus (*I Cor.* xi.)

VERS. 12. — « Viditque in somnis, » etc. (**GRÆC.**, *Regist.* l. 1, ep. 24.) Jacob prædicatores signat qui non solum caput Ecclesiæ, id est Christum contemplando appetunt, sed ad membra illius miserando descendunt : quod angeli ascendentes descendentesque demonstrant. Hinc Moses crebro tabernaculum intrat, et exit; et qui intus ad contemplationem rapitur, foris infirmantium negotiis urgetur; intus arcana considerat, foris onera carnalium portat. Qui de dubiis semper ad tabernaculum recurrit, coram testamenti arca Dominum consulit, exemplum rectoribus præbens, ut cum foris ambigunt quid disponant, ad mentem quasi ad tabernaculum redeant, et velut coram testamenti arca Dominum consulant, de quibus dubitant, apud se intus sacri eloquii paginas requirentes.

Moraliter. In itinere dormire est in via hujus sæculi ab impedimento actionum sæcularium quiescere. Jacob dormiens angelos vidit : quia illi divina conspiciunt, qui ab appetitu temporalium rerum oculos claudunt : quos bene clausos diabolus aperuit dicens : « In quacunque die comederitis, aperientur oculi vestri (*Gen.* iii). »

« Vidit in somnis, » etc. (**ISID.**) Angeli per scalam ascendentes et descendentes, evangelistæ sunt et prædicatores Christi, ascendentes ad intelligendam Divinitatem; omnem creaturam excedentes, ut inveniant in principio Verbum apud Deum, per quem omnia facta sunt. Descendentes ut inveniant eum, « factum ex muliere, factum sub lege, » etc. In illa etiam scala a terra usque ad cælum, a carne usque ad spiritum : quia in illa carnales proficiendo, quasi ascendendo spirituales fiunt. Ad quos lacte nutriendos spirituales descendunt, quia non possunt eis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Ipse est sursum in capite, ipse deorsum in corpore suo, id est Ecclesia; ipse scala, qui ait Joan. xiv : « Ego sum via, » etc. Ad ipsum ascenditur, ut in excelsis intelligatur : et descenditur, ut in membris parvulis nutriatur; per illum se erigunt, ut sublimem expectent : et humiliant, ut eum sublimiter et temperanter annuntient.

VERS. 13-15. — « Ego sum Dominus Deus Abraham, » etc. Mystice designat mandatum divinitatis ad humanitatem Christi directum, cui terra, id est, Ecclesia, promittitur; et semini illius, id est Christiano populo. Unde psalm. II : « Postula a me,

et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. »

VERS. 16, 17. — « Cumque evigilasset, » etc. Quisquis post torporem inertie evigilaverit, et per exercitium boni operis vere exsurrexerit, in Ecclesia supereminentem gratiam Dei et introitum regni cælestis intelliget.

VERS. 18. — « Surgens ergo, » etc. (Aug., *Q. in Gen.*, tom. III.) Quod « erexit » Jacob, « lapidem quem capiti supposuerat » in titulum, et superfudit oleum, nihil fecit idololatriæ simile : quia non vel tunc vel postea frequentavit lapidem adorando aut ei sacrificando; sed signum fuit et prophetia pertinens ad unctionem, unde Christus dicitur.

VERS. 19-21. — « Appellavitque nomen urbis « Bethel, » etc. (Hier., *de locis Hebraicis.*) Ab eo quod dictum est, « quam terribilis est locus iste, » etc., loco nomen imponit Bethel, id est *domum Dei*, qui ante Luza vocabatur, id est, *nux vel amygdalum*. Unde ridicule quidam verbum Hebraicum *ulam*, nomen urbis esse putant : cum *ulam* interpretetur *prius*. Ordo ergo iste est lectionis : Vocavit nomen illius loci Bethel, et prius Luza vocabulum civitatis. Antiquæ vero scripturæ verbo *ulam* vel *olam* מלך plenæ sunt, quod nihil significat nisi *prius* vel *ante vestibulum*, vel *superliminare*, vel *postes*, etc.

VERS. 22. — « Et lapis iste, vocabitur domus « Dei, » etc. Prophetia est domus Dei ibi futuræ, ibi et ipse rediens Deo sacrificavit.

CAPUT XXIX.

VERS. 1-10. — « Profectus ergo Jacob, » etc. « Vidit « puteum in agro, » etc. Aqua putei scientia Veteris Testamenti : quam lapis claudebat, quia littera legis spiritualem sensum in eo celabat; sed veniente Christo lapis remotus est, cum per prædicationem Novi Testamenti umbra legis exclusa et veritas Evangelii patefacta est.

Allegorice. Per puteum baptismus, per agrum mundus exprimitur : per tres greges juxta puteum accubantes, signantur illi qui ad fidem Trinitatis capiendam perveniunt, in humilitate expetentes baptismi gratiam.

« Lapidem. » Duritia infidelitatis, qua abjecta, percipitur baptismus vitæ. Pastores autem sunt prælati Ecclesiæ, qui, amoto lapide, per Jacob adquare greges cupiunt : quia Christo auferente infidelitatem ab eorum cordibus quos prædestinavit ad sacramentum baptismi, abluuntur unda purificationis.

VERS. 11-16. — « Osculatus est eam. » (Aug.) Consuetudinis fuit maxime in illa simplicitate antiquorum, ut propinqui propinquos oscularentur, et hodie fit in multis locis. Sed quæri potest quomodo illa ab ignoto osculum acceperit, si postea indicavit Jacob propinquitatem? Ergo intelligendum est : aut illum, qui propinquitatem noverat, fidenter in osculum irruisse, aut postea Scripturam narraisse per recapitulationem, cum primum Jacob indicaverit quis esset.

VERS. 16-19. — « Nomen majoris Lia, » etc. Vi-

ctorinus martyr Rachel et Liam in similitudinem Ecclesiæ et Synagogæ interpretatus est. Liam majorem natu Synagogam significare existimat, quia prior populum Dei genuit : quæ oculis lippa dicitur, quia lex per Moysen data cooperata est et signata. Rachel minor et pulchra, prius sterilis, post secunda, Ecclesiam signat, quæ tempore posterior, sed sancta corpore et spiritu. Oculi ejus decori, quia Evangelium videre meruerunt. Sed diu sterilis dum Synagoga populum generavit. Pro Rachel Jacob servivit, et supponitur ei Lia : quia Christus ut Ecclesiam sibi assumeret, prius sibi Synagogam conjunxit.

VERS. 20-35. — « Servivit ergo Jacob pro Rachel « septem annis. » Servitus Jacob septem annorum pro duabus uxoribus, præsentis vitæ tempus signat, quod septem diebus volvitur; in quo Dominus formam servi accepit, obediens Patri usque ad mortem. Jacob servivit, quia « filius hominis non venit ministrari, sed ministrare (Matth. xx, » : Ille oves pavit, et Christus dixit (Joan. x) : « Ego sum pastor bonus. » Ille pro mercede varium pecus sibi abstulit : Christus diversarum gentium varietatem sibi congregavit. Ille tres virgas amputatis corticibus in alveis aquarum posuit, ut earum contemplatione multiplicarentur oves : et Dominus noster in aqua baptismatis trium personarum nomina Patris, et Filii, et Spiritus sancti, populo fidei proposuit, ut qui hoc pleno corde prospexerit, efficiatur ovis Dei.

« Et videbantur illi pauci dies, » etc. Quomodo hoc dictum sit quærendum est, cum et breve tempus longum videatur amantibus? Dictum est ergo propter laborem servitutis, quem facilem faciebat amor.

(Aug., lib. xxii contra Faustum.) Pro ingenti crimine obijciuntur Jacob quatuor uxores. Sed quoniam tunc mos erat, crimen non erat; nunc autem crimen est, quia mos non est, etc., usque ad nisi concupiscentiæ carnalis flagrantia.

(Isid., in *Gen.*, tom. V.) Duæ sunt ergo uxores Jacob liberæ, ambæ enim stitæ remissionis peccatorum, etc., usque ad et vidit in principio Verbum apud Deum, et vult parere, et non potest, quia « generationem ejus quis enarrabit? » (Act. viii.)

(Isid.) Duæ liberæ uxores Jacob, quia duæ vitæ nobis in corpore Jesu Christi prædicantur, etc., usque ad Sed hoc non potest in terra morientium, quod his verbis significatur.

VERS. 26. — « Non est in loco nostro consuetudinis, » etc. (Id., *ibid.*) Major appellatur quæ tempore prior est, etc., usque ad ad unum ergo tendendum, sed propter hoc multa ferenda.

(Id., *ibid.*) Proinde vita quæ studio contemplationis competit, etc., usque ad unde infra xxx : « Zelabat Rachel sororem suam. »

(Id., *ibid.*) Proinde quia purus intellectus de illa divina substantia, etc., usque ad non quia numen.

CAPUT XXX.

VERS. 14-31. — « Egressus autem Ruben, » etc. (Aug., lib. xxii contra Faustum.) Quare rem gestam

Scriptura non tacuit, etc., usque ad et quidquid de hac pie et sapienter dicitur, sine phantasmate carnalis cogitationis salubriter vel ex parte capiatur.

« Egressus autem Ruben, etc. » (Aug.) *Historice*. De hoc autem genere opinari quosdam scio quod acceptum in escam sterilibus feminis fecunditatem pariat, et ideo instituisse Rachel ut hoc acciperet, quod ego non arbitror, nec sic tunc concepisset. Nunc vero cum post duos Lix alios ab illa nocte partus, Damianus eam prole donaverit, nihil est quod de mandragora tale aliquid suspicemur, quale in nulla femina experti sumus. Cum enim mala hæc ipse vidissem, et propter hunc sacræ lectionis locum mihi obligasse gratularer (rara enim res est), naturam eorum quantum potui perscrutatus sum, non aliqua a communi sensu remotiore scientia, quæ docet virtutes radicum et potestates herbarum, sed quantum renuntiat visus, olfactus et gustus, rem comperi pulchram, suave olentem, sapore autem insipido. Cur ergo eam mulier tantopere cupierit nescio, nisi forte propter pomi raritatem et odoris jucunditatem.

VERS. 32-43. — « Gyra omnes greges tuos, » etc. (Hier., in *Quest. Hebr.*) Multum apud Septuaginta confusus est sensus, etc., usque ad vicinus est finis.

(Alc.) Cur Jacob fraudis in hoc loco non arguitur, hoc sine dubio ut propheta fecit, nec credendum est eum fecisse sipe spirituali revelatione.

CAPUT XXXI.

VERS. 1-11. — « Postquam autem audivit, » etc. . . . « Mutavit mercedem, » etc. (Hieron. in *Quest. Hebr.*) Pro eo quod posuimus, « mutavit mercedem meam decem vicibus, » Septuaginta posuerunt « decem annis : » cum verbum Hebraicum *monim* מונים numerum magis quam annos sonat; et ex sequentibus is sensus probatur, quod per singulos fetus super Laban conditionem mutaverit. Si videbat varium nasci pecus, dicebat : Volo ut in futuro nascantur mihi varia. tunc Jacob virgas in canalibus non ponebat, ut fetus unicolor nasceretur : quo facto Laban ea pecora suæ parti fieri debere dicebat; sic usque ad decem vices mutata est conditio : et quodcumque proposuerat Laban ut sibi nasceretur, in contrarium colorem vertebatur. Nunc autem in sex annis decem pariendi vices incredibiles viderentur; sed lege Virgilium, in quo dicitur : « Bis gravidæ pecudes. » Natura autem Italicarum ovium et Mesopotamiæ eadem esse dicitur.

VERS. 12. — « Vidi enim omnia, » etc. Ex hoc discimus quod Jacob nullo malo dolo fecit, sed divina dispositione, vel quia omnia in figura gerebantur. Unde angelica visione meruit confortari.

VERS. 13-31. — « Nunc ergo surge. » (Græc., *Mosal.* xxx, 16.) Post longam servitutem præcepit Dominus Jacob ut reverteretur in patriam : tunc, ignorante socio, cum uxoribus et comita u prope-

Laban cum furore idola requirens, nec reperit. Laban autem in hoc loco diaboli typum gerit. Interpretatur enim *dealbatio*. Diabolus vero, cum tenebrosus sit, « transfigurat se in angelum lucis. » Huic servivit Jacob, id est, Judaicus populus ex parte reproborum, de quo natus est Christus secundum carnem.

VERS. 32-39. — . . . « Ignorabat quod Rachel « furata esset idola. » (Hieron.) Ubi nos « idola » legimus, in Hebræo *theraphim* תרפים scriptum est; quod Aquila « figuras, » vel « imagines » interpretatur. Hoc autem ideo dico ut sciamus quid in Iudicum libro *theraphim* sonet.

« Contra montem Galaad, » etc. Non quod eo tempore mons Galaad diceretur, sed per anticipationem illo nomine vocatur, quo postea nuncupatus est.

« Qui, assumptis fratribus suis, persecutus, » etc. (Græc.) *Historice*. Potest per Laban mundus exprimi : qui cum furore Jacob sequitur, quia electos, qui sunt membra Christi, opprimere conatur. Filiam mundi vel diaboli Jacob abstulit, cum sibi Christus Ecclesiam ex gentibus conjunxit, cui per prophetam dicitur psal. xlv : « Obliviscere populum tuum, » etc. In idolis avaritia signatur, quæ est idolorum servitus. Laban veniens apud Jacob idolum non reperit, quia, ostensis mundi divitiis Redemptori nostro, diabolus vestigia concupiscentiæ non reperit. Sed quæ Jacob non habuit, Rachel sedendo operuit, quæ interpretatur *ovis*, et Ecclesiam significat. Sedere autem est humilitatem poenitentiae appetere. Unde psal. cxxvi : « Surgite postquam sederitis. » Rachel idola sedendo operit, quia Ecclesia Christum sequens vitium terrenæ concupiscentiæ per humilitatem poenitentiae cooperuit. Unde psal. xiii : « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. » Nos igitur Rachel significat, qui idola sedendo premimus, si culpas avaritiæ poenitendo damnamus; quæ avaritiæ immunditia non viriliter currentes impedit, sed effeminate gradientes per blandimenta sæculi resolvuntur, quod his verbis significatur : « Juxta consuetudinem seminarum accidit mihi. » Quasi enim muliebria pati se innotuit.

« Ut oscularer filios meos ac filias. » More Scripturæ filios ac filias Jacob suos appellat, quæ filios vel fratres cognatos appellat; unde in sequentibus : « Dixitque Jacob fratribus suis : Afferte lapides. » In Evangelio quoque filii Mariæ, materteræ Domini, fratres ejus vocantur Matthæi xii.

« Timui ne violenter auferres filias tuas, quod autem furti me arguis, » etc. Quasi ideo non tibi manifestavi, ne acerbitate persecutionis sperares animas infirmas, noviter tibi ereptas.

VERS. 40-43. — « Die nocturne æstu urebar, et gelu. Fugiebat somnus ab oculis meis. » Unus effectus est caloris et frigoris.

VERS. 46-52. — « Afferte lapides, » etc. (Hieron.)

de Loc. Hebr.) Acervus lingua Hebræa, etc., usque A ad in qua habitabat sermone mutaverat.

(ISID.) *Mystice.* Inter fideles, tam Judæos quam gentiles, testis est lapis eminens in similitudinem Christi; et acervus lapidum, qui est multitudo credentium.

VERS. 53, 54. — « Juravit Jacob, » etc. Per timorem scilicet quo timebat Deum, quem commendavit supra, dicens, « Et timor, » etc.

VERS. 55. — « Laban vero de nocte, etc. » Quia Laban et Jacob trans fluvium perrexerunt, significare potest duos populos per baptismum ad Ecclesiam venientes. Sed Jacob ultra progrediente, Laban reversus est, quia, filiis lucis in profectu virtutum post baptismum meantibus, reprobi de percepta dignitate post Satanam in apostasiam redeunt.

CAPUT XXXII.

VERS. 2-6. — « Castra Dei sunt hæc. » Ubi castra posita sunt, in Hebræo *mahanaim* מַחֲנַיִם; ut sciamus, si quando interpretatum in alio loco ponitur, quem locum significet. Et pulchre ad fratrem inimicum iturus, angelorum comitantium eum choris excipitur.

VERS. 7-9. — « Timuit Jacob, » etc. (Aug., *Quæst. in Gen.*) Quæri potest quomodo fidem habuit promissis Dei, quod hoc dixit. Sed fieri potuit ut everteret castra ejus Esau, et tunc post illam afflictionem adesset, et quem promisit, impletet. Et admonemur hoc exemplo, ut quamvis credamus in Deum, faciamus tamen quæ facienda sunt in salutis præsidium. Verba quoque Jacob consideranda sunt, dicentis: « Deus patris mei Abraham, » etc., quia in his verbis et humana infirmitas et fides pietatis apparet.

VERS. 10. — « Transivi Jordanem, » etc. Per baptismum conjunctus est paries de gentibus, ei qui ex Judæis: primitivæ tamen Ecclesiæ non deest timor Judæorum, quod significat Esau.

VERS. 11-19. — « Erue me de manu, » etc. Sic orat ut spem timore moderetur, et timorem spe consoletur, significans ut vite nostræ et domesticorum ratione consulamus, et tamen Dei auxilium invocemus.

VERS. 20-27. — « Placabo illum, » etc. Hæc interposita sunt a scriptore. Non est enim prudentis artem suam detegere, et sic eis cum quibus agitur suspectum se facere.

(GRÆC., *hom. 14, in Evang.*, tom. II.) *Mystice.* Jacob cum ad parentes proprios redit, etc., usque ad ut suavitate intima Deum apprehendamus.

« Et ecce vir, » etc. (ISID. *in Gen.*, tom. V.) In hoc principaliter sacramenti Dominici imago figurata est, etc., usque ad ne ultra jam generare possit.

VERS. 28, 29. — « Nequaquam, inquit Jacob, appellabitur nomen tuum, sed, » etc. (HIERON. *in Q. Hebr.*) Josephus in libro primo Antiquitatum, etc., usque ad nos magis Scripturæ, et angeli, vel Dei,

qui Israel ipsum vocavit, auctoritate ducimur, quam cujuslibet eloquentiæ sæcularis.

VERS. 30-32. — « Vocavitque Jacob, » etc. Illud quoque quod sequitur, « et benedixit eum, vocavitque Jacob nomen loci illius Phaniel, dicens, » etc. In Hebræo dicitur « Phaniel, » ut sciamus ipsum esse locum qui in cæteris Scripturæ voluminibus secundum Hebræos, *Phaniel* legitur.

(GRÆC., lib. IV *Moral.*, cap. 6.) Quæritur, cum Veritas dicat: « Nemo videbit faciem meam; » Et: « Deum nemo vidit unquam, » quomodo testatur Jacob: « Vidi Dominum facie ad faciem? » Humanæ enim mentes oculo interiori purgato, etc., usque ad unde I Cor. XIII: « Tunc cognoscam sicut et cognitus sum, »

CAPUT XXXIII.

VERS. 1-9. — « Elevans autem Jacob oculos. . . divisitque filios Liæ et Rachel, » etc. Aquila *dimidiavit*, ut unum cuneum faceret ancillarum cum parvulis suis, et alterum liberarum cum filiis suis; primasque mitteret ancillas, secundas liberas: ipse ante omnes fratrem adoraturus occurreret.

VERS. 10-13. — « Sic enim vidi, » etc. (Aug., *Q. in Gen.* tom. III.) Utrum parentis et perturbati animi verba, etc., usque ad qui Græcum audire et intelligere solent.

VERS. 14. — « Et ego sequar, » etc. (Aug.) Quæritur si mendacium fratri promiserit. Hoc enim, sicut Scriptura narrat, non fecit; sed eo perrexit itinere quod dirigebat ad suos. An forte veraci animo promisit, sed aliud postea cogitando delegit?

« Socoth. » (HIERON.) Ubi nos *tabernacula* habemus, in Hebræo legitur *Socoth* סוּכּוֹת. Est autem usque hodie civitas trans Jordanem hoc vocabulo, in parte Scytopoleos de qua in libro Locorum scripsimus.

VERS. 18-20. « Transivitque in Salem, » etc. (HIERON.) Quæstio oboritur quomodo Salem Sichen civitas appelletur, cum Hierusalem, in qua regnavit Melchisedech, Salem ante dicta sit. Aut igitur unius utraque urbs nominis est, quod de pluribus Judææ locis invenimus, ut idem urbs et loci nomen in alia et alia tribu sit. Aut ista Salem, quæ pro Sichem nunc nominatur, dicemus interpretari *consummatam* atque *perfectam*: et illam quæ postea Hierusalem dicta est, *pacificam*. Utrumque accentu paululum declinato, hoc vocabulum sonat. Tradunt Hebræi quod femur claudicantis Jacob ibi sanatum sit: ideoque civitatem *curati* atque *perfecti* vocabulum consecutam.

CAPUT XXXIV.

VERS. 1. — « Egressa est autem Dina, » etc. (GRÆC. *in Pastor.*, c. 30.) Dina, ut mulieres extraneæ regionis videat, egreditur, cum mens sua studia negligens, actiones alienas curans, extra ordinem proprium evagatur. Quam Sichem, princeps terræ, opprimit, quia inventam in curis exteriori-

bus diabolus corrumpit. Et conglutinata est anima A tate vitæ ambulare, quod est vestimenta mutare. ejus cum ea, quia unitam sibi per iniquitatem respi- Siquidem autem inaures falsæ doctrinæ phaleras, cit. Et quia mens a culpa respiscens afficitur, et sermone nitidas, sed sensu veritatis vacuas. admissum flere conatur: corruptor spem ac secu- ritate[m] vacuum ante oculos vocat, quatenus utili- tatem tristitiæ subtrahat. Unde additur: « Tristem- que blanditus delinivit. » Modo enim, aliorum facta graviora; modo nihil esse quod factum est; modo misericordem Deum loquitur, et tempus ad pœnitentiam pollicetur: ut dum per hæc decepta mens ducitur, pœnitentia differatur, ut tunc bona nulla percipiat, quam nunc mala contristant: et tunc plenius absorbeat suppliciis, quæ nunc gaudet in deliciis.

VERS. 2-32. — « Quam cum vidisset Sichem. . . » et dormivit cum illa, » etc. (Aug. *Quæst. in Gen.*, tom. III.) Et intendit animæ Dinæ filię Jacob et adamavit virginem, et locutus est secundum sensum virginis. Quomodo virgo dicitur, si jam dormivit cum ea? nisi forte virgo nomen ætatis est secundum Hebræum eloquium, an potius per recapitulationem post commemoratur quod ante factum est. Prius enim potuit intendere animæ ipsius, et amare virginem, et loqui secundum sensum virginis, deinde dormire cum illa.

« Pacifici. » Ubi Septuaginta interpretati sunt *pacificos*, Aquila transtulit *consummatus*, atque *perfectus* pro quo in Hebræo legitur: *Selemim*. Ex quo apparet illud esse verum quod supra de Salem diximus.

« Assensi, » etc. (Aug.) Paulo ante Jacob loquens cum Esau, filios suos infantes esse significat, etc., usque ad sed filii ejus in hoc facto nominantur quasi principes et auctores.

« Arreptis, » etc. (STRAB.) Sic pastores Ecclesiæ peccatum carnis vel animæ ulcisci debent gladio spiritus, qui est verbum Dei: parati ulcisci omnem inobedientiam.

« Nos pauci sumus, » etc. (Aug.) Hoc dicit, quia plurimum bella poterant surgere, non quod multo minus haberet quam possent expugnationi civitatis sufficere.

« Nunquid ut scorto, » etc. (Aug.) Zelus filiorum Jacob in ultionem sororis moraliter commonet pastores fidelium, curam habere animarum sibi commissarum, ne violenter corporali delicto, aut fornicatione spirituali succumbant. « Paratique sint ulcisci omnem inobedientiam, » et excommunicationis gladio feriant stupratorem, ne impunitus evadat.

CAPUT XXXV.

VERS. 4-5. — « Dederunt ergo ei, » etc. (HIER. *Q. in Gen.*, tom. III.) Plane hoc ordine et his perfectibus ascendendum est in Bethel, id est, in domum Dei, quæ est Ecclesia Christi. Primum est, pristinos abdicare errores, et unius veri Dei profiteri fidem, quod est auferre deos alienos: deinde baptizari, quod est mundari; deinceps in novi-

bus ambulare, quod est vestimenta mutare. Siquidem autem inaures falsæ doctrinæ phaleras, sermone nitidas, sed sensu veritatis vacuas.

« Et inaures, » etc. (Aug.) Queritur qualè inaures, quæ ornamenta erant ad idololatriam non pertinentia? sed intelligendum est phylacteria fuisse deorum alienorum.

VERS. 6-9. — « Venit igitur Jacob Suzam, » etc. (Aug.) Notandum est tria nomina hujus civitatis esse commemorata, etc., usque ad multis de causis adduntur nomina vel mutantur.

(HIERON.) Ecce manifestissime comprobatur Bethel non Ulam, ut supra dictum est, sed Luzan, id est, *amygdalum*, antea esse vocatam.

VERS. 10. — « Non vocaberis ultra, » etc. (Aug.) Queritur cum semel dictum sit, « Non vocaberis ultra Jacob, » etc., cur legatur postea Jacob vocatus? Sed hoc nomen ad illam pertinet promissionem, in qua videtur Deus quomodo non est antea patribus visus, ubi non erit nomen vetus: quia nihil remanebit hic in ipso corpore vetustatis, et visio Dei summum præmium erit.

(HIERON.) « Non vocaberis ultra Jacob, » etc. Nondum enim ab angelo nomen ei imponitur, sed imponendum a Deo prædicitur. Quod igitur illuc futurum promittitur, hic expletum docetur.

VERS. 11-13. — « Cresce et multiplicare. » Moraliter. Hæc promissio ad spirituale semen Jacob pertinet, sicut jam ante de Abraham dictum est.

C Omnes enim qui supplantant vitia, et veterem hominem cum actibus suis deponunt, et mentis oculos ad Deum intendunt, recte ad Jacob pertinent, cujus fidem et actus imitantur. « Regesque de lumbis ejus egredientur, » id est, sancti qui secundum voluntatem Dei se et subditos vere regunt: de cujus semine spirituali, id est imitatione fidei, in bonis operibus fecundantur.

VERS. 14, 15. — « Ille vero erexit titulum lapideum in loco quo locutus fuerat, » etc. (Aug.) Factum est iterum hoc in loco quod antea factum fuerat; vel memoratum hic quod ante fuerat factum. Sed quodlibet horum sit, super lapidem libavit Jacob, non lapidi. Non ergo sicut idololatræ solent aras ante lapidem constituere, et tanquam Deo lapidi libare.

VERS. 16, 17. — « Ephratam. » (HIERON.) Ephrata et Bethleem unius urbis vocabulum est, sub interpretatione consimili. Interpretatur enim *frugifera* et *domus panis*, propter panem qui de cælo descendit.

VERS. 18-20. — « Egrediente autem, » etc. (ISID.) Quid sibi vult quod eundem Bennoni Rachel, cum pareret, vocavit *filium doloris mei*? Nisi futurum ex ea tribu Paulum, qui affligeret filios Ecclesiæ tempore persecutionis suæ? Aliter per Benjamin terrestri Hierusalem figuratur, quæ est in tribu Benjamin: cujus populus gravi dolore matrem afficit fundendo sanguinem prophetarum, et in necem

Christi clamando : « Sanguis ejus super nos, et super filios nostros (*Math. xxvii*). »

« Et factum est cum dimitteret animam. » (HIERON.) Siquidem moriebatur, « vocavit nomen ejus, filius doloris mei : pater vero ejus vocavit nomen ejus Benjamin. » In Hebræo similitudo nominis resonat, *filius enim doloris mei*, quod nomen moriens mater imposuit, dicitur *Bennoni*. *Filius vero dextræ*, id est virtutis, quod Jacob mutavit, dicitur *Benjamin*. Unde errant qui putant Benjamin *filium dierum* interpretari : dextera enim dicitur *iamin*, et finitur in *n* ; dies vero appellatur *iamim*, et terminatur in *m*.

VERS. 21. — « Egressus inde, » etc. (HIERON.) Hunc locum voluit esse Hebræi, etc., *usque ad* vel quod verius est quodam vaticinio futurum jam tunc mysterium monstrabatur.

VERS. 22-26. — « Abiit Ruben, » etc. (Isid.) *Allegorice*. Hoc crimen non scriberetur, nisi futura populi perversitas pronuntiaretur : quamvis in illo esset flagitium, in Scripturis est prophetia futurorum, quia per Ruben primogenitus populus Israel figuratur : qui thorum concubinæ polluit, id est legem Veteris Testamenti prævaricando maculavit. Quod autem concubina Velus Testamentum significaverit, Paulus ostendit dicens, *Gal. iv* : « Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et alteram de libera, » etc.

« Erant autem, » etc. (Aug.) Quæritur quomodo hoc verum sit, etc., *usque ad* quam ut per synecdochen accipiat.

VERS. 27-29. — « Civitatem Arbee. » (HIERON.) Pro *Arbee* in *LXX* *tampum* habetur, cum Hebron in monte sit. Eadem autem civitas antiquitus Mambre ab amico Abraham dicta est.

« Civitatem Arbee, » etc. Angelorum vel sanctorum animarum, quibus est appositus, nulla remanente sollicitudine tentationum, vel periculo peccatorum.

CAPUT XXXVI.

VERS. 6-19. — « Abiit in alteram regionem. » (STRAB.) Quæri potest cur Esau post mortem patris dicatur abiisse in Seir, et recessisse a fratre, cum jam quando venit Jacob, in Seir dicatur habitasse ? Sed fieri potuit ut. Jacob fugiente in Mesopotamiam, Esau, dolore præreptæ benedictionis, a parente recesserit, et habitaverit in Seir viginti annis quibus Jacob abfuit. Cui reverso conciliatus, rursus de Seir reversus, cum fratre suo, donec pater viveret habitavit : quo mortuo, a fratre recessit, quia divites erant, et simul habitare non poterant.

VERS. 20, 21. — « Isti filii Seir, » etc. (HIERON. in *Q. Hebr.* tom. III.) Postquam enumeravit filios Esau, altius repetit qui ante Esau in terra Edom principes exstiterunt ex genere Horræorum, qui *libert* interpretantur. In Deuteronomio manifestus scribitur quomodo venerunt filii Esau, et interfectis Horræis terram eorum hæreditaverunt.

« Filii Seir, » etc. (STRAB.) Id est *libert* qui, sicut in Paralipomeis legitur, primo habitaverunt in monte Seir ; quibus expulsis. Idumæi habitaverunt pro illis.

VERS. 22, 23. — « Erat autem soror, » etc. (HIERON.) Hæc est Thamna, de qua supra dictum est : Et Thamna erat concubina Eliphaz, primogeniti Esau, etc. Ideo Horræorum recordatur, quia primogenitus filiorum Esau ex filiabus eorum accepit concubinam. Quia autem dicitur Theman, et Cenez, et Amalec, et reliqua, sciamus postea regionibus et gentibus Idumæorum ex his vocabula inposita.

VERS. 24-28. — « Iste est Ana, » etc. (STRAB.) Quidam simpliciter aquas calidas hunc in deserto reperisse dicunt, quas vocamus thermas.

« Iste est Ana, » etc. (HIERON.) Varia apud Hebræos de hoc capitulo disputantur, etc., *usque ad* ut muli contra naturam nascerentur.

VERS. 29, 30. — « Isti duces. » De præcedentibus ait, qui de Seir ; non de his quos incipit numerare, qui de Esau sunt.

VERS. 31-43. — « Reges autem. » Sciendum quod non omnes reges commemorat qui fuerunt antequam haberent reges filii Ismael, quorum primus Saul, sed hos omnes tantum qui regnaverunt antequam moretur Moses. « Reges autem. » Secundum tempus quo vivebat scriptor commemorat, cum autem Seir, qui istos genuit, ibi habitaret, nondum veniente Esau in terram illam, ab eo vocabatur terra Edom.

(Aug., *Q. in Gen.*, t. III.) Non mirum quod numerantibus ab Abraham per Esau patrem gentis Edom, etc., *usque ad* in illo enim ordine ubi plures numerantur, citius mortui sunt, quam hic ubi pauciores.

« Husan. » (HIERON.) Quem quidam suspicantur esse Job, ut in fine voluminis ipsius additum est ; sed Hebræi asserunt eum de stirpe Nachor generatum, ut jam supra dictum est.

CAPUT XXXVII.

VERS. 2. — « Joseph cum sedecim esset annorum, » etc., (Aug. in *Q. super Genesim*.) *Historice*. Quomodo poterit mors Isaac, etc., *usque ad* vivo tamen Isaac decem et septem annorum cœpit esse Joseph.

« Et erat cum filiis Balæ, » etc. Joseph unus ex duodecim filiis Jacob, præ cæteris patri dilectus, Christum significavit, quem Deus Pater secundum carnem natum cæteris fratribus ex Abraham stirpe progenitis prætulit. Unde amabat eum Jacob, « eo quod in senectute genuisset eum. » Senescente enim mundo, Filius Dei de Virgine natus fuit, tanquam filius senectutis.

« Et erat cum, » etc. In primitiva Ecclesia nec abiciebat sibi adhaerentes per prædicationem pseudoapostolorum, quos significant ancillæ Jacob, quos et noluit prohibere, cum in nomine ejus miracula facerent.

VERS. 3. — « Fecitque ei tunicam polymitam. » (HIERON.) Pro *tunica varia* Aquila interpretatus est

δορυφορον, id est talarem, Symmachus manicatam, A usque ad qui dicunt Agar et Ceturam unam fuisse? sive quod ad talos usque descenderet et manibus artificis mira esset varietate distincta, sive quod haberet manicas: antiqui enim magis colobis, id est vestibus sine manicis utebantur. -

(GRÆC., hom. xxv in *Evang.*) Quia Joseph inter fratres usque ad finem vite justus perseverasse describitur, solus talarem tunicam habuisse perficitur. Quid est talaris tunica, nisi actio consummata? Quasi enim protensa tunica talum corporis operuit, cum bona actio ante oculos Dei usque ad terminos vite nos regit. Unde Moyses caudam hostiæ offerri præcepit, ut opus bonum quod incipimus perseveranti fine compleamus.

VERS. 4-9. — « Videntes autem fratres ejus, » etc. Fratres Christi secundum carnem Judæi, de quorum cognatione carnem suscepit. Sed quia videbatur quod gratia virtutum in eo fiebat, quod testabatur Patris præceptum dilectionem, invadebant, nec poterant ei quidquam pacifice loqui, et sæpius insidias tentabant, et Patremfamilias in Beelzebub principe dæmoniorum dæmonia ejicere blasphemabant.

(ISID.) Hoc spiritualiter in Christo impletum est, etc., usque ad in stellarum figura.

VERS. 10, 11. — « Num ego, » etc. Quæri potest secundum litteram quando a patre adoratus sit, qui per solem; et a matre, quæ per lunam designatur. Neque enim Jacob, quando descendit in Ægyptum, legitur adorasse eum: mater vero jam defuncta erat: sed ad allegoriam recurramus, quæ in Christo impletur.

VERS. 12-22. « Cumque fratres illius, » etc., « in pascendis gregibus, » usque « Renuntia mihi, » etc. (ISID.) Jacob mittit filium ut de fratribus curam gereret; et Deus Pater Filium unigenitum, ut genus humanum peccatis languidum visitaret. Unde Galat. capite quarto: « Misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati. » Missus est Joseph ut videret si cuncta prospera essent erga oves: et Christus ait Matthæi decimo quinto: « Non veni nisi ad oves quæ perierant domus Israel. »

« In Dothaim. » Defectionem. In grandi enim defectione erant, qui de fratricidio cogitabant. « Ruben. » Prævidens hoc sermo propheticus, quem Ruben significat (qui interpretatur visio filii), prophetis comminationibus deterrebat, ut innocentes se servarent a sanguine Christi, fratris sui secundum carnem.

VERS. 23, 24. — « Nudaverunt eum, » etc. (ISID.) *Mystice.* Et Judæi Christum per mortem exspoliaverunt tunica corporali et polimya, id est, decorata omnium virtutum diversitate. Resperserunt autem tunicam sanguine hædi: quia falsis testimoniis eum accusantes, in invidiam peccati duxerunt. Joseph mittitur in cisternam, id est in lacum: et Christus exspoliatus carne humana descendit ad infernum.

VERS. 25-27. — « Viderunt viatores Ismaelitas. » (SIC.) Quæritur quare Ismaelitas Scriptura, etc.,

usque ad qui dicunt Agar et Ceturam unam fuisse?

VERS. 28-33. — « Extrahentes. » (ISID.) *Allegorice.* Joseph de cisterna levatus Ismaelitis venditis venditur: et Christus ab inferno regressus ab omnibus gentibus fidei commercio comparatur. Ille pater Judæ consilium triginta argenteis distrahitur, et hic per consilium Judæ Iscariotæ numero eodem venditur.

« Vendiderunt. » (HIERON.) Hebræica veritas habet « argenteis. » neque enim viliori metallo Dominus vendi debuit quam Joseph.

VERS. 34. — « Scissisque vestibus, » etc. (ISID.) Jacob, posteritatis suæ plorans dispendia, quasi pater filium lugebat amissum, et quasi propheta interitum Judæorum (*Matth. xxvi*). Scidit vestimentum: quod in passione Domini fecit princeps sacerdotum (*Luc. xxiii*). Sed et velum templi scissum est, ut prophetaret nudatum populum suum, et divisum ostenderet regnum.

VERS. 35, 36. — « Descendam ad filium meum. » etc. Quæritur quomodo hoc intelligatur, utrum mali tantum, an etiam boni in infernum descendant? Si tantum mali, quomodo iste ad filium suum dicit se lugentem descendere velle? Non enim in pœnis inferni credibile est eum esse. An perturbati, et dolentis verba sunt, mala sua etiam hic exaggerantis? an credibile est apud infernum quædam loca secreta, et minus pœnalia ante passionem Domini fuisse, ad quæ etiam sancti descendebant? quia nullus paradisi ingressi poterat, donec Christus triumpham igneam amoveret.

(HIERON.) Madianel autem vendiderunt Josephi in Ægypto Putiphari eunicho, Pharaonis archimagiro. Plerumque *ρχιμαγίριπος*, id est, coquorum principes, pro magistris exercitus Scriptura ponit; *μάγειρος* enim Græce est coquus, et dicitur *μαγιστρὸς*, quod est occidere: eo quod coqui occidant coquendas pecudes. Venditus est igitur Joseph principi laniorum, non Petrefre, ut in Latino scriptum est, sed Putiphari eunicho. Ubi quæritur quomodo postea uxorem habere dicatur? Tradunt Hebræi emptum ab hoc Joseph ob hirsutiam pulchritudinem in turpe ministerium, et a domino, virilibus ejus arefactis, postea electum esse juxta morem hierophantarum, id est, sacra loquentium in pontificatu Helopolcos: et hujus filiam esse Aseneth, quam postea Joseph accepit uxorem.

CAPUT XXXVIII.

VERS. 1, 2. — « Eodem tempore, » etc. (AUG., Q. in *Gen.*) Quæritur quomodo ista fieri potuerunt? Si enim posteaquam Joseph venit in Ægyptum, etc., usque ad incidisse eum in amorem ejus, quam duxit uxorem, nondum vendito Joseph.

« Judas, » etc. Hic, sicut ceteri patriarchæ, Christum significat, qui descendit ab baptismum Joannis. Hiras enim interpretatur *videns Deum*: Odollamites, *testimonium in aqua*, quia Joannes videns Christum venientem ad baptismum, ait: « Ecce

Agnus Dei, » etc. (Joan. 1.) Ad hoc testimonium adhæsit Christo Synagoga, quam significat Sue, filia Chananæi, quia ei danda erat terra *humilis professionis*, quod interpretatur Chanaan. Hæc ergo Synagoga primo adhæsit Christo, quando Petrus et Andreas, et cæteri Joannis discipuli facti sunt discipuli Christi. Quo ordine hæc completa sunt sequens significat historia, narrans quomodo Judas intravit ad Thamar, quæ idem significat quod Sue.

VERS. 3, 4. — « Quæ concepit, » etc. Genuit Synagoga principes, qui ei tanquam mariti præferunt: quorum alii fuerunt nocentes, quos significat Her, qui interpretatur *pelliceus* (pellis enim mortem significat), quia primi parentes pellibus induti ad dicti sunt morti; alii inutiles, quos significat Onan, qui interpretatur *mæror eorum*, quibus scilicet non prosunt.

VERS. 5-12. — « Tertium quoque peperit, » etc. (Isid. in Gen., tom. V.) Tertius filius qui Thamar non jungitur, etc., usque ad et ideo tanquam Odolamites perhibuit testimonium in aqua.

« Judas, » etc. De Juda regia tribus processit, quæ diu præfuit Judaicæ plebi, quam significat Thamar, quæ interpretatur *amaritudo*, quia amaram se in passione exhibuit Christo.

(Isid.) Plebs Judaica, cui de tribu Juda reges, etc., usque ad Deum tamen utrosque occidit, quia regnum a talibus tollit.

VERS. 13. — « Ad tondendas oves. » (Strab.) *Ægegorice*. Venit Dominus ad oves tondendas, id est peccatis exonerandas, de quibus dicitur: « Dentes tui sicut greges tonsarum. » Thamar habitum mutat; nam et *commutans* interpretatur; mutat habitum et nomen, ut sit de Synagoga Ecclesia. Sed nomen amaritudinis manet: non in qua fel Domino ministravit, sed in qua Petrus amare flevit. Nam et Judas *Confessio* dicitur, Confessionem ergo amaritudo misceatur, ut vera pœnitentia præsignetur. Hæc pœnitentia fecundatur, in omnibus gentibus Ecclesia constituta. Oportebat enim pati Christum, et resurgere, et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes. Habitus quoque meretricis confessio peccatorum est: Thamar quippe Ecclesiam de gentibus vocatam significat; sedens cum hoc habitu ad portam Enaiim ענאי, quod interpretatur *fontes*: quia currebat velut cervus ad fontes aquarum, pervenire ad semen Abrahamæ. Illo non cognoscente fecundatur, secundum illud Psalmi xvii. « Populus, quem non cognovi, servavit mihi. » Accepit in occulto anulum, monile, et virgam, quia vocatione signatur, justificatione decoratur, glorificatione exaltatur. « Quos autem prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit (Rom. viii); » sed in occulto, ubi conceptio sanctæ vbertatis fit.

VERS. 14-19. — « Quæ depositis viduitatis vestibus, » etc. Notandum etiam in temporibus patriarcharum certa fuisse vestimenta viduarum, nec qualia conjugatarum.

« Sedit in bivio. » (Hieron.) « Et sedit ad portam Enaiim, quæ est in transitu Thamna. » Sermo Hebraicus, Enaiim, transfertur in *oculos*. Non est igitur nomen loci, et est sensus, « Sedit in bivio, » sive in compito, ubi diligentius debet viator aspicere quo gradiatur.

VERS. 20-24. — « Misit autem Judas. » Mittitur promissus hædus tanquam meretrici, id est exprobratio peccati, per Odolamitem, tanquam increpantem, « genimina viperarum, » etc. Sed eam non invenit peccati exprobratio, quam mutavit confessionis amaritudo. In hoc facto Judæ non justitiæ cernitur sinceritas, sed promissionis fidelitas. Si enim servaret justitiam servando castitatem, non introisset, ut opinabatur, ad meretricem; sed quod promisit, fideliter per pastorem transmisit.

VERS. 25. — « Quæ cum duceretur, etc. » (Isid.) Postea vero publicis signis annuli, monilis et virgæ, vicit temere judicantes Judæos, quos jam Judas significabat; qui hodie quoque dicunt non hunc esse populum Christi, nec Abrahamæ semen, sed prolatis documentis nostræ vocationis, justificationis, et glorificationis, confunduntur, et nos magis quam se justificatos esse confitebuntur. Pignora enim se habere refert Ecclesia, quæ accusatur a Judæis quasi adultera legis: sed ostendit virgam signum passionis, et monile legitima legis, et anulum pignus immortalitatis.

VERS. 26. — « Qui agnitis, » etc. (Hieron.) « Cognovit autem Judas, etc. In Hebræo habetur: « justificata est ex me; » non quod justa fuerit, sed quod comparatione illius minus male fecerit, non vaga turpitudine, sed requiringo filios.

VERS. 27, 28. — « Instante autem, » etc. Quod primus, qui dicitur Zara, manum emisit, et obstetrix coccinum ligavit et ipso manu retrahente, posterior, qui vocatur Phares, manum porrexit, et nascendo præcessit, significavit quod Israel in opere legis manum extenderet, et prophetarum et ipsius Christi cruore pollutam contraheret: populus vero gentium postea prorumperet, ut essent « primi novissimi, et novissimi primi. »

VERS. 29, 30. — « Quare divisa, » etc. (Hieron.) Pro *maceria* Aquila et Symmachus *divisionem* translulerunt, quod Hebraice dicitur *Phares*. Ab eo igitur quod diviserit membranulam secundinarum *divisionis* nomen accepit. Unde et Pharisei, qui se quasi justos a populo separaverant, Pharisei, id est *divisi* dicebantur.

Zara interpretatur *oriens*. Quia primus apparuit, vel quia plurimi justi ex eo nati sunt, sicut dicitur in Paralipomenis.

CAPUT XXXIX.

VERS. 1, 6. — « Igitur Joseph ductus est in Ægyptum, » etc. (Aug. in Gen.) Ad ordinem tendit Scriptura unde recesserat, ut illa narret quæ supra gesta sunt. « Fuitque, » etc. (Græc., lib. vi *Moral.*, c. 11 seq.) Multi humana sapientia inflati, dum desideris suis divina judicicia contrarie aspiciunt, etc., usque ad ejusque pondera leviat, quæ volens portat.

VERS. 7-11. — « Post multos itaque dies iniecit A
« domina, » etc. (GREG. lib. xxx *Moral.*, cap. 19.) Qui
mundi successibus elevatus, etc., usque ad quia
enim voluptas ex prosperitate nascitur, ejusdem
consideratione feriatur.

« Iniecit domina sua, » etc. (ISID.) Hæc figura
est Synagogæ, etc., usque ad ubi enim veluti puni-
endus descenderat, inde alios liberavit.

VERS. 12-23. — « Qui, relicto in manu ejus pal-
« lio, » etc. Sic nos tentant carnis illecebræ, et succu-
tiunt vestem carneam : sed vir castus mavult omnia
vincula dirumpere, quam se turpitudini subjugare.

Qui relicto, » etc. (GREG.) *Allegorice.* Quia dum
Synagoga Christum, purum hominem credens, adul-
terino complexu constringere voluit, ipse tegmen
litteræ oculis ejus objecit, et ad cognoscendam di-
vinitatis potentiam conspicuum se gentibus præbuit. B
Unde usque hodie dum legitur Moses, velamen est
super oculos cordis eorum, quia scilicet adultera
pallium retinuit, et quem male tenebat nudum
amisit.

CAPUT XL.

VERS. 1-8. — « His ita gestis, accidit ut pecca-
« rent duo eunuchi, » etc. (ISID. in *Gen.*, tom. V.)
Invenit Joseph duos eunuchos in carcere, etc., usque
ad transgressionis ligno suspenditur.

« Pincerna regis Ægypti, et pistor, domino suo, »
etc. (HIERON.) Ubi nos posuimus « principem vina-
riorum » in Hebræo habetur *masqueh* מַשְׁקֵה, illud
verbum quod in nomine servi Abrahamæ dudum legi-
mus, quem nos possumus more vulgi vocare *pin-
cernam*, et usque hodie apud barbaros maximæ dig-
nitatis est, regi poculum porrexisse. C

VERS. 9-15. — « Videbam coram me vitem, » etc.
(HIERON.) « Et ecce vitis in conspectu meo, et in
vite tres fundi, et ipsa germinans tres fundos. » Tria
flagella, tres ramos, sive propagines, Hebræus ser-
mo significat, quæ ab illis vocantur *Sarigim* שָׂרִיגִים.

VERS. 16-19. — « Tria canistra. » (AUG. *Quæst.* in
Gen.) Ubi in Latinis codicibus « tria canistra fa-
rinæ » scriptum est, etc., usque ad et ex omni ge-
nere pistorii operis in eodem scilicet canistro su-
periore.

VERS. 20-23. — « Natalitius Pharaonis. » Pharao
et Herodes diem nativitatis celebraverunt, quia ex
hora nativitatis se reges fuisse putaverunt. D

CAPUT XLI.

VERS. 1. — « Post duos annos vidit Pharao som-
« nium. Putabat se stare, » etc. (AUG. *Q.* in *Gen.*,
tom. III.) Sicut servus Abrahamæ dixit, etc., usque ad
ubi habitant terrena animalia.

VERS. 2-8. — « De quo ascendebant septem bo-
« ves, » etc. (HIERON. *Q. Hebr.*) Ecce de fluvio ascen-
debant septem boves speciosæ ad videndum, etc.,
usque ad χ Græcam copulaverunt.

VERS. 9-16. — « Tunc demum reminiscens pin-
« cernarum magister, » etc. Quia gentilis populus tan-

dem per exhibitionem præteritorum se intulit in
spem futurorum.

VERS. 17-32. — « Putabam me stare, » etc. Sep-
tem anni, qui septem spicis plenis, vel septem vac-
cis pinguibus ostenduntur, spiritualia dona signifi-
cant, quibus ubertas fidei larga pietate redundat.
Septem vero steriles et jejuni, veritatis et justitiæ
famem in novissimo tempore.

VERS. 33. — « Nunc ergo, » etc. Hoc tempore gra-
tiæ videmus impletum : quia abundante doctrina
apostolica, septiformi Spiritu ministrata, divina dis-
positione per singulas urbes episcopi et doctores
ordinati sunt, qui abundantia doctrinæ divinitus sibi
collatæ libros sanctos scripserunt, quibus abundante
fame verbi, et deficientibus doctoribus, indigentiam
nostram reficeremus.

VERS. 34-37. — « Et quintam partem fructuum, »
etc. Notandum Ægyptii quod quintam partem frugum
in horrea regis congregant : quia filii tenebrarum,
quinque sensibus dediti, cœlestia non curant : sed
veri Israelitæ decimas dant, quia cœlestem patriam,
cujus decima pars corrui, reformare laborant.

(ISID.) Congregavit Joseph per septem annos om-
nem frugum abundantiam : id est, frumenta fidei
sanctorum horreis condens, per septem charismata,
quasi per septem annos, ut cum septem anni in-
opiæ cœperint, id est, cum iniquitas occurreret sep-
tem capitalium criminum sub Antichristo, quando
fames fidei fuerit et salutis, tunc sancti habeant co-
piosam justitiæ frugem, ne fides eorum inopia ser-
monis deficiat.

VERS. 38-40. — « Qui Spiritus Dei plenus sit, »
etc. (AUG. *Q.* in *Gen.*) Tertio, nisi fallor, insinuat
nobis in hoc libro Spiritus sanctus. Primo ubi di-
ctum est supra (*cap. 1*) : « Spiritus Dei ferebatur super
aquis, » secundo ubi dicit Deus supra (*cap. vi*) : « Non
permanebit Spiritus meus in hominibus istis, » etc.
Tertio cum dicit Pharao in Joseph esse Spiritum
Dei : nondum tamen legimus Spiritum sanctum.

VERS. 41. — « Dixitque rursus Pharao, » etc.
(ISID.) *Allegorice.* Joseph, qui typum Christi gere-
bat, currum meruit, et præco præconavit ante eum,
et constituit eum Pharao super universam terram
Ægypti : et Dominus noster, postquam distractus
est a Juda, sicut Joseph a fratribus et de inferni
carcere surrexit, ascendit currum cœlestis regni,
de quo dicitur psalmo lxxvii : « Currus Dei decem
millibus multiplex ; » et accepit potestatem prædi-
candi et judicandi a Patre. Unde Phil. ii : « Dedit
ei nomen quod est super omne nomen, » etc. Accep-
it quoque annulum, id est, pontificatum fidei, quo
credentium animæ salutis signo signantur, fronti-
busque et cordibus nostris per signum crucis figura
æterni regis imprimitur. Induitur stola byssina, id
est, carne sancta bysso splendidiore, et stola im-
mortalitatis. Accepit quoque torquem auream, id
est, intellectum bonum. Præco antecedit eum, id est,
Joannes Baptista, qui ait Matth. iii : « Parate viam

DONTINI. » Habebit et alium præconem, quia veniet A in tuba angeli.

VERS. 41, 42. — « Ecce constitui te super universam terram Ægypti, » etc. Joseph de carcere eductus, super Ægyptum constituitur; et Christus resurgens accepit « nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur (*Philipp. II.*) »

VERS. 43, 44. — « Clamante præcone, » etc. (*HIER. in Quæst. Hebr.*) « et clamavit ante eum præco, et constituit eum super omnem terram Ægypti. » Pro quo Aquila transtulit: « Et clamavit in conspectu ejus ad geniculationem. » Symmachus, etc., usque ad quod juxta prudentiam omnium pater fuit, sed juxta tetatem tenerrimus adolescens et puer.

VERS. 45-49. — « Et vocavit, » etc. (*HIER., ibid.*) Et vocavit Pharaon nomen Joseph, etc., usque ad ut vera illa Hebræorum super eo quod ante diximus suspicio comprobetur.

« Deditque illi uxorem, » etc. (*AUG., ubi supra.*) Quæri solet cujus Putipharis, alias Petefre, ut plerique habent et corrupte, ut supra dictum est, etc., usque ad non est fidei periculosum, nec contrarium veritati Scripturarum.

VERS. 50-58. — « Nati sunt autem Joseph filii duo, » etc. (*HIERON.*) Observa propter quæstionem quæ post de filiis Joseph proponenda est, quod ante famis tempus, quo Jacob intravit in Ægyptum, duos tantum filios Joseph habuit, Manassem et Ephraim.

VERS. 56, 57. — « Aperuitque Joseph universa horrea, » etc. *Allegorice.* Joseph a penuria frumenti salvat Ægyptum, et Christus a fame verbi liberat mundum. Aperuit horrea sua Christus in orbem terrarum, et erogatione frumenti sui omnia subjugavit. Nisi fratres Joseph vendidissent, defecerat Ægyptus: nisi Judæi Christum crucifixissent, perierat mundus. Joseph interpretatur *augmentatio* sive *ampliatio*: sed in illo Joseph ampliatiorem non habuit nisi sola Ægyptus; in nostro vero, universus mundus. Ille erogavit triticum; noster Dei verbum. « In omnem terram exivit sonus eorum (*Psal. XVIII.*) »

CAPUT XLII.

VERS. 1-15. — « Audiens autem Jacob quod aliena venderentur in Ægypto, » etc. (*ISID. in Gen., tom. V.*) Est frumentum in Ægypto: dicit et Deus Pater, *Osee XI*: « Ex Ægypto vocavi Filium meum. » Descendunt decem provectiones, id est Judæi, sub decalogo constituti; quos ipse cognoscens, non est agnitus ab eis; cognoscuntur Hebræi a Christo, et ipsi non agnoscunt eum; dederunt illi pecuniam; sed Joseph, id est Christus, triticum dedit, et argentum reddidit, quia non pecunia emitur Christus, sed gratia.

VERS. 16-22. — « Mitte ex vobis unum.... alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis. »

(*AUG. Quæst. in Gen.*) Quid est quod Joseph, vir sapiens, etc., usque ad erit Deus, non enim erit, sed habebitur

VERS. 22-26. — « Nesciebant autem, » etc. (*AUG., ibid.*) Quid est quod cum inter se pœnitentes loquerentur de Joseph, etc., usque ad sicut ipsam in exteris provincias vendiderant.

VERS. 27-34. « Apertoque, » etc. Fratres Joseph dant argentum, quia Judæi conversi dimittunt litteram occidentem, et accipiunt spiritum vivificantem: reperitur tamen argentum in ore saccorum, quia propter fructum spiritualis intelligentiæ non deseritur nitor eloquentiæ.

VERS. 35, 36. — « Singuli repererunt, » etc. Fratres Joseph dederunt pecuniam in emptione frumenti, sed eam accepto frumento receperunt, quia noster Joseph non quærit nostra, sed nos. Gratis enim dat sua munera, et in nostra emptione nos ditiores facit.

VERS. 37. — « Cui respondit Ruben, » etc. (*STRAB.*) Ruben ait: « Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi, » etc., nec tamen obtinuit. At Judas dicens: « Reus ero peccati in patrem omni tempore, » impetravit, quia ei commissus est Benjamin. Plus est ergo reum esse peccati, quam corporaliter occidi.

VERS. 38. — « Deducetis canos meos, » etc. (*AUG.*) Quæritur utrum ideo ad infernum, quia cum tristitia, an etiam si abesset tristitia, tanquam ad infernum moriendo descensusus hæc loquatur? De inferno enim magna quæstio est, et quid inde Scriptura sentiat, ubicunque hoc memoratum fuerit, observandum est.

CAPUT XLIII.

VERS. 11-22. — « Modicum resinæ et mellis et storacis, » etc. (*HIER. Quæst. Hebr., tom. III.*) Aliquid resinæ, et mellis, etc., usque ad eo quod in illo sunt aromata diversa condita.

VERS. 23-28. — « Deus vester et Deus patris vestri dedit vobis thesauros, » etc. (*AUG.*) Mendacium videtur, sed aliquid significare credendum est. Argentum enim, quod datur et non minuitur, quod et probatum appellatum est, illud forte est de quo dicitur psalmo *XI*: « Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum, » id est probatum perfecte.

VERS. 29-34. — « Attollens autem Joseph oculos vidit Benjamin, » etc. (*ISID.*) Act. *IX* Paulum quasi lux circumfulsit, qui parvulus, quia nondum maturam fidei ætatem gerebat. Unde etiam adolescens legitur, dum lapidantium Stephanum vestimenta servabat. Flevit Joseph; cæcitas Pauli felus est Christi; lavit faciem Christus, cum baptizatur Paulus, per quem a plurimis videndus est Christus.

(*AUG.*) Affectus boni animi semper proclivis est ad pietatem. Unde in Joseph virtutum possumus considerare copiam. Castus erat, cum sprevit impudicitiam dominæ; sapiens, cum diligenti investigatione fratrum animos explorabat, qualiter senti-

rent de fratre suo uterino; justus erat in adhibi-
tione disciplinæ delinquentibus; pius, in conver-
sione pœnitentium.

VERS. 32, 33. — « Quibus appositis, » etc. Seor-
sum appositi sunt cibi Joseph quasi advenæ, et
seorsum fratribus, quasi exteris natione : Ægyptiis
quoque seorsum, quasi indigenis, qui putabant pro-
fanum esse cum peregrinis convivium.

VERS. 34. — « Biberuntque et inebriati sunt, » etc.
(AUG.) Solent ebriosi hoc testimonium adhibere sibi
in patrocinium propter Joseph, qui valde sapiens
commendatur. Sed hoc verbum pro saturitate poni-
tur in Scripturis, unde psalmo LXIV : « Visitasti ter-
ram et inebriasti eam, » quia in laude benedictionis
hoc positum est, et donum Dei commemoratur; appa-
ret hanc ebrietatem saturitatem significare : nam
ita inebriari ut inebriantur ebriosi, nec ipsi terræ
utile est; quoniam majore humore quam sufficit,
corrumpitur; sicut vita ebriosi, qui non satietate
sè replet, sed mergit diluvis.

CAP. XLIV.

VERS. 5-14. — « Scyphus quem furati estis, » etc.
(ISID.) Quid sibi vult quod inventus est scyphus Jo-
seph in sacco Benjamin, nisi quia in corde Pauli
cœlestis doctrinæ jam præfulgebat eloquium, dum
esset eruditus in lege? Sed quia subjectus non erat
Deo, intra saccum erat scyphus, doctrina intra le-
gem, lucerna intra modium. Missus tamen Ananias
manum imposuit, marsupium solvit, et argentum
resplenduit, id decidentibus squamis, quasi vinculis,
soluta sacco, et depositis legis velamine, adeptus
est gratiæ libertatem, et revelata facie sermonis
Evangelium prædicat.

VERS. 15. — « An ignoratis quod non sit similis
« mei in augurandi scientia? » (AUG. *Quæst. in Gen.*,
tom. III.) Quid hoc sibi velit quæri solet. An quia
non serio sed joco dictum est, etc., usque ad cognito
fratre, quem a se perditum existimabant.

VERS. 16-34. — « Cui Judas, » etc. (AUG., ubi su-
pra.) Multa in narratione Judæ aliter dicta sunt
quam cum illis egerat Joseph, etc., usque ad sed
qui noverat eum scire, ut eum flecteret ad miseri-
cordiam narrationi inserebat.

CAPUT XLV.

VERS. 7-9. — « Misit me Deus, » etc. (AUG. *Quæst.*
in Gen., tom. III.) Quid est quod juxta alia exempla-
ria ita legitur : « Misit enim me Deus ante vos, re-
manere reliquias vestras super terram, et enutrire
semen reliquiarum vestrarum magnum? » Hoc enim
non usquequaque consonat, etc., usque ad « et sic
omnis Israel salvus fieret. »

VERS. 10-15. — « Habitabis in terra Gessen, » etc.
(HIERON.) In Hebræo habetur *Gosen* (גסן). Unde
error increvit quod terra Gessen in Arabia sit.
Porro, sicut in nostris codicibus est, per extremum
scribitur Gessem, quod mihi nequaquam placet
terram significare complutam. Gessem enim in im-

brems vertitur, ubi et in plerisque Gessem repe-
ritur.

VERS. 16-21. — « Et gavisus est Pharaon, » etc.
Hæc verba Pharaonis quæ ad Joseph de Jacob et
filiis ejus locutus est, significant gaudia gentilis po-
puli de conversione Judæorum. Magna enim devo-
tio est Ecclesiæ gentium quod Israeliticus populus
ad fidem veniat, quibus, si convertantur et fidei
participes exstiterint, promittit spirituales opes
virtutum, et gratiam Spiritus sancti, quam qui acci-
pit, indigentia boni non laborabit.

VERS. 22-28. — « Benjamin vero dedit, » etc. Tre-
centi argentei dantur Benjamin, quos a Christo ac-
cepit qui prædicat Trinitatem, vel Christi crucem.
Unde Paulus ait I ad Corinth. II : « Non judicavi me
aliquid scire inter vos, nisi Christum Jesum, et
hunc crucifixum. » Quinque stolas accepit, id est
sapientiam omnium sensuum. Præcellit ergo Paulus
abundantia meritorum : sed et fratres, id est alii
prædicatores, habent gratiam suam, id est binas
stolas, ut confiteantur Christum Deum et hominem.
Unde Prov. xxxi : « Omnes domestici ejus vestiti
duplicibus, » id est mystica et morali intelligentia.
Mittuntur et patri munera, et Christus promissis
muneribus invitat populum suum. Munera portant
asini, id est gentiles, inutiles et laboriosi : nunc au-
tem portant utiles in typo Christi munera, in Evan-
gelio munerum largitore.

(ISID.) Expavit Jacob, id est plebs incredula : sed
postquam gesta Christi cognovit, revixit spiritus
ejus, et qui mortuus videbatur, fide resurrectionis
Christi vivificatur. Vocatur ergo a filiis suis, id est,
a Petro, Paulo et Joanne, populus Judæorum ad
gratiam. Occurrit illi Judas, qui interpretatur *con-
fessio*, quia præcedit confessio quos ante perfidia
possidebat : et sic Joseph, id est Christus, occurrit,
qui senem jam ætate suscipiat ultimo tempore popu-
lum Judæorum, non secundum merita, sed secun-
dum electionem gratiæ, et imponat manum super
oculos ejus, et cæcitatem auferat; quod distulit, ut
postremus crederet, qui ante non putavit esse cre-
dendum. Unde ad Romanos undecimo capite : « Quia
cæcitas ex parte in Israel facta est, donec plenitudo
gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret. »

D

CAPUT XLVI.

VERS. 26. — « Cunctæ animæ quæ ingressæ sunt
« cum Jacob in Ægyptum, » etc. (AUG.) Videndum
est quid respondeatur eis qui hoc testimonio con-
firmant a parentibus animas cum corporibus propa-
gari : animas enim dictas pro hominibus, a parte
totum figurata locutione, nullus ambigit. Sed quo-
modo ipsam partem, id est animam cujus nomine
totus homo significatus est, alienamus ab eo quod
dictum est, « exierunt de femoribus ejus, » ut car-
nes ex illo tantum natas (quamvis solæ animæ nomi-
nentur) accipiamus, quærendi sunt modi locutionum
in Scripturis.

VERS. 27. — « Filii autem Joseph, » etc. (HIERON.)

Quæst. Hebr., tom. III.) Omnes animæ domus A Jacob, etc., usque ad licet plerique tradant Lucam, ut proselytum, Hebræas litteras ignorasse.

VERS. 28-31. — « Misit autem Judam, » etc. (*HIER., bid.*) Judam vero misit ante se ad Joseph, etc., usque ad pagum Arsenoyten sic olim vocatum autumant.

VERS. 32-34. — « Et sunt viri pastores, » etc. (*AUG. Q. in Gen.*, tom. III.) Commendatur in patriarchis, quod pecorum nutritores erant a pueritia sua, etc., usque ad in fine habituri ordinatissimam et sempiternam felicitatem.

CAPUT XLVII.

VERS. 9, 10. — « Dies peregrinationis, » etc. (*AUG. Q. in Gen.*, tom. III.) Quid est quod dicit Jacob Pharaoni, etc., usque ad non manent in domo in B eternum.

VERS. 11. — « Joseph vero patri et fratribus suis... » etc. « Ramesse. » Quærendum est utrum terra Ramesse ipsa sit Gessen: hanc enim petierant, et Pharao præceperat dari.

(*ISTO.*) *Allegorice.* Tradidit Joseph patri et fratribus optimam terram Gessen, præbens eis cibaria, quia fames terram oppresserat: sic et Dominus parentibus, id est patriarchis et prophetis, ex quibus est secundum carnem, sive omnibus sanctis, de quibus in Evangelio dicit Matth. II: « Hi sunt fratres mei, qui faciunt voluntatem Patris mei, » nis dat terram optimam, de qua dicitur psal. XXVI: « Credo videre bona Domini in terra viventium. »

VERS. 12-15. — « Præbens cibaria, singulis, » C etc. Metiebatur triticum patri suo Joseph, nec tamen eum pater quando vidit, nec quando triticum accepit, adoravit: quomodo ergo somnium impletum putamus, nisi majoris rei continueat prophetiam.

VERS. 16-19. — « Adducite pecora vestra, et dabo » etc. Quæritur, cum Joseph frumenta colligeret, unde homines viverent, pecora unde vivebant, cum tanta fames invaluisset, et fratres Joseph Pharaoni dixerunt: « Non sunt pascua pecoribus puerorum tuorum, » etc. Si ergo ea fame pascua defecerant in terra Chanaan, cur in Ægypto non defecerant, cum eadem fames esset ubique? An, sicut perhibetur ab eis qui loca sciunt, in multis Ægypti paludibus poterant pascua non deesse, etiam cum fames esset frumentorum, quæ solent Nili inundatione provenire: dicuntur illæ paludes feracius pascua gignere, quando aqua Nili minus crescit.

VERS. 20, 21. — « Emit igitur, » etc. Non iniquitatis vel iniquitatis arguitur Joseph, cum etiam fidelitas ejus inde commendetur, quia nullius personæ gratiam suscepit, sed juxta emptoris pretium æquo libramine repensavit.

Mystice autem significat omnes qui in spiritali Ægypto sunt et ejus opes ambiunt, servos esse. Nullus est enim liber Ægyptius, qui carnalis est, et venundatus sub peccato: Pharaon enim eos subjecit; unde fortasse dicitur Exod. XX: « Ego sum Dominus Deus

tuus, qui eduxi te de Ægypto, de domo servitutis. » Unde Rom. VI: « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. » etc. Et ibidem: « Servi estis ejus cui obedistis, sive peccati in mortem, sive obedientis ad justitiam. » Ægyptii autem violenter in servitatem redacti sunt, Hebræi vero violenter in servitium. Vendiderunt autem Ægyptii semetipsos, nec dispensatoris culpa est, ubi digna repensantur pro meritis. Hoc et Paulus fecit, cum illum qui indignus numero sanctorum vel consortio fuit, Satanae tradit (*I Cor. V*). Nemo ergo dicat Paulum durius egisse, qui hominem de Ecclesia ejecit, ut expulsus disceret non blasphemare: hominis enim voluntas est iniqua, cum amans terrena despicit cœlestia, et propter avaritiam se subicit diabolo. Dei autem permissio est justa, cum eum qui spernens meliora, elegit pejora, dimittit arbitrio suo ut cadat. « Emit igitur, » etc. Allegorice emptio Joseph, qui frugibus emit terram Ægypti, significat Christum doctrina et sanguinis pretio redimere mundum. Quod autem dicit: « Accipite semina, et serite agros ut fruges habere possitis, » etc., semen est verbum Dei, agri corpora quæ vomere evangelico exarata, et semine spiritali seminata, fructum virtutum germinant. Quinta pars, quæ regi dabatur, quinque sensuum census, qui Christo regi solvendus. Quatuor reliquæ in sementem et cibos possessoribus permittuntur, quia actualis vitæ usus unicuique conceditur, ut seminet virtutum opera, et fructus justitiæ metat in vitam æternam, qui a Christo nobis tribuitur. Unde Joseph dicitur: « Salus nostra in manu tua est, » quia salus mundi in potestate Christi.

VERS. 22-28. — « Præter terram sacerdotum, » etc. Hoc significat, Ecclesiæ terram, in qua veri sunt sacerdotes, liberam esse a censu mundano, quæ verbo divino indesinenter pascitur, nec damnus panis spiritalis sustinebit.

VERS. 29, 30. — « Cumque appropinquare cerneret diem mortis suæ, » etc. (*AUG., Quæst. in Gen.*, tom. III.) Ea filium juratione constringit, etc., usque ad qui in baptismo apparuit fere trigesimo anno.

VERS. 31. — « Quo jurante. » (*AUG., ubi supra.*) Quod habent Latini codices, « Adoravit super caput virgæ ejus, » nonnulli emendatius habent: « Adoravit super caput virgæ suæ, » vel « in capite virgæ suæ, » vel « in cacumine, vel super cacamen virgæ suæ. » Et ideo merito quæritur quid sit quod dictum est, etc., usque ad ubi figura rei futuræ præsignabatur.

(*HIERON.*) « Et adoravit Israel contra summitatem » etc. « virgæ ejus. » Hoc etiam in loco quidam frustra simulant adorasse Jacob summitatem sceptri Joseph: quod scilicet honorans filium potestatem illius adoraverit, cum in Hebræo multo aliter legatur: « Et adoravit Israel ad caput lectuli; » quia postquam juravit ei filius, securus de petitione, adoravit Deum conversus ad caput lectuli. Sanctus enim vir et Deo deditus senectute oppressus. sic habebat

lectulum positum, ut ipse jacentis habitus absque A
ulla difficultate ad orationem esset paratus.

CAPUT XLVIII.

VERS. 1.— « His ita transactis... assumptis duobus
« filiis Manasse et Ephraim. » (HIERON.) Et tulit duos
filios secum, Manassen et Ephraim. Ex hoc apparet
quod supra diximus, quia Joseph ad id locorum duos
tantum filios habuit, Ephraim et Manassen. Si autem
post multos annos moriente Jacob duos tantum du-
xit ad benedictionem, illo utique tempore cum filii
ejus generare nequiverant, parvuli atque lactentes,
in ingressu patris et fratrum, nepotes ex his habere
non potuit.

VERS. 2-4. — « Qui confortatus, » etc. (HIERON.)
Et confortatus Israel sedit super lectulum. Cur LXX B
idem verbum aliter atque aliter ediderint nescio,
sed audacter dico quod idem verbum *mittha* מִיִּתָּה,
quod hic lectulum transtulerunt, supra ubi dixit
adorasse Jacob, *virgam* nominaverunt.

VERS. 5, 6. — « Duo igitur filii qui nati, » etc.
(HIERON., *Quæst. in Gen.*) Patet quod septuaginta
animæ ingressæ sunt in Ægyptum, etc., usque ad
sed in tribus Ephraim et Manasse quasi appendices
miscuebuntur.

VERS. 7-11. — « Mihi enim quando veniebam de Me-
« sopotamia, mortua est Rachel et sepelivi eam, » etc.
Joseph quasi nescienti indicat ubi et quando matrem
sepelierit, forte propheticè commemorans ibi sepul-
tam esse matrem ejus, ubi erat Christus nasciturus.

VERS. 12-15. — « Cumque tulisset eos Joseph de C
« gremio patris, » etc. (ISID. *in Gen.*, tom. V.) Sicut
factum est in Esau et Jacob, dicente Domino : « Ma-
jor serviet minori, » ita et in filiis Joseph, etc.,
usque ad et juniorem de sinistro dextrum.

VERS. 16-21. — « Invocetur super eos nomen
« meum. » (AUG.) Notandum ex hoc loco non solum
exauditionem, sed invocationem etiam dici, quæ
non Dei, sed hominum sunt.

VERS. 22. — « Do tibi partem unam, » etc. (HIE-
RON. *in Gen.*, tom. III.) « Ego dedi tibi Sichimam
præcipuam super fratres tuos, quam accepi de ma-
nibus Amorrhæorum in gladio meo et sagitta. » Sichi-
ma juxta Græcam et Latinam consuetudinem declinata
est, etc., usque ad et Mausoleum ejus ibi usque hodie D
cernitur.

(AUG.) Quod Sichimam dicit Jacob præcipuam se
dare filio suo Joseph, et addidit quod possederit eam
in gladio et arcu, quæratur quomodo ad litteram
conveniat Gen. xxiv. Emit enim centum agnis pos-
sessionem illam, non cepit jure belli. An quia Salem
civitatem Sichimorum filii ejus expugnaverant, et
jure belli potuit ejus fieri, ut justum bellum cum eis
videatur, qui priores fecerunt injuriam, contami-
nando ejus filiam? Cur ergo non dedit eam majo-
ribus filiis suis, qui hoc fecerunt? Deinde si modo
de victoria glorians dat eam Joseph, cur ei tunc
displicuerunt filii qui hoc commiserunt? Cur denique
cum eos benediceret, id expröbando memoravit?

Latet ergo hic propheticum sacramentum, quia Jo-
seph quadam præcipua significatione Christum si-
gnificavit : et ei datur illa terra ubi obruit Jacob
deos alienos (Gen. xxxv), ut Christus intelligatur
possessurus gentes diis patrum suorum renuntiantes
et in Christum credentes.

CAPUT XLIX.

(ALBIN.) In benedictionibus Jacob historia tenen-
da, et allegoria investiganda : historia de divisione
terræ promissionis, allegoria de Christo et Eccle-
sia, quæ in novissimis temporibus revelanda; prius
tamen historiæ fundamenta sunt jacienda.

VERS. 3, 4. — « Ruben primogenitus meus, » etc.
(HIERON., *Quæst. in Gen.*) « Ruben primogenitus
meus, tu fortitudo mea, » et principium filiorum
meorum, etc., usque ad primogeniti ordinem per-
didisti.

VERS. 5. — « Simeon et Levi, » etc. (HIERON.,
ubi supra.) LXX : « Simeon et Levi fratres con-
summaverunt iniquitatem adinventionis suæ; » etc.,
usque ad « in consilium eorum non veniat anima
mea. »

VERS. 8. — « Juda, te laudabunt, » etc. (HIERON.,
ubi supra.) Quia Juda confessio vel laus interpreta-
tur, etc., usque ad juxta eundem sensum aliis ver-
bis Ecclesia monstratur, de qua dicitur Matth. v :
« Non potest civitas abscondi super montem po-
sita. »

VERS. 9. — « Catulus leonis Juda : ad prædam,
« fili mi, ascendisti : requiescens accubuisti ut leo, »
etc. (ISID.) Vel catulus leonis in somno requievit,
quia non necessitate, sed potestate. Unde : « Potesta-
tem habeo ponendi animam meam, et nemo tollit
eam a me, sed ego pono eam (Joan. x). » Quod vero
addit, « et ut catulus leonis, » inde enim mortuus
unde natus. Aiunt physici quod catulus leonis, cum
fuerit natus, tribus diebus dormit et tribus noctibus.
Deinde patris fremitu tremefactus cubilis locus ex-
citat dormientem : Christus quoque in cubili se-
pulcri tribus noctibus jacens, somnium mortis im-
plevit. Bene ergo Christus ut leo requievit, qui non
solum mortis acerbitatem, sed et imperium vicit, et
ut catulus leonis, quia die tertia resurrexit. Unde
additur.

« Quis suscitabit eum? » etc. Nullus, subaudi,
nisi ipse qui ait Joan. 11 : « Solvite templum hoc et
in triduo resuscitabo illud. »

VERS. 10. — « Non auferetur sceptrum de Juda, »
etc. Tandiu enim ex semine Judæ reges apud Ju-
dæos fuerunt, donec Christus ex Virgine nasceretur.
Primus enim in gente Judæorum rex alienigena fuit
Herodes, quando jam Christus natus est. Qui ergo
negat venisse Christum, ostendat regem de tribu
Juda in gente Judæorum.

VERS. 11.— « Ligans ad vineam pullum suum, » etc.
Gentes quas sibi subjunxit. Unde Ezech. xviii :
« Vivo ego, dicit Dominus, nisi hos homines induam
sicut vestimentum. » Nos enim Christus in sanguine

uvæ mundavit quando sicut botrus in ligno crucis A
pendit, et ex latere ejus aqua in ablutionem, et
sanguis exivit in redemptionem.

VERS. 12. — « Pulchriores oculi, » etc. (ISID.) Quia
doctrinâ eorum austeritatem veteris legis exsuperat,
et evangelica præcepta clariora sunt quam legis
mandata.

« Lacte, » id est doctrina legis, quæ carnalem po-
pulum vel parvulum lacte alebat : sed « candidiores, »
Ecclesiæ doctores, qui fortem et validum verbi cibum
manducant, et distribuunt. Unde Hebr. v : « Per-
fectorum est solidus cibus, » qui bene « candidio-
res lacte » dicuntur, quia candidi, puri et ab omni
macula liberi.

VERS. 13. — « Zabulon in littore, » etc. Ut cre-
dentibus refugium et periclitantibus demonstraret
fidei portum. Contra omnes terminos sæculi solidata
expectat naufragium Judæorum et procillas hære-
ticorum : qui circumferuntur omni vento doctrinæ,
inde etiam apostoli aliqui assumpti : ibi sæpe Do-
minus docuit. Pertingit autem usque ad Sidonem,
id est, usque ad gentes pervenit. Unde Isa. ix :
« Terra Zabulon, et terra Nephthali, via maris trans
Jordanem, » etc. Sidon, venatio : et ex eis locis
sumpti sunt venatores, de quibus dicitur Jer. xvi :
« Mittam venatores multos, et venabuntur vos in
omni monte. »

VERS. 14, 15. — « Issachar. » (HIERON. *Quæst.*
Hebr.) Bonum desideravit requiescens inter medios
clericos, etc., usque ad et ideo ei omnes tribus ser-
viant, quasi magistro dona portantes.

« Accubans inter terminos, » etc. Accubare, est
expectato mundi fine quiescere, nihilque de mun-
danis querere, sed ultima desiderare. Fortis asinus
requiem vidit, et terram optimam : cum simplex
gentilitas ad robur operis se erexit, quia ad vitæ
patriam tendit.

VERS. 16-18. — « Dan judicabit populum suum, » etc.
(ISID. in *Gen.*, tom. V.) Alii per hæc verba putant
prædici Antichristum de tribu Dan futurum, etc.,
usque ad et post beneficia fictæ dulcedinis exercet
cornua potestatis.

« Dan judicabit populum suum sicut unum de
sceptris Israel. Fiat Dan coluber in via, regulus in
semita, mordens ungulas equi, et cadat ascensor ejus
retrorsum. Salvatore tuum expectabo, Domine. »
(HIERON., *ubi supra.*) Samson judex Israel de tribu
Dan fuit, etc., usque ad et ipse erit expectatio gen-
tium.

VERS. 19, 20. — « Gad. » (HIERON.) Latrunculus
latrocinabitur ante eum, etc., usque ad et victis ho-
stibus fortiter dimicavit.

« Gad accinctus præliabitur ante eum. » (ISID.)
Christus ante et retro præliabitur contra Antichri-
stum : ante, occulto adventu humilitatis; post, mani-
festata gloria majestatis. Unde Moyses Deut. xxiii :
« Benedictus in latitudine Gad, quasi leo requievit :
cepitque brachium et verticem, et vidit principatum
suum. » Christus enim in sepulcro quievit, verticem

et superbiam excelsorum humiliavit, et ei datus est
principatus, et honor, et regnum.

VERS. 21. — « Nephthali. » (HIERON.) *Allegorice.*
Virgultum dissolutum, dans nationi pulchritudi-
nem, etc., usque ad quia ibi vel maxime docuit, ut
in Evangelio quoque scriptum est.

« Nephthali cervus emissus, » etc. (ISID.) Apostoli
enim et prædicatores, velociter exsistentes, sicut
cervi, transcendunt impedimenta sæculi, et excelsa
meditantes, dant eloquia pulchritudinis, id est præ-
dicant doctrinam Salvatoris.

VERS. 22-26. — « Filius accrescens Joseph, » etc.
(HIERON., *ubi supra.*) « Filius accrescens super fon-
tem, » etc., usque ad imperans quoque decem tribubus
Israel.

B VERS. 27. « Benjamin lupus rapax, » etc. (HIERON.,
ibid.) « Mane comedet prædam et ad vesperam di-
videt escam. » Quanquam de Paulo manifestissime
propheta sit, quod in adolescentia sua persecutus
Ecclesiam, in senectute prædicator Evangelii fue-
rit, etc., usque ad super sacerdotibus qui, servien-
tes altari, vivant de altari (*I Cor. ix*).

« Benjamin lupus rapax, » etc. (ISID.) Quidam do-
ctorum hoc ad Hierusalem retulit, etc., usque ad
tunc dividet escam, intelligens a spiritu litteram
esse dividendam, quia « littera occidit, spiritus au-
tem vivificat (*II Cor. iii*). »

VERS. 28-31. — « Omnes hi in tribubus, » etc.
Queritur cur Jacob omnes quos de liberis et ancillis
genuit, æquali honore filios et hæredes constituerit ?

C quia sicut Christus omnibus qui per fidem corpori
ejus conciliantur, pari honore et gloria cœlestia
præmia largitur. « Non est enim ibi discretio an
Judæus sit an Græcus, Barbarus an Scythæ, servus
an liber : quia per omnia et in omnibus » Christus,
qui formam servi induit, et pro libero et pro servo
servivit, ut omnibus æquale donum largiatur. Qui-
cunque enim fidem Domini promeretur, nullis mac-
ulis carnalis nativitatis offuscatur. Unde Joel. ii :
« Effundam de spiritu meo super omnem carnem. »

VERS. 32. — « Appositusque, » etc. (STRAB.) Quæ-
rendum de quo populo dicatur ? Nam de patribus
nulla quæstio est. Notum est enim quod ad Abraham
et Isaac appositus est, sed populus multitudo est.
Illi autem tam pauci non poterant populus dici. In-
telligendum ergo hoc etiam de angelis dici, ad quo-
rum societatem, de mundo transeuntes, apponuntur
sancti. Unde Hebr. xii : « Accessistis ad montem
Sion, et ad Hierusalem cœlestem, et ad frequentiam
angelorum, » etc.

CAPUT L.

VERS. 1-3. — « Quod cernens Joseph, ruit. . .
« transierunt quadraginta dies. » (STRAB.) Qui nume-
rus pœnitentiæ et humilitati convenit. Unde in lege
et in Evangelio a prophetis et ab ipso Domino ob-
servatus est.

(ACC.) Quadraginta dies sepulturæ, quos memorat
Scriptura, forte pœnitentiam significant, qua sepe-
liuntur peccata. Non enim frustra quadraginta dies

jejuniorum sunt constituti, quibus Moyses, et Elias, et ipse Dominus jejunavit, et Ecclesia præcipuam observationem jejuniorum Quadragesimam vocat. Unde et apud Jonam de Ninivitis scriptum est : « Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur (Jon. iii), ut per tot dies, accommodatos scilicet humiliationi pœnitentium, intelligantur in jejuniis sua flevisse peccata, et impetrasse misericordiam. Nec tantum luctui pœnitentium hic numerus convenit. Quadraginta enim dies post resurrectionem fuit Dominus cum discipulis suis intrans et exiens, manducans et bibens, qui dies lætitiæ fuerunt. Nec septuaginta Interpretes errasse credendi sunt qui dixerunt : « Triduum, et Ninive subvertetur : » majore enim auctoritate præditi quam interpretum officium est, prophetico spiritu (quo etiam ore uno in suis interpretationibus, quod magnum miraculum fuit, consonasse firmanibus) « triduum, » posuerunt, quamvis non ignorarent quod « quadraginta dies » in Hebræo legerentur; ut in Christi clarificatione intelligerentur dissolvi et aboleri peccata, « qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. » Clarificatio autem Domini in resurrectione et ascensione cognoscitur. Unde hic quamvis unum et eundem spiritum dedit : primo postquam resurrexit, secundo postquam ascendit; et quia post triduum resurrexit, post quadraginta autem dies ascendit : unum horum, quod posterius factum est, per numerum quadraginta dierum Hebræi significant; alterum vero de triduo, quod ad eandem rem pertinet, Septuaginta memorant, non interpretationis servitute, sed prophetiæ auctoritate. Non ergo dicamus unum horum falsum esse, et pro aliis interpretibus contra alios litigemus; cum illi qui ex Hebræo interpretantur, probent scriptum esse quod interpretantur; et Septuaginta auctoritas, quæ tanto divinitus facto miraculo commendatur, tanta in Ecclesiis vetustate firmetur.

« Septuaginta diebus. » (STRAB.) Ethnicus novem diebus mortuos suos flebant. Unde et novendialis nona dies vocabatur, quando sepeliebantur. Dei cultores septem diebus exsequias celebrabant. Unde Eccli. xxii : « Luctus mortui septem dies : luctus autem fatui omne tempus vitæ ejus. » Septenarius enim requiem significat. Unde septima dies sabbatum, id est *requies* dicitur. Celebrant ergo septimam diem mortuorum, optantes illos cum Domino requiescere a laboribus præsentis vitæ. Hinc ergo dicitur : « Flevit eum Ægyptus septuaginta diebus, » qui est decuplatus septenarius. Septies enim deni, septuaginta sunt. Potest etiam dici quia sicut tertia dies mortui agitur a fidelibus, ut anima, quæ est triplicis naturæ, requiescat; ita septimus dies celebratur, ut anima corpori reconcilietur, quæ carne illicente peccavit. In septenario etiam tria sunt et

quatuor : ternarius pertinet ad animam, quæ irascibilis, et concupiscibilis, et rationalis est; quaternarius ad corpus, qui quatuor constat elementis.

VERS. 4-21. — « Et expleto planctus tempore, » etc. (AUG.) Quod mandavit Joseph potentibus Ægypti, ut dicerent Pharaoni nomine ejus : « Pater meus adjuravit me dicens : In monumento quod ego feci mihi in terra Chanaan, ibi me sepelies; » quæritur quomodo verum sit, cum hæc verba patris ejus, cum de sepultura mandaret, non legantur. Sed ad sententiam verba sunt referenda, sicut supra alia similiter iterata. Voluntati enim enuntiandæ et in notitiam perferendæ, oportet verba servire. Fodisse autem sibi Jacob sepulcrum nusquam superius legitur, sed certe, nisi fodisset, non modo diceretur.

B VERS. 10. — « Veneruntque ad aream Atad, » etc. Hæc locus trans Jordanem est, et distat ab Hebron septuaginta passuum millibus. Prætergressi sunt ergo locum in quo debebant sepelire eum, et postea transito Jordane redierunt ad locum duplicis spelunçæ. Unde quæri potest quare hoc fecerint. Si dicit aliquis quia bella timebant, sicut filii Israel circumducti per desertum quadraginta annis, donec transmissio Jordane venerunt ad terram promissionis. Sed majoris significantiæ causa factum est hoc. In loco enim quæ area Arad dicitur, postea multitudo filiorum Israel murmurans contra Dominum, divino igne consumpta est. Tanto ergo luctu non tam mors Jacob, quam ruina populi futura lugebatur.

VERS. 22, 23. — « Vixitque centum decem annis. » C (AUG., in Gen., tom. III.) Cum hos filios filiorum vel nepotes filiorum dicat Scriptura Joseph vivendo vidisse, quomodo jungit eos sexaginta quinque annibus cum quibus Jacob Ægyptum dicit intrasse, etc., usque ad quæ illo vivo propagabatur, per quem factum est ut ingrederetur.

VERS. 24. — « Asportate ossa, » etc. (STRAB.) Joseph, sicut pater ejus, terram promissionis tota mente desiderabat, et incolatum Ægypti detestabatur. Nos quosque moraliter instruit, ut quandiu sumus in hoc mundo, terram promissionis, id est viventium, semper desideremus, et ibi requiescere optemus : quod bene fit, si numerum annorum Joseph moribus imitemur. Centum enim et decem vitæ annis expletis mortuus est : nos quoque studemus per decalogi observantiam ad æternam beatitudinem quam centenarius significat, pervenire.

D VERS. 25. — « Conditus aromatibus. » (STRAB.) Felix est anima quæ, aromatibus virtutum condita in loculo corporis degens, quotidie proficiendo pœrenni vitæ reservatur. Siquidem in fide, spe et charitate custodita fuerit, per gratiam Christi pervenire merebitur ad speciem divinæ contemplationis, cujus adoptio perfecta est lætitia; unde psal. xv : « Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. »